

ประโยชน์ของการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม: กรณีศึกษา
กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย

คเชนทร์ แปลกมาก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร

ชื่อเรื่อง

ประโยชน์ของการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม: กรณีศึกษา
กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย

โดย

คเชนทร์ แปลงมาก

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.รักษ์ เมฆขาย)

วันที่ 22 เดือน 5 ค.ศ. 2556

กรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร กิริติการกุล)

วันที่ 22 เดือน 5 ค.ศ. 2556

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์)

วันที่ 22 เดือน 5 ค.ศ. 2556

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ ปัญญาวดี)

วันที่ 22 เดือน 5 ค.ศ. 2556

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จาดุพงศ์ วาฤทธิ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 29 เดือน 5 ค.ศ. 2556

ชื่อเรื่อง	ประโยชน์ของการดำเนินงาน โดยการรวมกลุ่ม: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย
ชื่อผู้เขียน	นายคเชนทร์ แปลกมาก
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ธนรักษ์ เมฆขยา

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม การดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม การตลาด การผลิต ต้นทุนผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิล วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร รวมถึงประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการรวมกลุ่มเลี้ยงปลานิล โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 48 ราย พบว่า

กลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นโดยเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ผู้นำกลุ่มของเกษตรกรมีทักษะความรู้ด้านการเลี้ยงปลานิล มีความมั่นคงและแน่นอนในการตัดสินใจทางด้านการตลาดและด้านการผลิตปลานิล มีภาวะผู้นำในด้านความรับผิดชอบต่อผลงานของตนเองและผู้ร่วมงาน พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีความสนใจด้านวิทยาการจัดการและเทคโนโลยีด้านการตลาดและด้านการผลิตนำมาพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเป็นรูปแบบการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันทั้งด้านการตลาดและด้านการผลิตปลานิล ทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ การดำเนินงานกลุ่มมีรูปแบบเป็นระบบองค์กร มีโครงสร้างองค์กรภายในกลุ่ม มีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันผลิตปลานิลให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด เป็นการผลิตปลานิลเชิงพาณิชย์ นอกจากนี้กลุ่มยังทำหน้าที่จัดการผลผลิตปลานิลให้กับเกษตรกร ตั้งแต่จับปลานิลออกจากบ่อจนกระทั่งขายให้กับตลาด กลุ่มมีตลาดรองรับที่แน่นอน โดยมีราคาขายของกลุ่มมีอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งด้านการขายผลผลิตและซื้อปัจจัยการผลิต เกษตรกรมีประสิทธิภาพในการผลิต สามารถกำหนดระยะเวลาการผลิตได้แน่นอน ผลผลิตมีคุณภาพและได้มาตรฐาน ลดต้นทุนการผลิต คุ้มค่าต่อการลงทุน กลุ่มมีจุดแข็งด้านผู้นำและคณะกรรมการดำเนินงาน ที่มีวิสัยทัศน์ต่อการพัฒนาการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดี ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเกษตรกรในการดำเนินงานกลุ่ม ทั้งด้านกิจกรรมกลุ่ม ด้านการตลาดและด้านการผลิต จุดอ่อน คือ เกษตรกรขาดความรู้ด้านการผลิต ขาดการจัดการระบบการผลิตที่ดี และยังมีความล่าช้าในการเข้าถึงเทคโนโลยีทั้งด้านการตลาดและด้าน

การผลิต โอกาส คือ เกษตรกรมีพื้นที่ทำการผลิตอยู่ในเขตชลประทานสามารถทำการผลิตได้ตลอดปี มีตลาดปทานิรองรับทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด และตลาดมีแนวโน้มความต้องการผลผลิตปทานิลเพิ่มขึ้น ส่วนอุปสรรค คือ มีคู่แข่งทางการตลาดเพิ่มขึ้น ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ ได้ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นและผลผลิตได้ขนาดมาตรฐานตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนด มีกำไรจากการขายผลผลิต โดยมีกำไรสุทธิเฉลี่ย 18,444 บาท/ไร่ หรือคิดเป็นกำไรเฉลี่ย 9.30 บาท/ก.ก. นอกจากนี้ยังได้รับเงินปันผลกับสวัสดิการที่ดีจากกลุ่ม ตลอดจนได้รับทักษะและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ในการเลี้ยงปทานิลเพิ่มขึ้น มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ กลุ่มควรเชิญนักวิชาการประมงและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ในการผลิตและการตลาด และควรขอสนับสนุนพันธุ์ปทานิลที่มีคุณภาพจากสถานีประมงเชิงใหม่ และจากการที่กลุ่มกำลังพัฒนาด้านการผลิต ผลผลิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี จึงควรขยายตลาดเพื่อรองรับผลผลิตในอนาคต

Title	The Advantages of an Operating by Grouping: A Case Study of Nile Tilapia Sansai Feeders Group
Author	Mr. Khachen Plaekmak
Degree of	Master of Science in Agricultural Economics
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Tanarak Meckhayai

ABSTRACT

This study aimed to: 1) explore character of leadership and relationship within a group; 2) explore group operation based on marketing, production, costs, and returns of Nile tilapia culture; 3) do SWOT analysis of the Nile tilapia farmers group by using primary data. Informants in this study were 48 Nile tilapia farmers of the Nile tilapia Sansai feeders group. Results of the study revealed the following:

Nile tilapia Sansai feeders group was established by its members. The group leaders were skillful and knowledgeable in Nile tilapia culture. They were confident in the decision – making on Nile tilapia production and marketing. They had leadership and were responsible for their tasks and co – workers. They were interested in management science, marketing technology, and production. They continually developed Nile tilapia Sansai feeders group. The relationship of group members was in the form of relatives and they usually helped each other on Nile tilapia production and marketing. The group operation was in the form of an organizational system. There was an allocation of task responsibility in order to produce Nile tilapia with high standard and quality. It was commercial Nile tilapia production. Besides, the group was responsible for Nile tilapia for the farmers – from harvesting to marketing. There was fixed selling price determined by the group. The group had negotiation power on yield selling and production factors purchasing. The farmers could perform effective production and determine certain period time of production. They could reduce production costs which was worthwhile for investment. The following were strong points of the group: leadership, operational committee, vision on continual production development, coordination with other concerned agencies, and operational support, on production and marketing. However, the following weak points were found: the farmers lack of academic knowledge in production and good production system.

Besides, there was the accessment to the technology on production and marketing. Regarding opportunity, the farmers' farm lands were in irrigation area so they could produce Nile tilapia all year round. There were markets in their province and other provinces. There was high tendency of needs for Nile tilapia. For threat, the farmers could not expand the production area and there was an increase of competitors. The following were advantages: the farmers obtained increased yields of tilapia with high quality and standard; they gained profits for 18,444 baht per rai (9.30 baht per kilogram). Besides, the farmers obtained dividend from the welfare of the group. Also, they had learned skills and new knowledge in Nile tilapia culture.

The following were suggestions; 1) the group should invite fishery academicians to extend knowledge about Nile tilapia culture and marketing; 2) the group should ask for assistance in quality Nile tilapia breed from Chiangmai Fisheries station; and 3) the group should extend markets to cope with increased yields of tilapia in the future.

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ชนรักษ์ เมฆขยาย ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ซึ่งให้ความรู้ คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ตลอดจนตรวจแก้ไข ในการดำเนินการศึกษาและแนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการศึกษาจนกระทั่งการศึกษานี้ได้สำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์อย่างสมบูรณ์และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร กิตติการกุล และอาจารย์ ดร. สมคิด แก้วทิพย์ กรรมการที่ปรึกษา ที่ช่วยให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษามาโดยตลอด จนกระทั่งงานวิจัยนี้สำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์อย่างสมบูรณ์ ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับความกรุณาและความเสียสละของท่านเป็นอย่างสูง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการดำเนินงานและเกษตรกรของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ตลอดจนให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในการศึกษารังนี้

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นปริญญาโททุกคน ที่คอยให้คำแนะนำ เป็นกำลังใจ และช่วยเหลือเพื่อนคนนี้นั้นจนกระทั่งงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสำเร็จไปด้วยดี

นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณพ่อบุญเลิศ แปลกมาก และคุณแม่ประโยชน์ แปลกมาก และครอบครัว ซึ่งคอยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษา ให้ความรัก ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจและแรงผลักดันในการทำศึกษารังนี้อย่างสม่ำเสมอโดยตลอด จนกระทั่งงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ท้ายที่สุดนี้ ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการศึกษาครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล และกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ ตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป หากมีสิ่งผิดพลาดหรือข้อบกพร่องประการใด ข้าพเจ้าขอน้อมรับและขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

คเชนทร์ แปลกมาก

มีนาคม 2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตของการศึกษา	3
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	5
แนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม	5
แนวคิดการมีส่วนร่วม	8
แนวคิดการมีส่วนร่วมการผลิตที่เป็นพลวัต	17
แนวคิดศักยภาพของกลุ่มในชุมชน	19
ทฤษฎีผู้นำ	23
ทฤษฎีดั้งทุนและผลตอบแทน	27
แนวคิดการวิเคราะห์ SWOT Analysis	29
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
กรอบแนวคิดในการศึกษา	39
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	40
แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล	40
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	40
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	41
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	42

บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	45
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะผู้นำ และความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม การดำเนินงานโดยการรวมกลุ่มในการเลี้ยงปลานิล	45
ตอนที่ 2 การตลาด การผลิต และต้นทุนผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิล	70
ตอนที่ 3 การวิเคราะห์กลุ่มเกษตรกร	82
ตอนที่ 4 สาเหตุของการเข้าร่วมกลุ่ม ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ จากการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม ปัญหาอุปสรรค และวิจารณ์ผล	87
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	97
สรุปผลการศึกษา	97
ข้อเสนอแนะ	102
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	103
บรรณานุกรม	104
ภาคผนวก	109
ภาคผนวก ก ตารางการวิเคราะห์	110
ภาคผนวก ข ประวัติอำเภอสนทราย และประวัติกลุ่มเกษตรกร	114
ภาคผนวก ค ลักษณะทั่วไปและการพัฒนาการเลี้ยงปลานิล และประมวลรูปภาพการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม	126
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์เกษตรกร และแบบสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่ม /คณะกรรมการดำเนินงานกลุ่ม	147
ภาคผนวก จ ประวัติผู้วิจัย	160

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	46
2 ลักษณะการเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพ	49
3 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกร	50
4 ลักษณะผู้นำด้านการตัดสินใจ	52
5 ลักษณะผู้นำด้านความรับผิดชอบ	52
6 ลักษณะผู้นำด้านสติปัญญา	54
7 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของเกษตรกร	55
8 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน	57
9 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านงานประชาสัมพันธ์	58
10 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านกิจกรรมกลุ่มระหว่างคณะกรรมการกลุ่ม กับเกษตรกร	58
11 ระยะเวลาการเข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกร	60
12 แหล่งความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลานิลที่เกษตรกรได้รับ	60
13 โครงสร้างของกลุ่มเกษตรกร	62
14 ราคาขายปลานิลของกลุ่ม	71
15 จำนวนรุ่นในการเลี้ยง	72
16 ระยะเวลาในการเลี้ยง	72
17 จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลานิล	73
18 ขนาดบ่อที่ใช้เลี้ยงปลานิล	73
19 พื้นที่ทั้งหมดที่ใช้ในการผลิต	74
20 ราคาและความยาวปลานิล	75
21 ความต้องการเลี้ยงปลานิลในพื้นที่หนึ่งตารางเมตรของเกษตรกร	76
22 อัตราการปล่อยปลานิลลงบ่อ	76
23 น้ำหนักผลผลิตปลานิลที่ได้	77
24 แหล่งเงินทุน จำแนกตามลักษณะเงินทุนที่ใช้ และแหล่งเงินกู้	78
25 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิลเฉลี่ยต่อ 1 ไร่	80

ตาราง		หน้า
26	ต้นทุนและผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิลเฉลี่ยต่อ 1 กิโลกรัม	81
27	สาเหตุในการเข้าร่วมกลุ่ม	87
28	ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกลุ่ม	89
29	ปัญหาและอุปสรรคด้านการตลาด	92
30	ปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิต	93
31	การคำนวณค่าเสื่อมราคาเครื่องมือ/อุปกรณ์	111
32	การคำนวณเสื่อมราคาโรงเรือน	112
33	การคำนวณเสื่อมราคาค่าบ่อ	113
34	การปกครองท้องถิ่น ประกอบด้วย 12 ตำบล	117
35	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของเกษตรกร อำเภอสนทราย เวียงลำดับจากมากไปหาน้อย	119
36	สถิติฟาร์มผู้เลี้ยงปลาในจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2553	127
37	ความแตกต่างของเพศปลานิล	130
38	การเจริญเติบโตและผลผลิตจากการเลี้ยงปลานิลในประเทศไทย	136

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 ขั้นตอนของการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis	32
2 กรอบแนวคิดในการศึกษา	39
3 โครงสร้างคณะกรรมการบริหารและกรรมการดำเนินงาน	63
4 แผนที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่	115
5 ลักษณะชลประทานแบบคันดิน	138
6 ลักษณะชลประทานแบบคอนกรีตถาวร	138
7 ลักษณะบ่อขุดใหม่ แสดงถึงการขยายพื้นที่การผลิตของเกษตรกร	139
8 ลักษณะบ่อเก่าที่ใช้เลี้ยงปลานิลเป็นระยะเวลานาน	139
9 เกษตรกรผู้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิล	140
10 การเลี้ยงปลานิลแบบผสมผสานกับไก่พันธุ์เนื้อของเกษตรกร	140
11 ลักษณะการอนุบาลพันธุ์ปลานิล	141
12 การให้ออกซิเจนด้วยวิธีการปั้มน้ำขึ้นลงในบ่ออนุบาล	141
13 การสูบน้ำเข้า – ออก บ่อ	142
14 การลากอวนจับปลานิลในบ่อ	142
15 การคัดขนาดน้ำหนักตามเบอร์ที่กำหนด	143
16 การชั่งน้ำหนักและจดบันทึกหลักฐานการซื้อขาย	143
17 บริษัทอาหารสัตว์เอกชนนำอาหารปลานิลมาส่งให้กับกลุ่ม	144
18 โรงเรือนเก็บอาหารปลานิลของกลุ่มเกษตรกร	144
19 เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มมาซื้ออาหารปลานิลกับกลุ่ม	145
20 ประชุมกลุ่มประจำเดือนร่วมกัน	145
21 เชิญนักวิชาการสถานีประมงเชียงใหม่มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ ในการเลี้ยงปลานิล	146
22 ส่งเสริมให้เกษตรกรศึกษาดูงานทั้งในและนอกสถานที่	146

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ถูกระบบทุนนิยมครอบงำ การพัฒนาของประเทศยังประสบความล้มเหลวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชนในชนบท เนื่องจากการมุ่งเน้นการพัฒนาไปยังชุมชนเมืองมากกว่า ความเจริญจึงกระจายไม่ทั่วถึงไปกระจุกกันอยู่ในเฉพาะตัวเมือง ซึ่งเป็นลักษณะของการพัฒนาในระดับบนสู่ระดับล่างถูกกำหนดโดยชนชั้นผู้นำมุ่งพัฒนาโครงสร้างและวัตถุเป็นหลัก ประชาชนเป็นเพียงผู้รับทราบ ด้วยเหตุนี้ประชาชนแทบที่จะไม่มีความสำคัญหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนา การพัฒนาไม่มีความสมดุล เนื่องจากมีความสำเร็จเฉพาะในเชิงปริมาณแต่ขาดความสมดุลในด้านคุณภาพ เป็นการพัฒนาที่ขาดภูมิคุ้มกันและไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ มีผลทำให้ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองน้อย การพัฒนายังก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอีกมากมาย โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำกันระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทมากขึ้นทุกวัน คนในชนบทละทิ้งถิ่นฐานมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองกันมากขึ้นเพราะไปแสวงหาหนทางที่ทำให้เกิดรายได้เพื่อมาจุนเจือปากท้องและครอบครัว ด้วยเหตุนี้ความสำคัญของประชาชนที่จะเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการจัดการพัฒนาชุมชนและตนเองเป็นสิ่งที่จะต้อง การรวมกลุ่มของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ถือว่าเป็นพลังชุมชนที่ดีที่สุด เราควรนำพลังในจุดนี้มาใช้ในการพัฒนาชุมชน น่าจะเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด (วัลลีย์, 2547)

การเลี้ยงปลานิลของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ถือเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรท้องถิ่นเพื่อให้เกิดพลังชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากในปัจจุบัน ปลานิลเป็นสัตว์น้ำจืดชนิดหนึ่งที่เกษตรกรนิยมเลี้ยงกันอย่างแพร่หลายและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพราะผลผลิตให้ราคาดี ปลานิลมีบทบาทสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในด้านอาหารและเศรษฐกิจ และกำลังได้รับความนิยมจากผู้บริโภคอย่างกว้างขวางเป็นอย่างมาก เนื่องจากเนื้อมีรสชาติดี สามารถนำมาปรุงอาหารได้หลายอย่าง ปลานิลสามารถขยายพันธุ์ได้เองตามธรรมชาติหรือในบ่อเลี้ยง ให้ลูกตก เลี้ยงง่าย เจริญเติบโตเร็ว กินอาหารง่าย โดยกินอาหารได้ทั้งพืชและสัตว์ ตั้งแต่แพลงตอนพืช แพลงตอนสัตว์ ตลอดจนสัตว์น้ำขนาดเล็ก ตะไคร่น้ำ สาหร่ายชนิดต่างๆ เศษพืชและสัตว์ที่เน่าเปื่อย มูลสัตว์ รวมทั้งสัตว์หน้าดินบางชนิด เช่น หนอนแดง นอกจากนี้ยังมีความ

อดทนสูง สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี เลี้ยงได้ทั้งในน้ำจืดและน้ำกร่อย ใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงสั้น 4 – 12 เดือน เจริญเติบโตได้ถึงขนาด 500 กรัม (กรมประมง, 2551)

ดังนั้น ผู้ศึกษามีความสนใจศึกษาการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ถึงลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม การดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม การตลาด การผลิต รวมทั้งต้นทุนผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร วิเคราะห์กลุ่มเกษตรกร และประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาและเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพขึ้น และใช้เป็นแบบอย่างแก่กลุ่มเกษตรกรอื่นๆ ตลอดจนผู้ที่มีความสนใจศึกษา ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เพื่อนำมาประกอบอาชีพทางการเกษตรและนำหลักการของการรวมกลุ่มมาใช้ในการลดต้นทุนการผลิตและสร้างอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งด้านการขายผลผลิตและซื้อปัจจัยการผลิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษา ลักษณะผู้นำ และความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม รวมทั้งการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย
2. เพื่อศึกษา การตลาด การผลิต และต้นทุนผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย
3. เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย
4. เพื่อศึกษา ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ จากการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลทราบถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และแนวทางการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลต่อไป
2. เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลทราบถึงปัญหาอุปสรรคของ การตลาด และการผลิต รวมทั้งต้นทุนผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิล ที่ได้จากการเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกร

3. เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลทราบถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ของกลุ่มในด้านการดำเนินงานกลุ่ม ตลอดจนทั้งด้านการตลาด และด้านการผลิต เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนากลุ่มต่อไป

4. เกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลทราบถึงประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการดำเนินงานกลุ่ม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเลือกการประกอบอาชีพในการเลี้ยงปลานิล และเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาด ตลอดจนวิธีการจำหน่ายผลผลิต

5. ผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล สันทราย และเป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อใช้ส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรของจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ศึกษาคือ ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มมีที่ทำการ ณ หมู่บ้านแม่แก้ดหลวง(บ้านป่าเกิด) บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 5 ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมีนายอนันต์ โกเสส เป็นประธานกลุ่ม เป็นผู้บริหารจัดการกลุ่มอยู่ที่ทำการกลุ่มดังกล่าว (เบอร์โทร 081 – 0228345)

การเดินทางเข้าไปติดต่อสอบถาม และเก็บข้อมูล ถ้าเดินทางจากอำเภอหรือจังหวัดสามารถใช้เส้นทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1001 เชียงใหม่ – พร้าว แล้วใช้เส้นทางหลวงชนบทแม่โจ้ – สันทราย สายบ้านป่าเหมือด หรือสายบ้านแม่แต – สหกรณ์ หรือสายบ้านป่าเหมือด – บ้านศรีบุญเรือง สายบ้านทุ่งข้าวดอก – บ้านดอย สำหรับเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างตำบลและหมู่บ้านในการเก็บข้อมูล สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ ภาคผนวก ก (ภาพ 4)

ขอบเขตเนื้อหา

1. สภาพทั่วไปของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย โดยจะศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและการจัดองค์กรของกลุ่ม การดำเนินงานภายในกลุ่ม และประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ
2. บริบทของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย
3. การตลาด การผลิต รวมทั้งต้นทุนผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิลของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย

ขอบเขตระยะเวลา

ข้อมูล การตลาดและการผลิต ของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ในช่วงระยะเวลาเดือน มกราคม 2554 ถึงเดือน ธันวาคม 2554

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ปลานิล (Nile Tilapia) หมายถึง ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง ที่มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ คือ *Tilapia Nilotica* มีลักษณะคล้ายปลาหมอเทศ ขยายพันธุ์และเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว สามารถเพาะเลี้ยงได้ทั่วไป

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ตำบลหนองจ้อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มเกษตรกร หมายถึง กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ซึ่งรวมตัวกันดำเนินงานกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการผลิตปลานิลเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาด

ขนาดพื้นที่บ่อ หมายถึง ขนาดพื้นที่ผิวน้ำในบ่อเลี้ยงปลานิลที่เกษตรกรใช้เลี้ยงปลานิลมีหน่วยเป็นไร่

จำนวนปลานิลที่เลี้ยง หมายถึง จำนวนปลานิลที่เกษตรกรเลี้ยงในบ่อทั้งหมด ในปัจจุบันนับเป็นจำนวนตัว เฉลี่ย 2,500 – 3,000 ตัว/ไร่

แรงงานในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกรที่ช่วยกันเลี้ยงปลานิล

ต้นทุน หมายถึง ต้นทุนที่เกษตรกรใช้ในการเลี้ยงปลานิลในแต่ละรุ่น ประกอบด้วย ต้นทุนผันแปร + ต้นทุนคงที่

ต้นทุนผันแปร หมายถึง ค่าพันธุ์ปลานิล + ค่าอาหารปลานิล + ค่ายาปฏิชีวนะและสารเคมี + ค่าไฟฟ้า + น้ำมันเชื้อเพลิง + ค่าแรงงานจ้าง + ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ + ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

ต้นทุนคงที่ หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงปลานิลที่เกิดจากการใช้ปัจจัยทางการผลิตซึ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการเลี้ยงปลานิล ประกอบด้วย ค่าภาษีที่ดิน + ค่าเสื่อมราคาบ่อ + ค่าเสื่อมเครื่องมืออุปกรณ์/โรงเรือน + ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน

ผลตอบแทน หมายถึง รายได้ที่เกษตรกรได้รับจากการจำหน่ายปลานิล (ผลผลิตปลานิลทั้งหมด $\times$ ราคาปลานิลที่ขายได้)

กำไรสุทธิ หมายถึง ผลตอบแทนทั้งหมด – ต้นทุนทั้งหมดจากการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรในแต่ละรุ่น

ประโยชน์ที่ได้รับ หมายถึง ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการเลี้ยงปลานิลร่วมกันในการดำเนินงานกลุ่ม ประกอบด้วย ประโยชน์ด้านการตลาด และด้านการผลิต

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาเรื่อง ประโยชน์ของการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมเอกสารงานวิจัย รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาและวิธีการดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้อง โดยประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม
2. แนวคิดการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดการมีส่วนร่วมการผลิตที่เป็นพลวัต
4. แนวคิดศักยภาพของกลุ่มในชุมชน
5. ทฤษฎีผู้นำ
6. ทฤษฎีต้นทุนและผลตอบแทน
7. แนวคิดการวิเคราะห์ SWOT Analysis
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. แนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม

นักสังคมวิทยาให้นิยามของ “กลุ่ม” ว่า กลุ่มคน คือคนจำนวนหนึ่งซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและสามารถถ่ายทอดความคิดเห็น ความเข้าใจกันได้

ส่วนนักจิตวิทยาให้ความหมายของกลุ่มคนว่า การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปทำงานร่วมกัน มีความสนใจประพฤติดูปฏิบัติในสิ่งที่เป็นปทัสถานและมีจุดหมายร่วมกัน

วัลลีย์ (2547) ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า เป็นการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีเป้าหมายและความสัมพันธ์ร่วมกัน การแสดงออกของบุคคลภายในกลุ่ม เป็นผลมาจากการที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่มนั้นและกลุ่มทางสังคมหมายถึง การรวมกลุ่มที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันตามสถานภาพและบทบาทมีระเบียบแบบแผน มีค่านิยมและวัฒนธรรมร่วมกัน สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกร่วมกันว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม กลุ่มทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมมนุษย์

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

กลุ่มเป็นลักษณะที่สำคัญของมนุษย์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามนุษย์เราจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นกลุ่ม บุคคลใดจะอยู่คนเดียวโดยไม่ติดต่อกับใครเลยย่อมเป็นไปไม่ได้ หรือถ้าจะเป็นไปก็ย่อมผิวิสัยจากคนปกติธรรมดา เพราะมนุษย์จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงกลุ่มไว้ดังเช่น พิงพิศ (2549) กล่าวว่า กลุ่มประกอบด้วยสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มารวมกัน มีการแสดงพฤติกรรมโต้ตอบกัน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและยอมรับระเบียบแบบแผนร่วมกัน

มนุษย์เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมย่อมต้องพึ่งพาอาศัย มีการแลกเปลี่ยนปัจจัยต่างๆ เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ นอกจากนี้ความต้องการของแต่ละคนก็ย่อมจะมีไม่เหมือนกัน คนที่มีความต้องการที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันก็จะอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ โดยอาศัยพลังกลุ่มในการทำงาน ลักษณะของกลุ่มจะแตกต่างกันไป แล้วแต่ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากกลุ่ม ทำให้กลุ่มเกิดขึ้นมากมายในสังคม

핑พิศ (2549) ได้กล่าวถึงการแบ่งกลุ่มโดยทั่วไป 2 แบบดังนี้

1. กลุ่มที่เป็นทางการ หมายถึง กลุ่มที่มีโครงสร้างถาวร ตั้งแต่ระเบียบกฎเกณฑ์ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีหลักการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มประเภทนี้มีจำนวนสมาชิกมาก ไม่สามารถพูดคุยหรือเจรจากันได้ด้วยปากเปล่าได้ทั่วถึง การปฏิบัติตนในการเข้ากลุ่มของสมาชิกเป็นไปตามระเบียบข้อตกลงที่วางไว้ เช่น กลุ่มข้าราชการหน่วยงาน กลุ่มสภามหาวิทยาลัย สโมสร เป็นต้น

2. กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ หมายถึง กลุ่มที่ไม่มีกฎเกณฑ์วางไว้ตายตัว ไม่มีพิธีรีตอง อาจเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มครอบครัว กลุ่มกีฬา เป็นต้น ซึ่งกลุ่มพวกนี้จะนัดพบกันตามเวลาที่สะดวกของสมาชิกหรืออาจจะแยกย้ายกันได้ตามความต้องการ

สุพานี (2544) ได้กล่าวถึงลักษณะของการเกิดกลุ่มไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่

1. กลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ กลุ่มที่เกิดตามธรรมชาติมีลักษณะการเกิดของกลุ่มแบบค่อยๆ รวมตัวกัน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากสมาชิกในกลุ่มร่วมกันคิด กลุ่มมีการขยายตัวจากกลุ่มเล็กไปกลุ่มใหญ่ วัตถุประสงค์ของกลุ่มไม่ชัดเจนหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่สมาชิกกลุ่มรู้ว่าการรวมกลุ่มมีประโยชน์ การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปด้วยความสมัครใจ กิจกรรมของกลุ่มส่วนมากเป็นการสื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ การดำเนินงานภายในกลุ่มขึ้นอยู่กับความไว้วางใจและความคุ้นเคยตามระบบความสัมพันธ์ของคนในลักษณะเครือญาติ

2. กลุ่มที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ สมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมกลุ่มด้วยความเกรงใจ การดำเนินกิจกรรมกลุ่มไม่อยู่ในความต้องการของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มไม่เหนียวแน่น

สมใจ และชนินฐา (2547) ได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทของกลุ่มทางสังคม สรุปได้ดังต่อไปนี้

กลุ่มปฐมภูมิ – กลุ่มทุติยภูมิ

กลุ่มปฐมภูมิ คือ กลุ่มที่สมาชิกมีความสนิทสนมกันมีขนาดเล็กมีความใกล้ชิดกัน และไม่เฉพาะเจาะจง บุคคลมีความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์กับกลุ่มอย่างใกล้ชิด มีการสนองตอบต่อความต้องการส่วนบุคคลได้อย่างกว้างขวาง เป็นกลุ่มที่บุคคลได้รับการขัดเกลาทางสังคมเบื้องต้น เป็นกลุ่มที่รับผิดชอบมากที่สุดต่อการถ่ายทอดคุณสมบัติต่างๆ ซึ่งทำให้คนเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ เช่น ภาษา จิตใจ สติ เป็นกลุ่มที่ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์ระหว่างสมาชิก ซึ่งมีอิทธิพลและความสำคัญต่อการมองโลก และควบคุมสมาชิกของสังคมให้เดินไปตามทิศทางที่สังคมต้องการ ครอบครัวจัดเป็นกลุ่มปฐมภูมิอันดับแรกของมนุษย์ ต่อมาก็มีกลุ่มเพื่อนเล่นและกลุ่มเพื่อนบ้าน มีการติดต่อแบบเผชิญหน้ากัน การปฏิสัมพันธ์เป็นการสนองตอบต่อตัวบุคคลทั้งหมด เป็นการมองในแง่บวกที่กว้าง คำนึงถึงภูมิหลังอุปนิสัยใจคอ บุคลิกภาพทั่วทั้งหมด เช่น ความสัมพันธ์ระหว่าง บิดา – มารดา และมีการสื่อสารต่อกันเชื่อมโยงอารมณ์ และความรู้สึก การสื่อสารต่อกันด้วยวิธีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพูด หรือการแสดงกิริยาต่อกันเป็นความสัมพันธ์ที่เน้นส่วนลึก แสดงความพึงพอใจเป็นส่วนตัว เป็นไปโดยความรู้สึกผูกพันในความพึงพอใจเป็นใหญ่

กลุ่มที่เป็นสมาชิกสมัครใจ – กลุ่มที่เป็นสมาชิกไม่สมัครใจ

กลุ่มที่เป็นสมาชิกสมัครใจเลือกได้ตามความพอใจ กลุ่มที่เป็นสมาชิกไม่สมัครใจสมาชิกเข้ากลุ่มโดยที่เขาไม่มีโอกาสเลือก วัลลีย์ (2547) ได้กล่าวถึงสมาชิกที่ไม่สมัครใจ ว่าเป็นกลุ่มบังคับไม่สามารถเลือกเองได้ตามความต้องการ เช่น สถานภาพในครอบครัว เชื้อชาติ ศาสนา ส่วนกลุ่มที่เป็นสมาชิกสมัครใจ สามารถเลือกเข้ากลุ่มได้ตามความพอใจ เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มกิจกรรม กลุ่มสโมสรสมาคม บุคคลย่อมคบเพื่อนได้ตามอัธยาศัยโดยอาศัยความพอใจระหว่างกันเป็นพื้นฐาน

จากทฤษฎีแนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม ผู้ศึกษาตรวจสอบเอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการรวมกลุ่มและการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล

2. แนวคิดการมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

สมบัติ (2549) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้นคือ การที่ประชาชนมีโอกาสอย่างมีอิสระ ปราศจากการแทรกแซง ครอบงำ บังคับ ให้ได้พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดแจงใช้ควบคุมระดมทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม เป็นการพัฒนาระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญา ซึ่งการพัฒนาระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเชื่อมั่น เพื่อเป้าหมายแห่งการพึ่งตนเองได้ในที่สุด ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจปัญหา เป็นผู้ที่ทำทุกอย่างซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิดขึ้นมา

ไพโรจน์ (2547) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ ยงยุทธ (2541) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมดำเนินการแก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งแกร่งของประชาชน ให้ความสำคัญสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ปัญหาร่วมกัน การใช้วิทยาการที่เหมาะสมและการสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

2.2 มิติและวิธีการมีส่วนร่วม สุภชัย (2544) ได้กล่าวถึงการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มไว้ 5 มิติ ได้แก่

2.2.1 มิติทางด้านองค์ประกอบของกลุ่ม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก และ 2 องค์ประกอบเสริมดังนี้

องค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ต้องมีสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เป็นสมาชิก
2. มีความต้องการรวมกันหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หมายถึง วัตถุประสงค์จะบรรลุไม่ได้ ถ้าไม่รวมกันหรืออีกในวัตถุประสงค์บรรลุด้วยคนๆ เดียวไม่ได้

3. มีมติกาของกลุ่ม หมายถึง การรวมกลุ่มกันของสมาชิกจะต้องเข้าใจว่าอาจจะต้องสูญเสียเสรีภาพส่วนบุคคลไปบ้าง จะต้องมิตกิดาสั่งที่ทำได้และทำไม่ได้เรื่องใดที่มี การละเมิดแล้วกลุ่มอยู่ได้ต้องตกลงกัน

4. มีกิจกรรมกลุ่มเพื่อที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์

5. มีหัวหน้า ผู้นำ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งจะทำหน้าที่รับฟังความเห็นจากสมาชิกเพื่อให้เกิดการยอมรับเสียก่อนเสียสละ

องค์ประกอบเสริม 2 องค์ประกอบ ได้แก่

1. กลุ่มจะต้องมีทรัพยากรหรือทุน
2. กลุ่มจะต้องรู้สึกเป็นเจ้าของ

2.2.2 มิตกิดาทางด้านหน้าที่ของกลุ่มและประเภทวัตถุประสงค์ของกลุ่ม หน้าที่ของกลุ่ม คือ กลุ่มต้องตอบสนองให้แก่สมาชิก พิจารณาวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของกลุ่มที่มุ่งตอบสนองให้แก่สมาชิกทางด้านสังคม
2. วัตถุประสงค์ของกลุ่มที่มุ่งตอบสนองให้สมาชิกทางด้านเศรษฐกิจ
3. วัตถุประสงค์ของกลุ่มที่มุ่งตอบสนองให้สมาชิกทางการเมือง

2.2.3 มิตกิดาตามเวลาของการรวมกลุ่ม ที่สำคัญมีดังนี้

1. การรวมกลุ่มชั่วคราว เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาคเฉพาะหน้าของสมาชิกที่มีความต้องการใกล้เคียงกันและเมื่อปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไขหรือบรรลุวัตถุประสงค์แล้ว กลุ่มดังกล่าวก็จะยุบสลายหรือยุบไปนที่สุด

2. การรวมกลุ่มตามฤดูกาล เกิดขึ้นในช่วงบางฤดูกาล เช่น กลุ่มจัดงานตามประเพณี

3. การรวมกลุ่มอย่างถาวร ค่อนข้างจะเป็นกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายระยะยาว เช่น การสร้างพลังในการต่อรองของกลุ่มหรืออาจเป็นกลุ่มที่มีลักษณะของการรวมกลุ่มเพื่อดำรงไว้ซึ่งการเป็นสังคม

2.2.4 มิตกิดาตามประเภทและขนาดของกลุ่ม จำแนกได้เป็นระดับดังนี้

1. กลุ่มย่อยในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในบ้าน และแต่ละกลุ่มไม่ใช่ชาวบ้านเป็นสมาชิก เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มเครือญาติ และกลุ่มสนใจต่างๆ กลุ่มย่อยในหมู่บ้านมีความสำคัญในฐานะที่เป็นกลุ่มพื้นฐานในสังคม เช่น ครอบครัว

2. กลุ่มระดับหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มที่ในสถาบันหลักของหมู่บ้านในด้านต่างๆ เช่น ด้านการปกครอง การศาสนา การศึกษา เช่น กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ

3. กลุ่มเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มที่ประกอบด้วยกลุ่มระดับหมู่บ้านตั้งแต่ 2 ประเภขึ้นไป กลุ่มเครือข่ายเกิดขึ้นเนื่องจากปัญหาบางปัญหาไม่สามารถจะแก้ไขได้ด้วยหมู่บ้านหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เช่น ปัญหาทางด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

2.2.5 มิติของกลุ่มทางด้านเน้นเป้าหมายกลุ่มบางกลุ่มเป็นการรวมตัว เช่น การรวมกลุ่มเพื่อรองรับเทคโนโลยีจากภายนอกหลังจากที่ทุกคนที่มาร่วมกันได้รับความรู้และทักษะ แต่ละคนก็จะกลับไปพัฒนาหรือปรับปรุงสิ่งที่แต่ละคนต้องการ ซึ่งเป็นมิติของกลุ่มทางด้านการใช้กลุ่มไปสู่จุดหมายของคน ลักษณะหนึ่งของการรวมกลุ่มมีลักษณะการรวมกลุ่มเพื่อเป็นเป้าหมาย กล่าวโดยสรุปก็คือสุดท้ายของการรวมกลุ่มของคนเพื่อมีกลุ่มหรือองค์กรที่สนองความต้องการของสมาชิก มีระบบการจัดการของกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของสมาชิกและผู้นำ การแบ่งปันผลประโยชน์ มีกติกาหรือระเบียบของกลุ่ม เป็นต้น

นอกจากความหมายของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีผู้เสนอมิติและวิธีการของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

วัลลีย์ (2547) ได้แบ่งมิติแห่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 มิติ ดังนี้

1. การเตรียมการ สิ่งจำเป็นที่ต้องมีการเตรียมการก่อนระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ
 - 1.1 การให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อปลุกกระตุ้นให้เป็นสภาพปัญหาที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ตลอดจนความรู้และความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเหล่านั้น
 - 1.2 การรู้จักใช้ความคิด ความเชี่ยวชาญจากแหล่งต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถเรียนรู้ปัญหาได้รวดเร็วและสามารถแก้ไขปัญหาได้ดี
 - 1.3 การลงมือปฏิบัติงานจะต้องสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ลักษณะของการมีส่วนร่วม มีหลายระดับ คือ
 - 2.1 เป็นสมาชิก
 - 2.2 เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม
 - 2.3 เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วยเหลือ
 - 2.4 เป็นกรรมการ
 - 2.5 เป็นประธานกรรมการ
3. แบบอย่างของการมีส่วนร่วม มี 3 แบบ คือ
 - 3.1 เป็นผู้กระทำการ คือ มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรม
 - 3.2 เป็นผู้รับผลการกระทำ คือ ได้รับผลจากกิจกรรมโดยตรง

3.3 เป็นสาธารณชนทั่วไป คือ ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

4. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

4.1 ขั้นตอนของการจัดตัวอย่างองค์กร เป็นขั้นตอนทำความเข้าใจชุมชน เข้าใจความเป็นไปในชุมชน จำแนกกลุ่มประชาชนเป้าหมาย รวมกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง

4.2 ขั้นทำงานสัมฤทธิ์ผล เป็นขั้นที่กลุ่มเล็กๆ ดังกล่าวได้ทำกิจกรรมแล้ว สัมฤทธิ์ผล จึงทำให้สามารถดึงให้ประชาชนนอกกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมได้มากขึ้น

4.3 ขั้นต่อเนื่องหรือยุติ เป็นขั้นประเมินผลงานของกลุ่ม หากมีประโยชน์ก็มี กระบวนการต่อเนื่อง หากไร้ผลประโยชน์ก็ยุติ

ไพโรจน์ (2547) ได้กล่าวถึงหลักการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของประชารัฐนั้นเป็นที่ยอมรับการดำเนินงานแบบช่วยให้เกิดความเป็นวิธีที่ได้ผล หลักการดำเนินงานแบบช่วยให้เกิดความคิดนั้น จะต้องให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งถือเสมือนสื่อ หรือเป็นแบบฝึกหัดในการพัฒนาคนให้มีการใช้ความคิดตัดสินใจวางแผน และดำเนินการเองอยู่เสมอ นอกจากการใช้หลักการดำเนินงานแบบช่วยให้เกิดความคิดแล้วจะต้องมีหลักการอื่นอีกหลายประการที่ต้องใช้ควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติยิ่งขึ้น เช่น

1. หลักการช่วยตนเอง สนับสนุนให้ประชาชนมีการช่วยเหลือตนเอง โดย
 - 1.1 เริ่มจากภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ของประชาชน
 - 1.2 เริ่มจากสิ่งเล็กๆ น้อยๆ และจากง่ายไปหายาก
 - 1.3 ไม่รับแรงหาโครงการ แต่ค่อยหาค่อยไป
 - 1.4 พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มากที่สุด
2. หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม กิจกรรมทุกกิจกรรมจะต้องให้ประชาชนได้มีโอกาสคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการด้วยตนเอง หรือตัดสินใจครั้งสุดท้ายต้องเป็นของประชาชนและประชาชนที่เข้าร่วมนั้นจะต้องไม่มีการแบ่งแยก จะเลือกที่รักมักที่ชังไม่ได้
3. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน
4. หลักการใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น
5. หลักความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น
6. หลักการประเมินผล มีการประเมินผลตลอดเวลา

2.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

วัลลีย์ (2547) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นกับชุมชน การเข้ามามีส่วนร่วมจะช่วยให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น และเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านให้สามัคคียิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อไรที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริงย่อมส่งผลต่อความเจริญของหมู่บ้านและของประเทศโดยรวม

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและใช้โอกาสที่ได้รับเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน การลงทุนและปฏิบัติงาน และร่วมในการติดตามและประเมินผล ซึ่งการเข้าร่วมจะต้องเป็นการเข้าร่วมอย่างมีสำนึก รับผิดชอบ และมีบทบาทเต็มที่ ไม่ใช่เป็นเพียงถูกกำหนดให้

สรุปความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมได้ว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้ความสำคัญแก่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณภาพ
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ได้รับรู้ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นจากประชาชนในระดับท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนา

2.4 การสร้างมนุษยสัมพันธ์ในกลุ่ม

การที่คนรวมกันเป็นกลุ่มและสามารถดำเนินกิจกรรมอยู่ได้เป็นเวลานาน จะต้องมียุทธศาสตร์ในกลุ่ม ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานของกลุ่ม นอกจากมนุษยสัมพันธ์ที่ต้องสร้างระหว่างสมาชิกในกลุ่มยังจะต้องสร้างมนุษยสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นด้วย เพราะในสังคมมนุษย์นั้นทุกคนจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งวัลลีย์ (2547) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ต้องเชื่อความสามารถและมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การทำงานร่วมกันสมาชิกต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เชื่อถือและให้เกียรติกัน เชื่อว่าเขามีความสามารถที่จะทำงานของเขาได้ด้วยตัวเองสำเร็จไม่ก้าวก่ายสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น
2. พร้อมที่จะช่วยเหลือกันเสมอ สมาชิกในกลุ่มทุกคนพร้อมให้ความช่วยเหลือกัน ปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ไม่เกี่ยงงาน มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงานเสมอ
3. มีการติดต่อสื่อสารที่ดี พยายามทุกวิธีที่จะให้ทุกคนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นในปัญหา และงานของกลุ่ม การติดต่อสื่อสารควรเป็นไปในลักษณะสองทาง หรือหลายทาง รู้จักการพูดในการสร้างสรรค์มากกว่าการทำลาย

4. รู้จักการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ ความสัมพันธ์ในกลุ่มจะเกิดขึ้น ถ้าการทำงานนั้นเป็นไปอย่างมีขั้นตอน และเป็นระบบที่คล่องตัว หัวหน้างานและผู้ปฏิบัติงานรู้จักวิธีการทำงานของตน

5. รู้จักใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงาน สมาชิกในกลุ่มต้องมีส่วนร่วมในการทำงาน การจัดกระบวนการในการทำงานของกลุ่มนั้น จะทำให้งานลุล่วงไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และพร้อมกับการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

ภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2541) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดกลุ่มไว้ว่า กลุ่มเกิดจากบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความสัมพันธ์กันโดยมีผลประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์อาจมีตั้งแต่น้อยไปหามาก ซึ่งดูได้จากช่วงเวลาการคงอยู่ของกลุ่มว่าสั้นหรือยาว ขนาดของกลุ่มตั้งแต่เล็กไปจนใหญ่มากๆ เนื่องจากกลุ่มเกิดจากการรวมตัวของบุคคลต่างๆ โดยหลักใหญ่ในการรวมกลุ่มก็เพื่อสนองความต้องการของสมาชิก กลุ่มจึงมีความสำคัญต่อสมาชิกแต่ละคน คือ สมาชิกมักถือว่ากลุ่มคือส่วนหนึ่งของตน ซึ่งแสดงให้เห็นคุณค่าของกลุ่มเกิดจากการที่บุคคลมีการพบปะสังสรรค์กับกลุ่มของเขา

ส่วนสาเหตุที่มนุษย์ต้องการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มนั้น ก็เพราะว่ามนุษย์มีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด และความต้องการต่างๆ เกิดขึ้น ตัวเองก็ไม่สามารถจะบำบัดเองได้หมด จึงต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของกัน ดังนั้นสรุปได้ว่า มนุษย์ต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม คือ

1. เพื่อให้มีชีวิตรอด ทั้งนี้เพราะมนุษย์ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เป็นระยะเวลานานถ้าต้องอยู่โดดเดี่ยวก็น่าตายได้
2. เพื่อความปลอดภัย มนุษย์ทุกคนต้องการความปลอดภัย หรือมีชีวิตอยู่อย่างปราศจากการถูกขู่เข็ญ ถูกบังคับ ความปลอดภัยจะแสวงได้จากกลุ่มมนุษย์ด้วยกัน เช่น ความปลอดภัยทางร่างกาย มีอาหารกิน มีที่อยู่อาศัย มีความปลอดภัย มีคนรักเอาใจใส่
3. เพื่อต้องการความรัก มนุษย์ทุกคนต้องการใครสักคนเป็นอย่างน้อย และต้องการให้คนอื่นรักตน จะอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้เพราะฉะนั้นจึงต้องอยู่กันเป็นพวก
4. เพื่อต้องการความรัก มนุษย์ทุกคนต้องการใครสักคนเป็นอย่างน้อย และต้องการให้คนอื่นรักตน จะอยู่โดยปราศจากความรักไม่ได้จะต้องเจตนาตายไปได้

นอกจากนี้ยังกล่าวไว้ว่า กลุ่มนอกจากจะเกิดขึ้นจากพื้นฐานของความต้องการหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันของสมาชิกแล้วยังมีสาเหตุอื่นที่ทำให้เกิดกลุ่มขึ้นมา คือ

1. เนื่องจากการที่อยู่กันอย่างใกล้ชิดของบุคคล ทั้งนี้เพราะความใกล้ชิดกันมักจะมีผลทำให้มีความสนใจซึ่งกันและกัน

2. ความคล้ายคลึงกันในบางสิ่งบางอย่าง การมีอะไรเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนเรามีความสัมพันธ์กัน

3. การที่อยู่ในสภาพการดึงดูดด้วยกัน ภาวะที่คนเรามีความรู้สึกดึงดูดหรือรู้สึกอันตรายมักจะเป็นผลการผลักดันให้บุคคลเผชิญภาวะการณ์เช่นนั้นร่วมกัน

อภิชัย (2546) เสนอว่า ลักษณะของกลุ่มที่ดี คือ

1. มีความเข้าใจอันดีต่อสมาชิกของกลุ่ม เข้าใจในธรรมชาติเฉพาะตัว และพื้นฐานของจิตใจ ซึ่งพร้อมจะให้อภัยเสมอ

2. มีการยอมรับกัน โดยยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกแต่ละคนว่า มีค่าควรแก่การรับฟัง ยอมรับเหตุผล และข้อโต้แย้งที่แตกต่างออกไป ไม่ยึดมั่นอยู่แต่ความคิดของตนฝ่ายเดียว

3. มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจกันดี พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจจริง

4. มีความไวต่อการรับรู้ซึ่งกันและกัน รับรู้และสัมผัสความรู้สึกต่างๆ ของกันและกัน ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องตามสถานการณ์

5. มีความเชื่อมั่นและศรัทธากัน มีความมั่นใจ และเชื่อในความสามารถของกันและกัน ไม่หวั่นไหวแม้ได้ยินคำกล่าวขวัญสมาชิกคนใดในกลุ่มจากคนอื่น ใช้เหตุผลและความเข้าใจเป็นพื้นฐานในการพิจารณาปัญหาต่างๆ

6. ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าจะสนิทสนมและเข้าใจกันดีมาน้อยเพียงใดก็ตาม แต่เมื่ออยู่ต่อหน้าคนอื่นก็ให้เกียรติและยกย่องสรรเสริญกันตามฐานะที่เป็นอยู่ ไม่ควรแสดงพฤติกรรมข่มขู่หรือหักล้างกัน

วัลลีย์ (2547) กล่าวเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกกลุ่มไว้ว่า

1. บุคคลใดๆ ก็ตามที่จะมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มได้หลายลักษณะด้วยกัน ทั้งนี้ด้วยการพิจารณาสมัครใจ หรือไม่สมัครใจของเขาในการเข้าร่วมในกลุ่ม หรือการออกจากกรเป็นส่วนร่วมของกลุ่ม บทบาทของบุคคลแต่ละบุคคลในกลุ่ม อาจจะเป็นผลของลักษณะการเป็นสมาชิกกลุ่มหนึ่งๆ ของเขา ซึ่งในที่นี้จะได้แยกการเป็นสมาชิกในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การเข้าเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจคือ การที่บุคคลเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มที่ตนต้องการที่จะเป็นสมาชิก และตนมีความพอใจต่อกลุ่ม อีกทั้งต้องการให้เกิดความเกี่ยวข้องระหว่างตนกับกลุ่มมากที่สุด ลักษณะของการที่บุคคลต้องเข้าไปเป็นสมาชิก และสมัครเข้าเป็นสมาชิกเองจะแสดงถึงลักษณะของกลุ่มที่ดึงดูดใจมากกว่าประเภทอื่นๆ เพราะกลุ่มประเภทนี้จะมีความกลมเกลียวระหว่างสมาชิกในกลุ่มมาก

1.2 การบังคับให้เป็นสมาชิกของกลุ่มในที่นี้ก็คือ มีบ่อยครั้งที่บุคคลจำเป็นต้องเป็นสมาชิกในกลุ่มที่ตนเองไม่ต้องการจะเป็น เช่น การเป็นนักโทษในเรือนจำ เด็กในสถานสงเคราะห์หรือถูกบังคับให้คงเป็นสมาชิกในกลุ่มที่เดิมตนต้องการเป็นสมาชิก แต่ในปัจจุบันนั้นความต้องการได้หมดไปแล้ว เช่น คู่สมรสที่ต้องการหย่าร้างแต่ไม่กล้า เพราะขัดต่อกฎหมายและศาสนา หรือคนงานที่อยากลาออกแต่กลัวจะหางานอื่นทำไม่ได้ ในขณะที่บุคคลต้องการจะออกจากกลุ่มแต่ออกไม่ได้ด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งที่กล่าวมาแล้ว บุคคลนั้นจะรู้สึกคับข้องใจและรู้สึกถูกกลืนกร่อน กลุ่มที่ประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคลเช่นนี้ย่อมมีปัญหาในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และก็มีข้อยกเว้นในบางกรณีที่บุคคลหลายคนถูกบังคับให้รวมกันเป็นกลุ่ม แต่อาจจะมีความสนิทสนมกันอย่างมาก และมีความภูมิใจในการเป็นสมาชิกของกลุ่มจนในเวลาต่อไป

สุพานี (2544) ได้อธิบายปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดการรวมกลุ่มมีอยู่ 3 ประการดังนี้

1. กิจกรรม หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่บุคคลต้องมากระทำร่วมกัน มีความน่าสนใจหรือตรงกับความชอบ เช่น การพูดจาเข้าใจกัน ตกผลในการทำสัญญาต่อกัน เป็นต้น
2. การปฏิบัติได้ตอบซึ่งกันและกัน หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล เมื่อมีการโต้ตอบต่อกันเนิ่นนานไป ก็จะมี ความใกล้ชิดกัน การรวมกลุ่มก็เกิดขึ้นตามกัน เป็นต้น
3. ความรู้สึกทางอารมณ์ หมายถึง ความรู้สึกต่างๆ รวมทั้งความคิด ความเชื่อ ความหวังตรงกันข้ามหรือคล้ายกัน และหากมีการปฏิบัติได้ตอบกันอยู่เสมอ คนในกลุ่มก็จะเกิดความรักความคิดถึงต่อกัน ถ้ามีกิจกรรมร่วมกัน เขาก็จะเข้าหากันหรือร่วมมือกันทำงาน

2.5 แนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคม

คนที่อยู่รวมกันในสังคมจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะต่างๆ กัน เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย ระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มองค์กรเริ่มจากสถาบันครอบครัวเครือญาติ เพื่อนบ้าน กลุ่มกิจกรรม กลุ่มอาชีพ เป็นต้น ซึ่งมีผู้ให้ความหมายและลักษณะความสัมพันธ์ไว้ดังนี้

ฉันทฐา (2547) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นกระบวนการมีการกระทำต่อกันระหว่างกันของกลุ่มต่างๆ อยู่เสมอ การทำงานร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายที่ทุกคนยอมรับกันแล้ว และจุดมุ่งหมายของผู้ร่วมมือกันนั้นไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเป็นแต่เพียงว่าในแต่ละกลุ่มดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมาย แล้วมีผลทำให้ทุกส่วนในชุมชนที่ได้รับกระบวนการเกิดความพึงพอใจ ได้แก่ การถ่ายทอดแนวคิด การสอน การเรียนรู้ การเลียนแบบ การมีอำนาจเหมือนการคุ้มครอง การเชื่อฟัง การต่อสู้ การแข่งขัน การปรับตัว และการร่วมมือกัน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ทางสังคมไม่ได้ถูกกำหนดให้มีลักษณะตายตัวตามแบบแผนวัฒนธรรมหรือตามลักษณะองค์กรทางสังคมดังที่เข้าใจกันมาแต่เดิม หากแต่การแปรเปลี่ยนไปตาม

สถานภาพบทบาทของบุคคล สถานที่ และกาลเวลา ในปัจจุบันนักวิชาการให้ความสนใจปัจจัยเรื่องช่วงเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องในการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมนับเป็นบุคคลสำคัญของกลุ่มผู้บุกเบิก และแนวคิดใหม่ที่พยายามแสวงหาแนวทางศึกษาความสัมพันธ์ในสังคม โดยดึงเอาปัจจัยเรื่องเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องกับการติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมหรือเรียกว่า เครือข่ายสังคมในปัจจุบัน

พื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมที่สำคัญ คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคลอื่นๆ อย่างไรก็ตามการติดต่อสื่อสารอย่างเดียวยังไม่เพียงพอที่จะเรียกว่าเป็นเครือข่ายสังคมได้จำเป็นต้องมีองค์ประกอบอย่างอื่นด้วย ซึ่งได้แก่ปฏิสัมพันธ์ และการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล เครื่องใช้ไม้สอย อาหาร การบริการ ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่อยู่เครือข่ายสังคมนั้นเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่อยู่เครือข่ายสังคมนั้นเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ได้แก่ การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

สร้อยตระกูล (2539 อ้างใน อภิวัฒน์, 2546) กล่าวว่า ผู้ที่มีความสัมพันธ์ในสังคมที่ติดนั้นต้องประกอบด้วยเรื่องราวต่างๆ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ที่ตัวบุคคลมิใช่เรื่องวัตถุ
2. บุคคลเหล่านั้นต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสังคมที่มีได้มีการจัดระเบียบ
3. กิจกรรมหลักของความสัมพันธ์คือการจงใจ
4. ความสัมพันธ์จะเป็นไปด้วยดี ต้องอาศัยการประสานงานและความร่วมมือของ

บุคคลที่เกี่ยวข้อง

2.6 แนวคิดเครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคม หมายถึง บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ซาดีซาย (2538 อ้างใน พิศพงษ์, 2547) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดเครือข่ายสังคมพอสรุปได้ว่า เครือข่ายสังคมหมายถึง สายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ อีกหลายคน เครือข่ายทางสังคมในที่นี้จึงเปรียบเสมือนกรอบแนวคิดที่ใช้ศึกษาหาทางทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม อันจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องของกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ องค์กรทางสังคม และโครงสร้างทางสังคม เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมช่วยให้เห็นพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลในสังคมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในหลายๆ ด้าน ดังนี้ แนวคิดเครือข่ายสังคมจึงเน้นให้เห็นพฤติกรรมของบุคคลในลักษณะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและหลากหลาย

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลอื่น อาจพบว่าเป็นเครือข่ายสังคมหนึ่ง เครือข่ายสังคมหนึ่งอาจแสดงให้เห็นได้ชัดว่าเป็นเสมือนจุดต่อกันที่ถูกเชื่อมโยงโดยเส้นตรงหลายๆ เส้น จุดคือบุคคลและเส้นตรงคือสายสัมพันธ์ของบุคคลแต่ละคน จึงเสมือนจุดศูนย์ที่มีสาย

สัมพันธ์ต่างๆ กับจุดหรือบุคคลอื่น และบุคคลเหล่านี้บางคนอาจมีสายสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ซึ่งบุคคลที่มีจุดศูนย์กลางที่ไม่รู้จักกันเพราะฉะนั้นนี้อาจกล่าวได้ว่าทุกๆ คนในโลกรู้จักกันและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหมด โดยผ่านบุคคลหนึ่งถือว่าเป็นจุดกลางและดูว่าบุคคลนั้น มีสายสัมพันธ์กับใครบ้างมีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขาในขณะเดียวกันมีอิทธิพลต่อผู้อื่นอย่างไร

ความสัมพันธ์ทางสังคมส่วนหนึ่งทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์เพราะความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองฝ่ายที่พึ่งพาและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่เป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน ในกรณีสังคมไทยสอดคล้องกับแนวคิดระบบพ่อปกครองลูก ซึ่งผู้มีอำนาจมีบารมีจะต้องแจกจ่ายผลประโยชน์ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ด้อยอำนาจบารมีและฝ่ายหลังก็อาศัยระบบดังกล่าวและบุคคลที่มีอำนาจหรือผู้ใหญ่เป็นมรรควิธีในการจัดปัดเป่าและแสวงหาความก้าวหน้าแนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมและเชื่อในเรื่องความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งยอมรับว่าความแตกต่างส่วนตัวในการมีทรัพย์สินและมีอำนาจวาสนาว่าเป็นสิ่งธรรมดาเนื่องจากสะสมบารมีไว้แตกต่างกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ไม่ได้หยุดนิ่งมีการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาและความหมาย เมื่อสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบทุนนิยมและการพัฒนามากขึ้นบุคคลต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงในชีวิตในความเป็นอยู่ของคนเขาจึงยึดถือบุคคลไว้เป็นที่พึ่ง บางครั้งอาจเปลี่ยนไปสู่ความขัดแย้งมีอัตราทุจริตสูง หรือมีการบิดพลิ้วหนี้สินสูงและอาจมีการใช้ความรุนแรงเพื่อเป็นหลักประกันของพันธะสัญญา (ชาติชาย, 2538 อ้างใน พิรพงษ์, 2547)

จากทฤษฎีแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมผู้ศึกษาตรวจสอบเอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในกลุ่มในด้านต่างๆ และการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมการผลิตที่เป็นพลวัต

การรวมกลุ่มการผลิตที่เป็นพลวัต (Dynamic Cluster) คือ การสร้างความสามารถโดยวิธีการรวมกลุ่มที่เรียกว่า คลัสเตอร์ (Cluster) เป็นวิธีการสร้างให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อนำไปสู่การรวมกลุ่มที่เป็นพลวัต

ในการดำเนินการพัฒนาและปฏิรูประบบต่างๆ โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมกึ่งเกษตรกรรม โดยผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคอุตสาหกรรมการค้าและบริการ (SMEs) มีจำนวนสูงถึงร้อยละ 95 ของจำนวนวิสาหกิจทั้งประเทศ ซึ่งเดิมการสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับผู้ประกอบการ

ดังกล่าวในในเรื่องของการปรับปรุงประสิทธิภาพธุรกิจ มักจะเน้นให้ความสำคัญกับกิจกรรมและระบบงานเป็นหลัก โดยเชื่อว่าหากกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมและมีวิธีปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพก็จะทำให้เกิดผลผลิตตามที่ต้องการ ดังนั้นผู้บริหารธุรกิจโดยทั่วไปจึงมักเน้นประสิทธิภาพของระบบต่างๆ มากกว่าผลลัพธ์ของการดำเนินงาน เช่น การวางระบบบัญชีและการตรวจสอบที่รัดกุมโดยหวังที่จะป้องกันการทุจริตได้ หรือการสร้างระบบคุณภาพเพื่อให้ได้มาซึ่งการรับรองมาตรฐานและในที่สุดแล้วผลการดำเนินการดังกล่าวกลับไม่ได้ช่วยให้กิจการของตนแข่งขันกับผู้อื่นได้

ขั้นตอนการดำเนินการสร้างกลุ่ม

อภิชัย (2546) กล่าวถึงการดำเนินการสร้างกลุ่มทั่วไป มีขั้นตอนดังนี้ คือ

1. ธุรกิจที่มีความตั้งใจและความพร้อมที่จะรวบรวมกลุ่มกัน นัดประชุมหารือเพื่อปรับแนวคิด โดยธุรกิจและการดำเนินงานของกิจการเหล่านั้น อาจมีความเกี่ยวพันในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คือ

- 1.1 อยู่ในแหล่งหรือพื้นที่ประกอบการเดียวกัน
- 1.2 เป็นธุรกิจที่ต่อเนื่องกันในลักษณะของห่วงโซ่อุปทาน
- 1.3 มีอุปสงค์และตลาดเดียวกันอยู่แล้วในปัจจุบัน
- 1.4 มีปัญหาและมีความต้องการคล้ายคลึงกัน
- 1.5 มีบุคคลที่มีภาวะผู้นำและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

2. กำหนดโครงสร้างและความเชื่อมโยงของธุรกิจที่เข้ามารวมกลุ่มกัน พร้อมผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมและพลังผลักดันให้เกิดการปฏิรูปอย่างราบรื่น นอกจากนี้จะเป็นผู้ประกอบการธุรกิจด้วยกันแล้วผู้มีส่วนร่วมสนับสนุนยังควรประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาและสถาบันการเงิน

3. สมาชิกกลุ่มประชุมหารือ เพื่อกำหนดกรอบวิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์ของกลุ่มให้ชัดเจน เพื่อสร้างเป้าหมายร่วมและป้องกันการหาผลประโยชน์เฉพาะราย เช่น ควรกำหนดคู่แข่งให้ชัดเจนว่า จะแข่งกับใครในตลาดไหน (ประเทศ ภูมิภาค หรือตลาดโลก) ด้วยวิธีใด เป็นการแข่งกันด้วยคุณภาพหรือราคาต่ำ

4. วางกรอบการดำเนินงาน ว่าใครทำอะไรที่ไหน เมื่อใด อย่างไร เพื่อให้เกิดความชัดเจน มีความต่อเนื่องในการดำเนินงานและสามารถประเมินผลได้

5. กำหนดดัชนีชี้วัดในด้านสำคัญๆ เพื่อให้สามารถปรับปรุงแก้ไขกลยุทธ์และแผนได้เมื่อจำเป็น

จากทฤษฎีแนวความคิดการมีส่วนร่วมการผลิตที่เป็นพลวัต ผู้ศึกษาดูงานเอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการรวมกลุ่มและขั้นตอนการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล

4. แนวคิดศักยภาพของกลุ่มในชุมชน

ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ชีตความสามารถในอันที่จะตอบสนองความต้องการแก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือการดำเนินงานกับคนภายในชุมชน ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน เพื่อความปึกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงาน ได้แก่ โครงสร้างประชากร ระบบเครือญาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยา โครงสร้างอำนาจและระบบการปกครอง อาชีพและระบบการผลิตปัจจัยในการผลิต และระบบความเชื่อ ตัวอย่างของศักยภาพชุมชนดังกล่าวนี้ สุวิทย์ (2538 อ้างใน ญาณิศา, 2549) ได้ศึกษาและแสดงบทพิสูจน์ว่าชาวบ้านยกระดับให้เกิดศักยภาพและใช้กระบวนการจัดการในการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์กับชุมชนของตนเองได้ เช่น ประเพณีการลงแขก เป็นต้น

ก่อนที่จะมีระบบการบริการราชการเข้าไปมีบทบาทในชุมชนนั้น ชุมชนมีระบบการจัดการภายในชุมชนของตนเองอยู่นับเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 1,000 ปีแล้ว เช่น ระบบเครือญาติ ระบบการคัดเลือกผู้นำ ระบบผู้นำเหมืองฝายต่างๆ ระบบศาลเฒ่า ศาลแก่ ที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีแก้ไข คลี่คลายความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในชุมชน นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านทั่วประเทศอีกนับร้อยที่พยายามชวนชาวรวมกลุ่ม รวมตัวกันจัดการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยมีผู้นำทางความคิด ปราชญ์ชาวบ้าน ปัญญาชน และนักวิชาการในท้องถิ่น สามารถนำพลังทางวัฒนธรรมมาฟื้นฟูแก้ปัญหา และพัฒนาสร้างชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุรเชษฐ์, 2537 อ้างใน ลลนา, 2541)

อนึ่ง (2534 อ้างใน ลลนา, 2541) ได้ทำการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของตนเองได้ และได้สรุปผลการศึกษาว่า ประชาชนมีบทบาทจัดการตนเองในเรื่องของการแก้ปัญหา จัดการเรียนรู้ หาทางออกในเชิงดินรนโดยได้ประสบทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวมากมายทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ

4.1 อิทธิพลที่มีผลต่อประสิทธิภาพของกลุ่ม

ในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มนั้น ต้องอาศัยการทำงานที่มีประสิทธิภาพของสมาชิกกลุ่มจึงจะประสบผลสำเร็จได้ บางครั้งกลุ่มที่เกิดขึ้นอาจจะไม่พบความสำเร็จได้ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งอาจมาจากหลายๆ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้กลุ่มต่างๆ ในสังคมมีลักษณะที่แตกต่างกันและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังที่ ณีพฐา (2547) กล่าวว่า กลุ่มอาจจะเป็น

สังคมขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขนาดเล็กหรือใหญ่ย่อมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งนี้เพราะสถานการณ์ของโลกซึ่งอาจเรียกว่าสังคมขนาดใหญ่ที่สุดของมนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นผลทำให้สังคมบ่อยๆ จนถึงระดับกลุ่มขนาดเล็ก เกิดการเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางด้านวัตถุ ด้านจิตใจ นอกจากนี้ นิทฐา (2547) ยังได้กล่าวถึง ประสิทธิภาพของกลุ่มซึ่งอาจเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นหรือด้อยลงก็ได้ ขึ้นอยู่กับอิทธิพลต่างๆ มากมาย โดยอิทธิพลที่สำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของกลุ่มมี 6 ประการ ดังนี้

1. ตัวบุคคล หมายถึง สมาชิกทุกคนที่อยู่ในกลุ่มซึ่งจะเป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินงานทุกอย่างของกลุ่ม ทั้งนี้เพราะสิ่งต่างๆ ที่จะทำให้กลุ่มเกิดความเจริญก้าวหน้าและคงความเป็นกลุ่มอยู่ตลอดไป สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะต้องร่วมมือกัน รวมพลังกันทั้งกายและสมอง โดยการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบจนเต็มความสามารถให้มากที่สุด ซึ่งบุคคลในกลุ่มนั้นอาจแยกได้ 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1.1 ผู้นำหรือหัวหน้า เป็นผู้ที่รับผิดชอบงานกลุ่มโดยตรง และเป็นผู้ดำเนินการวางแผนทางวางแผนงานของกลุ่ม ทั้งนี้เพราะผลผลิตของกลุ่มจะดีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำ ผู้นำที่ดีต้องสามารถสร้างแรงจูงใจเพื่อสนองความต้องการให้แก่สมาชิกช่วยเพิ่มพูนพัฒนาสมรรถภาพของสมาชิก ดังนั้นผู้นำจึงยึดหลักตามบทบาทหน้าที่ของผู้นำและต้องปรับปรุงพฤติกรรมในการเป็นผู้นำให้เป็นไปตามที่สังคมยอมรับนับถือ บทบาทของผู้นำนั้นมีส่วนในการเข้าร่วมกลุ่มของสมาชิก ดังจะเห็นได้จากงานวิจัย ประวิทย์ (2539 อ้างใน ชมพูนุช, 2549) เรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในกลุ่มกิจกรรม คือ การยอมรับนับถือในตัวผู้นำ มองเห็นประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเองและครอบครัว

1.2 ผู้ตามหรือสมาชิก เป็นผู้ที่มีความรู้สำนึกในตนเองว่าเป็นบุคคลสำคัญของกลุ่ม ถ้าขาดสมาชิก ผู้นำเพียงคนเดียวก็ไม่สามารถทำงานให้เกิดผลดีได้เท่าที่ควร และสมาชิกแต่ละคนจะต้องทำความรู้จักกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยยึดหลักว่าแต่ละคนจะต้องทำตามบทบาทหน้าที่ของตน และอาจจะแสดงได้หลายบทบาทเมื่อมีความพร้อมในบทบาทเหล่านั้น ซึ่งสามารถช่วยให้กลุ่มได้รับประโยชน์กว้างขวางยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้นำหรือสมาชิกอื่นในกลุ่มจะต้องพยายามควบคุมระดับปรารณาของตนเอง ซึ่งหมายถึงเป้าหมายที่แต่ละคนตั้งไว้สำหรับตนเองอยู่ขอบเขตที่ควรจะเป็น อันจะก่อให้เกิดความราบรื่นของกลุ่มในโอกาสต่อไป

2. จุดหมายของกลุ่ม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของกลุ่ม โดยกลุ่มจะต้องพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้กลุ่มไปสู่เป้าหมายที่ต้องการให้ได้ กลุ่มใดจะดำเนินงานไปได้ดีทุกคนในกลุ่มต้องร่วมมือกันเป็นอย่างดี และสมาชิกทุกคนจะทำงานร่วมมือกันอย่างดี ก็ต่อเมื่อ

จุดมุ่งหมายของกลุ่มสามารถสนองความต้องการของสมาชิกทุกคนได้มากที่สุด แต่โดยความจริงแล้วจะไม่มีจุดมุ่งหมายใดเลยที่จะสนองความต้องการของสมาชิกได้ทุกคน ดังนั้นสมาชิกส่วนมากที่ตั้งใจทำงานกลุ่มจึงมักจะเป็นพวกที่มีผลประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ส่วนพวกที่ได้รับผลประโยชน์จากจุดมุ่งหมายเพียงเล็กน้อย ก็มักจะไม่ได้มีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมอย่างขอไปที จะมีก็เพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่ทำงานหรือทำงานเพื่อกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ จึงเป็นเหตุให้กลุ่มขาดประสิทธิภาพ เมื่อเป็นเช่นนี้ การกำหนดจุดมุ่งหมายของกลุ่มจึงไม่ควรกำหนดให้แตกต่างจากจุดมุ่งหมายของสมาชิกแต่ละคนมากนัก

เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายได้แล้ว ประการสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือการดำเนินงานตามจุดมุ่งหมายจะต้องมีความกระฉับกระช่าย มีความคืบหน้าที่ทำให้สมาชิกทุกคนมองเห็นได้ ผลที่ตามมาคือ ย่อมประกันได้ว่า สมาชิกทุกคนจะต้องร่วมมือกันจนเต็มความสามารถเพื่อให้ไปสู่จุดมุ่งหมายที่กลุ่มต้องการ เพราะนั่นก็เท่ากับว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่ตนเองต้องการเหมือนกัน

3. ขนาดของกลุ่ม กลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่จะทำงานได้มีประสิทธิภาพดีกว่ากันนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับประเภทของงาน งานบางอย่างต้องทำในกลุ่มเล็กจึงจะได้ผลดี งานบางอย่างต้องทำในกลุ่มใหญ่จึงจะได้ผลดี ดังที่นักจิตวิทยาได้ศึกษาแล้วพบว่า งานที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมกลุ่มเล็กมักจะทำงานได้มีประสิทธิภาพมากกว่ากลุ่มใหญ่ ส่วนงานที่เป็นลักษณะนามธรรม กลุ่มใหญ่มักจะทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพดีกว่ากลุ่มเล็ก

4. ค่านิยม เป็นองค์ประกอบอันหนึ่งที่จะช่วยกำหนดทิศทางของกลุ่มเพราะกลุ่มจะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับกลุ่มนั้นทำถูกต้องตามค่านิยมของสมาชิกในกลุ่มหรือไม่ ถ้ากลุ่มใดสมาชิกของกลุ่มมีค่านิยมที่คล้ายคลึงกันมากก็ย่อมจะทำให้กลุ่มมีประสิทธิภาพดีกว่ากลุ่มที่สมาชิกมีค่านิยมที่แตกต่างกันทั้งนี้เพราะการทำงานหรือผลงานที่ได้มา จะทำให้สมาชิกมองความสำคัญและคุณค่าของงานแตกต่างกันออกไป ยิ่งถ้ามีค่านิยมแตกต่างกันมาก ก็ยิ่งทำให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้น ทำให้เสถียรภาพของกลุ่มขาดความมั่นคง และแตกสลายลงในที่สุด

5. ปทัสถานของกลุ่ม หมายถึง ระเบียบข้อบังคับ หรือกฎเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังนั้นปทัสถานของกลุ่มจึงหมายถึงระเบียบข้อบังคับและกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กลุ่มกำหนดให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มได้ยึดถือและยอมรับเป็นแนวทางในปฏิบัติ ปทัสถานนั้นมีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์เป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะปทัสถานต่างๆ ในกลุ่ม จะได้รับอิทธิพลมาจากทัศนคติความเชื่อและค่านิยมของกลุ่มหรือสังคม ซึ่งปทัสถานแบ่งออกได้ ดังนี้

5.1 วิธีประชา เป็นแบบแผนที่เรายึดถือปฏิบัติกันจนเป็นประเพณี เกิดเป็นความเคยชิน เช่น การแต่งกาย การกิน เป็นต้น

5.2 กฎศีลธรรม เป็นแบบแผนความประพฤติที่ยึดถือกันในกลุ่ม มีความสำคัญสูงกว่าวิถีประชา ผู้ใดฝ่าฝืนจะได้รับการประณามหรือไม่ยอมรับจากสังคม

5.3 กฎหมาย เป็นระเบียบข้อบังคับที่กำหนดขึ้นในกลุ่ม เพื่อควบคุมให้สังคม อยู่ในความเรียบร้อย

จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นว่าปทัสถานนั้นจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มโดยตรง เปรียบเสมือน ข้อมูลที่จะช่วยในการแก้ปัญหาต่างๆ ของกลุ่ม ช่วยในการตัดสินใจของกลุ่มว่าสิ่งใดควรปฏิบัติหรือ ในการปฏิบัติ ก็ย่อมจะทำให้เกิดความมั่นคงและมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าปทัสถานที่ตั้งขึ้น ไม่เป็นที่ ยอมรับของกลุ่ม สมาชิกส่วนใหญ่ไม่พอใจ ก็ย่อมจะทำให้กลุ่มมีประสิทธิภาพน้อยลง

6. การสื่อสารภายในกลุ่ม เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำให้เกิดความมั่นคง การ สื่อสารโดยทั่วไปมักจะเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งภายใน กลุ่มอยู่เสมอ เพราะมนุษย์เรามักเข้าข้างตนเอง ดังนั้นในกลุ่มจะต้องมีวิธีการที่ทำให้การสื่อสารเกิด ความเข้าใจได้ตรงกัน เพราะผู้พูดอาจไม่คิดอย่างที่คุณอื่นคิดก็ได้

4.2 ลักษณะของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

ในการรวมกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ต้องอาศัยลักษณะของกลุ่มที่มี ประสิทธิภาพซึ่งสามารถพิจารณาได้จากลักษณะต่างๆ หลายอย่าง เช่น ดูจากความสำเร็จของกลุ่ม ที่ทำงานไปตามจุดมุ่งหมาย หรืออาจดูได้จากวิธีการดำเนินงานของกลุ่มว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย หรืออาจดูได้จากความสัมพันธ์ของสมาชิกและผลผลิตของกลุ่มซึ่ง ถวิล (2538 อ้างใน ชมพูนุช, 2549) ได้กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ 10 ข้อดังต่อไปนี้

4.2.1 บรรยากาศของกลุ่มมักจะเป็นกันเอง ไม่เป็นแบบทางการ

4.2.2 ทุกๆ ความคิดเห็นของสมาชิก ควรได้รับการรับฟังและเอาใจใส่

4.2.3 สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม มีส่วนร่วมในการ อภิปรายในกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งการที่ทุกคนมีส่วนร่วมเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4.2.4 งานทุกอย่างของกลุ่มจะต้องเป็นที่เข้าใจและยอมรับของสมาชิก เมื่อ ทุกคนเข้าใจตรงกันและเห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกันย่อมทำให้งานดำเนินไปด้วยดี

4.2.5 การมีความคิดเห็นไม่ตรงกันเป็นสังขรณ์ที่จะต้องเกิดขึ้น สมาชิกที่มี ความคิดเห็นแตกต่างไปจากสมาชิกส่วนใหญ่จะไม่แสดงความก้าวร้าวหรือขัดขวาง

4.2.6 การตัดสินใจทุกอย่างเป็นที่ยอมรับจากสมาชิกทุกคนว่า เห็นด้วยที่จะ ปฏิบัติร่วมกันหรืออย่างน้อยที่สุดก็เต็มใจที่จะปฏิบัติร่วมกัน

4.2.7 มีการดำเนินติดต่อกันบ่อยครั้ง ตรงไปตรงมาเพื่อมุ่งแก้ไขอุปสรรคต่างๆ ร่วมกัน

4.2.8 ทุกคนมีอิสระที่จะแสดงความรู้สึกได้อย่างเปิดเผย ไม่ว่าจะเป็นการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับกลุ่ม

4.2.9 เมื่อกลุ่มตกลงใจและแบ่งงานให้ทำ สมาชิกจะรับทำตามหน้าที่ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

4.2.10 สิ่งสำคัญของกลุ่มไม่ได้อยู่ที่ว่าใครควรจะทำหรือมีอำนาจควบคุม แต่อยู่ที่ว่าจะทำงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายได้อย่างไร

4.3 อิทธิพลที่มีผลต่อประสิทธิภาพของกลุ่ม

อิทธิพลที่มีผลต่อประสิทธิภาพของกลุ่ม และลักษณะของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่มพัฒนาต่อไป หรือล้มเหลวลงได้ ทั้งนี้เพราะการที่คนมาอยู่ร่วมกันในกลุ่มนั้น แต่ละคนต้องเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองที่พึงกระทำต่อเพื่อนสมาชิกกลุ่ม เมื่อสมาชิกกลุ่มได้ตั้งระเบียบข้อบังคับใดๆ เพื่อที่จะกระทำร่วมกันระหว่างสมาชิก ทุกคนในกลุ่มย่อมต้องปฏิบัติตาม เพื่อให้กลุ่มเกิดความมั่นคง

จากทฤษฎีแนวคิดเรื่องศักยภาพของกลุ่มในชุมชนผู้ศึกษาตรวจสอบเอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านศักยภาพของกลุ่ม ศักยภาพของผู้นำ จนกระทั่งศักยภาพของสมาชิกภายในกลุ่มที่มีต่อการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล

5. ทฤษฎีผู้นำ

การศึกษาเกี่ยวกับผู้นำนี้ นักจิตวิทยาสังคมได้ทำการศึกษาามาตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 20 โดยทำการศึกษาผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือผู้นำในกลุ่มต่างๆ ว่ามีลักษณะอย่างไรที่ทำให้เขาได้เป็นหัวหน้าลักษณะเหล่านั้นแตกต่างไปจากสมาชิกในกลุ่มเพียงไร จากการศึกษาดังกล่าวหลายๆ เรื่อง หลายๆ ครั้ง จึงได้รวบรวมข้อสรุปขึ้นเป็นทฤษฎีของผู้นำ ซึ่งมีอยู่หลายทฤษฎีด้วยกันดังนี้

5.1 ลักษณะของผู้นำ

ทฤษฎีนี้เกิดจากประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของสังคม เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า คนที่เป็นผู้นำจะมีคุณลักษณะเฉพาะคน ทฤษฎีนี้แบ่งลักษณะผู้นำเป็นลักษณะต่างๆ ได้ดังนี้

5.1.1 ลักษณะเดี่ยวของผู้นำ เป็นลักษณะของผู้นำที่จะมีอยู่ในตัวผู้นำเพียงคนเดียว คุณลักษณะอันนี้ถ้าคิดดูให้ดีคงจะไม่มีลักษณะอันใดที่มีเฉพาะแต่ตัวผู้นำเป็นแน่

5.1.2 ลักษณะชุดของผู้นำ จากความคิดที่ว่าคงจะไม่มีลักษณะอันใดที่มีเฉพาะแต่ผู้นำ ทำให้มีการศึกษาค้นคว้าต่อมาและก็เชื่อว่าผู้นำจะมีคุณลักษณะหลายๆ อย่างประกอบกัน ซึ่งคุณลักษณะเหล่านั้นจะเด่นกว่าผู้เป็นลูกน้อง ดังผลการวิจัยของ Stogdill (1993 อ้างใน อุบลี, 2551) ได้ศึกษาถึงความแตกต่างกันระหว่างผู้นำกับลูกน้องได้ผล ดังนี้

1. ด้านความสามารถในงานกลุ่ม หัวหน้าหรือผู้นำจะมีสติปัญญาสูงกว่า มีความสามารถและความรับผิดชอบดีกว่าผู้ที่เป็นลูกน้อง
2. ด้านความสามารถในการสมาคม หัวหน้าหรือผู้นำสามารถเข้าร่วมกลุ่ม เป็นที่นิยมชมชอบของกลุ่มมากกว่า มีความสามารถในการสมาคมและการพูดดีกว่าลูกน้อง
3. ด้านแรงจูงใจบางชนิด หัวหน้าหรือผู้นำเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม มีความกระตือรือร้นปรับตัว และมีความอดทนดีกว่าผู้ที่เป็นลูกน้อง

5.2 ความมีประสิทธิผลของผู้นำ

ผู้เสนอทฤษฎีนี้ คือ Fe Fiedler (1996 อ้างใน อุษณีย์, 2551) ทฤษฎีนี้ใช้หลักเดียวกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ของผู้นำ คือ สนับสนุนทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ของผู้นำโดยทางอ้อมการเริ่มทฤษฎีนี้เริ่มศึกษาผู้นำกลุ่มว่าควรจะมีคุณสมบัติอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ เขาได้ทำการศึกษากับกลุ่มชาวอเมริกันและชาติต่างๆ มากมายหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มประชาชนธรรมดา ข้าราชการ นิสิตนักศึกษา จากผลของการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของกลุ่มขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 4 ประการคือ

5.2.1 ลักษณะของผู้นำหรือหัวหน้า

5.2.2 อำนาจของผู้นำหรือหัวหน้าอาจจะมีมากหรือน้อย ซึ่งเป็นตัวทำให้ลูกน้องทำตามและยอมรับให้นำพวกตนได้ นับว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมากต่อประสิทธิภาพของกลุ่ม

5.2.3 ลักษณะของงาน แบ่งออกเป็น

1. งานที่มีโครงสร้าง ได้แก่ งานที่ทำโดยมีลำดับขั้นตอน สามารถตรวจสอบได้ เช่น การคิดเลขในวงเล็บ ซึ่งต้องทำในวงเล็บเล็กก่อนแล้วจึงทำในวงเล็บปีกกา
2. งานที่ไม่มีโครงสร้าง ได้แก่ งานที่ทำโดยไม่มีระบบหรือแบบแผนจะทำอย่างไรก็ได้ เช่น ภาวะที่มีน้ำมันภายในประเทศขาดแคลนจะแก้ปัญหาได้อย่างไร กลุ่มหนึ่งอาจแก้ปัญหาโดยวิธีการอีกอย่างหนึ่ง หากคำตอบไม่ได้แต่อาจถูกเหมือนกัน

5.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับลูกน้อง นับว่ามีความสำคัญไม่น้อยต่อประสิทธิภาพของกลุ่มเพราะถ้าผู้นำกับลูกน้องมีความสัมพันธ์กันดี ลูกน้องก็จะเกิดความรักใคร่ มีกำลังใจในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ต้องใช้อำนาจมาบังคับ ทั้งหัวหน้าและลูกน้องเกิดความสบายใจงานของกลุ่มก็จะมีประสิทธิภาพ

5.3 หน้าที่ของผู้นำ หน้าที่โดยทั่วไปของผู้นำกลุ่ม มี 5 ประการดังนี้

5.3.1 ทำความเจริญก้าวหน้าให้กับอุดมการณ์ของกลุ่ม

5.3.2 การบริการกลุ่ม

5.3.3 การแนะนำให้ทำกิจกรรมต่างๆ หรือทำให้เกิดผลสำเร็จขึ้นกับกลุ่มเป็น

5.3.4 สร้างความรู้สึกอันมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่กลุ่ม

5.3.5 การทำงานทุกอย่างจะต้องไม่ทำเฉพาะในสิ่งที่ตนเองสนใจเท่านั้น

5.4 พื้นฐานของการเป็นผู้นำ

การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลนั้น ไม่ใช่เป็นการง่ายที่จะสามารถค้นพบได้โดยเหตุผลใดๆ หรือโดยสามัญสำนึกที่เรียกว่าหลักการเป็นผู้นำ แต่ตัวที่จะนำไปสู่จุดสุดท้ายของการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผล ก็คือความรู้ของเขาเอง ซึ่งพื้นฐานของการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลมี ดังนี้

5.4.1 สร้างความเป็นกระบวนการกลุ่ม หมายความว่า ผู้นำจะต้องสร้างกลุ่มของตนให้เป็นกระบวนการกลุ่มและเป็นกระบวนการกลุ่มที่ดี ไม่ใช่เป็นเพียงกลุ่มหรือเป็นเพียงการรวมตัว โดยปกติทั่วไปผู้นำที่มีประสิทธิผลจะต้องเป็นผู้วางแนวความคิดพื้นฐานให้กับกลุ่ม ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน 2 ประการ

1. ประการที่หนึ่ง หาทางสนับสนุนเพื่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลตามความต้องการและตามเป้าหมายของกลุ่ม

2. ประการที่สอง สร้างความมั่นคงให้กับเป้าหมายของกลุ่มและพิจารณาถึงความสำคัญต่างๆ ที่สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มน่าจะได้รับ

ถ้าดำเนินตามองค์ประกอบดังกล่าวได้ ก็จะทำให้สมาชิกเห็นความสำคัญของกลุ่มมองเห็นสิ่งที่ตนพึงจะได้รับในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม เห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกันอันจะทำให้กิจการของกลุ่มเป็นไปด้วยความราบรื่น ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นกระบวนการกลุ่มที่ดีในการดำเนินงานต่อไป

5.4.2 สร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิก คงจะไม่มีคำกล่าวที่จะคัดค้านว่าโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ทุกคนต้องการความภาคภูมิใจในตนเอง และต้องการให้คนอื่นยอมรับตนเอง กล่าวคือในการทำงานใดๆ ก็ตาม บุคคลจะใช้ความสามารถและใช้สติปัญญาของเขาอย่างเต็มที่ ถ้าในการทำงานนั้นเขาได้รับการส่งเสริมและได้รับการยอมรับจากกลุ่ม ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง แล้วเขาก็จะทุ่มเทกำลังความสามารถอย่างเต็มที่เพื่องานอันนั้น

5.4.3 ความสามารถในการทำงานกับกลุ่ม คำว่าความสามารถเป็นสิ่งสำคัญมาในการเป็นผู้นำและที่เป็นหลักโดยทั่วไปของผู้นำก็คือ ความสามารถที่จะจัดหาแนวทางที่เป็นประโยชน์ เพื่อที่จะนำความสัมฤทธิ์ผลมาสู่กลุ่มตามที่กลุ่มได้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้ ความสามารถในการนี้ไม่ใช่ตัวดัชนีที่จำเป็นที่อยู่เหนือความสามารถทั้งหมด และก็ไม่ใช่วัดกันที่จำเป็นต่อทักษะที่จะทำให้ได้ผลผลิตออกมา แต่ทว่ามันเป็นความมีน้ำใจไมตรีอย่างสูง ความเป็นกันเองและความเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ตัวอย่าง เช่น ความสามารถที่จะก่อให้เกิดอารมณ์สนุกสนานและเกิดความรู้สึกที่ดีในการ

ทำงานโดยที่ความรู้สึกหรืออารมณ์สนุกสนานนั้นไม่เป็นเรื่องที่ไร้สาระ สิ่งนั้นแหละเป็นการค้นพบที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง

5.4.4 มีความยุติธรรมและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ความยุติธรรมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ผู้นำจะต้องพิจารณา และต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับกลุ่มของตนให้มากที่สุด ความวุ่นวายหรือความปั่นป่วนที่เกิดขึ้นในกลุ่มต่างๆ ส่วนมากก็เนื่องมาจากสมาชิกทุกคนที่อยู่ในกลุ่มไม่ได้รับความยุติธรรมนั่นเอง ฉะนั้นผู้นำที่จะเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง จะต้องสร้างให้สมาชิกทุกคนเกิดความรู้สึกอันนี้ กล่าวคือผู้นำจะต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกทุกคน เพื่อนำไปพิจารณาถึงผลที่เขาพึงจะได้รับอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยที่ผู้นำจะต้องไม่มีเจตนาที่จะได้มาซึ่งความรักจากสมาชิกหรือเจตนาที่จะรักชอบสมาชิกคนใดคนหนึ่ง การชมเชยหรือการสนับสนุนการกระทำของสมาชิกจะต้องเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ไม่ใช่ชมเชยหรือสนับสนุนเฉพาะสมาชิกที่มีความใกล้ชิดหรือสมาชิกที่เป็นพวกพ้องของตน

ข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในกลุ่ม คือการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยธรรมชาติ ผู้ที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำจะพยายามที่จะเกี่ยวข้องกับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อที่จะสร้างสามัคคีธรรมให้เกิดขึ้นในกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันจึงเป็นสิ่งที่ผู้นำต้องการกระทำ

5.5 แบบของผู้นำ

แบบของผู้นำนั้นเป็นคำรวม ซึ่งหมายถึง การจำแนกประเภทของผู้นำนั่นเอง การแบ่งประเภทของผู้นำมีดังนี้คือ

5.5.1 ผู้นำตามกฎหมาย ผู้นำแบบนี้เป็นผู้ที่ได้อำนาจตามกฎหมายหรือกฎระเบียบที่ตั้งขึ้น โดยพิจารณาเห็นว่าเหมาะสมหาใช่จากลักษณะของความเป็นผู้นำของตนเอง หรืออาจไม่มีลักษณะในการเป็นผู้นำก็ได้ เป็นผลสำเร็จ

5.5.2 ผู้นำที่มีมนต์สวรงค์ ผู้นำแบบนี้เป็นผู้ที่มีลักษณะพิเศษเกิดมาเพื่อเป็นผู้นำ แม้จะเกิดมาจากตระกูลไหนก็ตามเขาก็จะเป็นผู้ที่ดี มีความสามารถ มีไหวพริบเฉลียวฉลาดรอบรู้มีบุคลิกลักษณะท่าทางดีเป็นที่น่าศรัทธา สามารถโน้มน้าวใจคนอื่นให้ปฏิบัติตาม

5.5.3 ผู้นำสัญลักษณ์ ผู้นำแบบนี้เป็นผู้ที่เกิดตามขนบธรรมเนียม เกิดขึ้นเพราะมีลักษณะเด่น มีความสามารถของตนเป็นหลัก (อัลสุรียา, 2552)

จากทฤษฎีผู้นำผู้ศึกษาดูจะเอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะผู้นำกลุ่ม หน้าที่ของผู้นำกลุ่ม และความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ที่มีผลต่อการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล

6. ทฤษฎีต้นทุนและผลตอบแทน

6.1 ทฤษฎีต้นทุน

ต้นทุนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดการตัดสินใจผลิตของผู้ผลิต ผู้ผลิตจำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่าย โดยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจะมากหรือน้อยนั้นจะขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าที่ผลิตและราคาปัจจัยการผลิตและเกี่ยวข้องกับต้นทุนหลายประเภท

ต้นทุนทางบัญชี (Accounting cost) เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ผลิตต้องจัดหาทรัพยากรต่างๆ มาใช้การผลิต เช่น การจัดหาแรงงาน วัสดุ ค่าเช่า ค่าบำรุงรักษาเครื่องมือ เป็นต้น ค่าใช้จ่ายเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตและเป็นค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนจากการใช้จ่ายจริง

ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity cost) เกิดจากการตัดสินใจเลือกดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วทำให้ทางเลือกที่ดีที่สุด รongลงไปไม่สามารถจะเลือกได้และทำให้ไม่ได้รับประโยชน์จากทางเลือกนั้น ต้นทุนค่าเสียโอกาสมีประโยชน์ในฐานะเป็นเครื่องมือในการวัดและเปรียบเทียบความสามารถในการดำเนินการของผู้ผลิตตามแนวคิด มูลค่าเพิ่มในทางเศรษฐศาสตร์ (Economic value added : EVA) โดย EVA คือ การวัดความสามารถในการทำกำไรทางเศรษฐศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริงของผู้ผลิต ซึ่งหาได้จาก

$$EVA = \text{กำไรจากการดำเนินการ} - \text{ต้นทุนค่าเสียโอกาสของเงินทุน}$$

ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ (Economic cost) เป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการที่มีการใช้จ่ายขึ้นจริงหรือต้นทุนทางบัญชีกับค่าใช้จ่ายที่มีได้เกิดขึ้นจริง (Implicit cost) โดยค่าใช้จ่ายที่มีได้เกิดขึ้นจริงนี้จะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการดำเนินการผลิต ความแตกต่างของกำไรทางบัญชีและกำไรทางเศรษฐศาสตร์ มีดังนี้

$$\text{กำไรทางบัญชี} = \text{รายรับทั้งหมด} - \text{ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง}$$

$$\text{กำไรทางเศรษฐศาสตร์} = \text{รายรับทั้งหมด} - \text{ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง} - \text{ค่าใช้จ่ายที่มีได้เกิดขึ้นจริง}$$

ต้นทุนคงที่ หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณผลผลิต ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้ปัจจัยคงที่ในการผลิตหรือไม่สามารถเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้ภายในระยะเวลาของการผลิต นอกจากนี้ยังสามารถแบ่งต้นทุนคงที่ออกเป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่ที่เป็นต้นทุนคงที่และเป็นเงินสด

ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสด หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ผู้ผลิตจะต้องจ่ายในรูปของเงินสดในจำนวนที่คงที่ต่อปี ได้แก่ ค่าเช่าที่ดิน ค่าภาษีที่ดิน เป็นต้น

ต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นเงินสด หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ผู้ผลิตไม่ได้จ่ายออกไปในรูปของเงินสด หรือเป็นค่าใช้จ่ายคงที่ที่ประเมินได้ ได้แก่ ค่าใช้ที่ดินกรณีเป็นที่ดินของตนเอง ค่าเสื่อมราคาของอุปกรณ์การเกษตร และค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนในการซื้ออุปกรณ์การเกษตร

ต้นทุนผันแปร หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณของผลผลิต ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการใช้ปัจจัยผันแปรในการผลิต และปัจจัยผันแปรจะใช้หมดไปในช่วงการผลิตนั้นๆ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด

ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด หมายถึง ต้นทุนผันแปรที่ผู้ผลิตได้จ่ายออกไปจริงเป็นเงินสดจากการใช้ปัจจัยผันแปรต่างๆ ได้แก่ ค่าจ้างแรงงาน ค่าวัสดุอุปกรณ์การเกษตรและค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร เป็นต้น

ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด หมายถึง ต้นทุนผันแปรที่ผู้ผลิตไม่ได้จ่ายออกไปจริงเป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายที่คิดให้กับปัจจัยการผลิตผันแปรต่างๆ ที่เป็นของผู้ผลิตเองหรือได้รับมาแล้วก็ใช้ไปในรูปของสิ่งของ ได้แก่ ค่าแรงงานของบุคคลในครอบครัว ค่าวัสดุอุปกรณ์การเกษตรที่เกษตรกรผลิตได้เอง หรือได้รับมาฟรีและค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนหมุนเวียน (ชนรักษ์, 2553)

6.2 กำไรและผลตอบแทน

เศรษฐศาสตร์แบ่งกำไรเป็น 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

กำไรปกติ (Normal Profit) คือ ผลตอบแทนของผู้ประกอบการ โดยคิดตามต้นทุนค่าเสียโอกาส ผู้ประกอบการเป็นปัจจัยการผลิตประเภทหนึ่ง ดังนั้นจึงควรได้รับค่าตอบแทนจากการผลิตกับปัจจัยการผลิตประเภทอื่น และการคิดค่าตอบแทนของผู้ประกอบการควรจะได้ค่าตอบแทนเท่ากับต้นทุนค่าเสียโอกาส กล่าวคือ ถ้าไม่เป็นผู้ประกอบการเอง แต่รับจ้างตามปกติ น่าจะได้ค่าจ้างจำนวนหนึ่งหรือไม่เป็นผู้ประกอบการกิจการนี้ แต่เป็นผู้ประกอบการกิจการอย่างอื่น น่าจะได้ค่าตอบแทนจำนวนหนึ่ง ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนที่น่าจะใกล้เคียงกับความจริงที่สุดจำนวนนั้นคือต้นทุนค่าเสียโอกาสนี้ก็คือ “กำไรปกติ”

กำไรเกินปกติ (Abnormal or Economic Profit) คือ กำไรส่วนที่เกินจากกำไรปกติ เป็นกำไรแท้จริง หรือคือกำไรที่เกินมาจากรายได้หักต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ทั้งหมดแล้ว โดยปกติแล้วกำไรเกินปกติจะเกิดจากการผูกขาด เช่นผูกขาดทรัพยากรผูกขาดพื้นที่ เป็นต้น

รายได้สุทธิ (Net Return) คือ ผลคูณระหว่างราคาผลผลิตกับปริมาณการผลิต

จากทฤษฎีต้นทุนและผลตอบแทน นำมาวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร โดยแยกพิจารณาทั้งที่เป็นต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปร

ต้นทุนทั้งหมด = ต้นทุนผันแปร + ต้นทุนคงที่

ต้นทุนผันแปร = ค่าพันธุ์ปลานิล + ค่าอาหารปลานิล + ค่ายาปฏิชีวนะและสารเคมี
+ ค่าไฟฟ้า + น้ำมันเชื้อเพลิง + ค่าแรงงานครัวเรือน + ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ + ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

ต้นทุนคงที่ = ค่าเสื่อมราคาบ่อ + ค่าเสียโอกาสที่ดิน + ราคาเครื่องมือ/อุปกรณ์
+ ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน

ผลตอบแทนทั้งหมด = จำนวนผลผลิตปลานิล $\times$ ราคาปลานิลที่ขายได้

กำไรสุทธิ = ผลตอบแทนทั้งหมด - ต้นทุนทั้งหมด

ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผลตอบแทนจากการผลิต คือ ผลคูณระหว่างปริมาณผลผลิต
ปลานิลกับราคาผลผลิตที่เกษตรกรได้รับจากการจำหน่ายผลผลิตปลานิล (ชนรักษ์, 2553)

จากทฤษฎีต้นทุนและผลตอบแทน ผู้ศึกษาตรวจสอบเอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการ
วิเคราะห์ข้อมูลด้านต้นทุนผลตอบแทนในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล โดยแยก
พิจารณาทั้งที่เป็นต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปร

7. แนวคิดการวิเคราะห์ SWOT Analysis

7.1 การวิเคราะห์ SWOT Analysis

เป็นวิธีการหรือเครื่องมือที่ช่วยในการวางแผนกลยุทธ์ที่รู้จักและใช้กันอยู่อย่าง
แพร่หลายในกิจการและลักษณะงานต่างๆ ศิริวรรณ และคณะ(2550) ได้แก่ งานพัฒนาชุมชนชนบท
เช่น การใช้ SWOT Analysis วางแผนกลยุทธ์ของกลุ่มเครดิตยูเนียน การวางแผนการพัฒนา
เศรษฐกิจในอเมริกา ซึ่งช่วยให้ผู้นำชนบทเข้าใจศักยภาพทางเศรษฐกิจของชนบท และตัดสินใจดึง
เงินทุนจากภายนอกเพื่อการลงทุนได้อย่างถูกต้อง การวางแผนกลยุทธ์ที่ใช้ได้กับธุรกิจขนาดเล็ก
รวมทั้งธุรกิจขนาดจิ๋วที่ทำอยู่กับบ้าน ตลอดจนการวางแผนอาชีพส่วนบุคคล นอกจากนี้การ
วิเคราะห์ SWOT Analysis ยังใช้เป็นเครื่องมือการตรวจสอบงาน ตรวจสอบเรื่องต่างๆ ขององค์กร
การเสนองาน ในการตรวจสอบการตัดสินใจในดำเนินงานขององค์กร เป็นต้น ขณะเดียวกันการ
วิเคราะห์ SWOT Analysis ยังใช้เป็นเครื่องมือปรับปรุงการทำงานเป็นทีม การศึกษาตนเองของ
เยาวชนในโครงการเยาวชน หรือกระทั่งใช้ในการดำเนินชีวิตในครอบครัว เช่น การวางแผนพัฒนา
ด้านต่างๆ ของบุตร เป็นต้น

7.2 องค์ประกอบหรือประเด็นที่สำคัญของเทคนิค SWOT Analysis

7.2.1 “S” มาจากคำว่า “STRENGTH” คือ “จุดแข็ง” หรือจุดเด่นที่เสริมสร้าง
ให้หน่วยงานเข้มแข็งขึ้น หรือความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กร
นำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงาน เช่น สหกรณ์โคนมแม่โจ้ มีความสัมพันธ์ภายในองค์กร
ค่อนข้างดีมีความสนใจยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ทั้งนี้ยังมีที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านโคนม เมื่อ

มีเทคโนโลยีใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่ด้านเทคนิคการเลี้ยง โคนมเกิดขึ้นที่ปริกาก็จะคอยให้ข้อมูล ใกล้เคียงทำให้สมาชิกสามารถพัฒนาเทคนิคการเลี้ยง โคนมสูงขึ้น ไปอีกระดับหนึ่ง

7.2.2 “W” มาจากคำว่า “WEAKNESS” หมายถึง “จุดอ่อน” ของหน่วยงาน อาการป่วยของหน่วยงาน หรือหมายถึงสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้วยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ อาจจะมีบางส่วน บางองค์ประกอบที่กระทบต่อหน่วยงาน แล้วหน่วยงานยังคงอนุรักษ์ หรือยืนยันทนไม่เปลี่ยนแปลง ทันที เช่น ทัศนคติของคณะมหาดไทยบางส่วนที่ยึดติดกับการรวมอำนาจ ในขณะที่สภาพแวดล้อม ภายนอกเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่จะเป็นผู้ตัดสินใจ ลงมือแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

7.2.3 “O” มาจากคำว่า “OPPURTUNITY” หมายถึง “โอกาส” ที่หน่วยงาน จะได้รับการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง หรือปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานของ องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้อาจจะเป็นความพร้อมและศักยภาพของบุคลากรที่มีความรู้ มี คุณภาพ มีความสามารถ และมีการฝึกอบรม เพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระบบเป็น โอกาสที่จะสร้างงานและพัฒนาร่วมกันขององค์กรชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ อย่างต่อเนื่อง

7.2.4 “T” มาจากคำว่า “THREAT” หมายถึง “อุปสรรค” หรือข้อจำกัด แรง กดดัน หรืออันตรายที่บั่นทอนความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงาน หรือปัจจัยและสถานการณ์ ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นเรื่องที่หน่วยงานจะต้อง ปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น สมาชิกผู้เลี้ยง โคนมแม่ใจ มีพื้นที่การเลี้ยงจำกัด และที่ดินมีราคาแพงไม่สามารถขยายพื้นที่การเลี้ยงออกไป ทำให้สมาชิกถูกจำกัดศักยภาพในการที่ จะขยายขนาดของฟาร์มเพื่อเพิ่มผลผลิตและมีผลกระทบต่อสมาชิกสหกรณ์ ในด้านของธุรกิจ สหกรณ์โดยตรงรายได้ที่สหกรณ์ควรจะขยายได้จากธุรกิจรวบรวมนํ้านมก็จะคงอยู่ขนาดเดิม ไม่ ค่อยจะเกิดความเคลื่อนไหวมากนัก (ชงบุทร, 2541)

7.3 กระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis

ชงบุทร (2541) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ 7 ประการของกระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis ไว้ดังนี้

7.3.1 การมีส่วนร่วม เป็นผู้มีอิทธิพลและมีส่วนร่วมสูงสุดในการกำหนดกล ยุทธ์ของกลุ่ม ผู้นำจะเป็นผู้คิดริเริ่มค้นหาปัจจัย ดัดสินใจ ตลอดจนสามารถเสนอกลยุทธ์ทางเลือกได้ นอกจากนี้ กระบวนการ SWOT ยังเอื้อให้สมาชิกซักถาม เสนอแนะ และมีส่วนร่วม จัดลำดับ ความสำคัญของกลยุทธ์ ซึ่งทำให้สมาชิกทราบถึงทิศทาง และแผนงานของกลุ่ม

7.3.2 กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เข้าร่วมต้องคิดอย่างจริงจัง ต้องเสนอความคิดเห็นของคนต่อกลุ่ม ต้องอภิปรายโต้แย้ง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่สำคัญต้องตัดสินใจเลือกทิศทางและกลยุทธ์ของกลุ่มการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้เรื่องหลัก 2 เรื่อง คือ ผู้เข้าร่วมเรียนรู้เรื่องของกลุ่มของตนได้กระจ่างขึ้น และทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการวางแผนแบบทีมและเป็นระบบ

7.3.3 การใช้เหตุผล การวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งก่อให้เกิดการให้เหตุผลในการคิดและตัดสินใจกำหนดกลยุทธ์ ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการผู้เข้าร่วมต้องใช้ความคิด และอภิปรายถึงเหตุผลต่างๆ ในการตัดสินใจ ซึ่งทำให้เกิดความรอบคอบในการกำหนดกลยุทธ์

7.3.4 การใช้ข้อมูล ข้อมูลที่ใช้ในกระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis มาจาก 3 แหล่งคือ 1) จากประสบการณ์ทำงานของผู้เข้าร่วม 2) จากผลการศึกษาวิเคราะห์องค์กร 3) จากแหล่งข้อมูลภายนอก เช่น วิทยาการที่เชิญมาให้ความรู้และเพิ่มเติมข้อมูล เป็นต้น ข้อมูลที่สำคัญและถูกต้องนี้ทำให้เกิดผลดีต่อกระบวนการ SWOT Analysis 3 ประการคือ 1) เพื่อให้เกิดการมองการณ์ไกลได้ดี 2) กำหนดภารกิจและวัตถุประสงค์สอดคล้องกับสถานการณ์ และ 3) ระบุนจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคข้อจำกัด ได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง (Bowler, 1992)

7.3.5 กระตุ้นให้คิดและเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้น กระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความคิด การวิเคราะห์ และการอภิปรายโต้เถียง เพื่อบรรลุถึงการตัดสินใจร่วมกัน ดังนั้น กระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis จึงสร้างสรรค์ให้เกิดการคิด การมองและความเข้าใจแง่มุมใหม่ โดยผู้เข้าร่วมอาจจะยังไม่เคยคิดหรือเห็นแง่มุมใหม่นี้มาก่อน ซึ่งก่อให้เกิดการเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้นของกลุ่มหรือคลัสเตอร์สถานการณ์ที่ซับซ้อนให้เห็นได้ชัดเจนขึ้น ความชัดเจนดังกล่าวมีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์

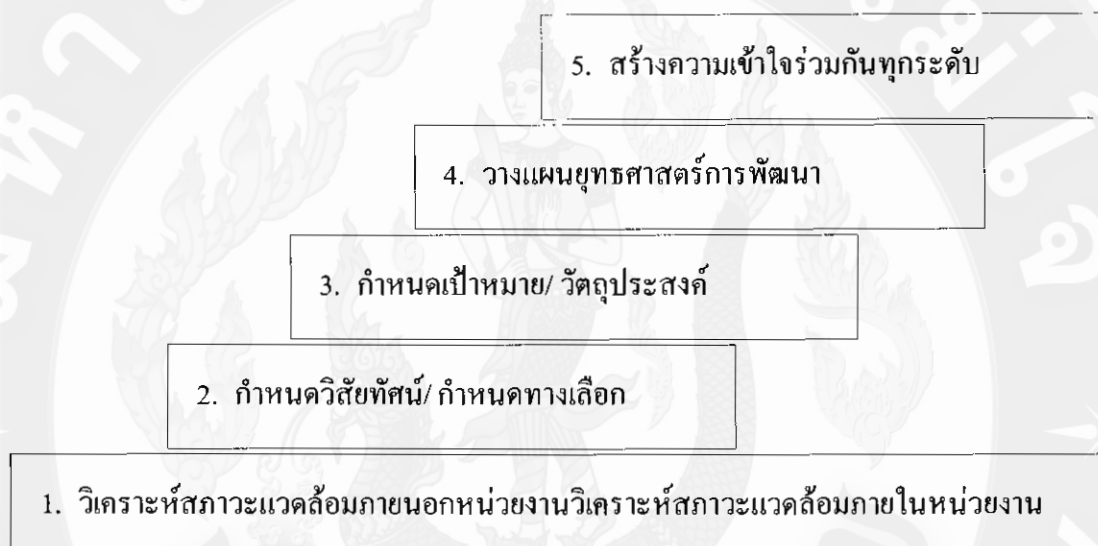
7.3.6 การเป็นเจ้าของและพันธะสัญญา จากการที่ผู้เข้าร่วมเป็นผู้คิด วิเคราะห์ ให้เหตุผล อภิปรายแลกเปลี่ยน จนกระทั่งนำไปสู่การตัดสินใจของเขาเองในการกำหนดภารกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ของกลุ่ม กระบวนการวิเคราะห์ SWOT จึงช่วยสร้างให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนงานและเกิดความผูกพันต่อการนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามแผนยังต้องขึ้นอยู่กับการจูงใจ หรือมีตัวแปรบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ดังนั้นกระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis จึงควรใช้อย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ และเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง

7.3.7 การปฏิบัติทันที กระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis เปิดเผยให้เห็นจุดอ่อนที่เป็นปัญหา ซึ่งเห็นว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องการแก้ไข เมื่อเสร็จสิ้นการวางแผนจะลงมือ

ปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้นๆ ทันที หรืออาจไม่รอนสิ้นสุดกระบวนการ ก็ทำการแก้ไขปัญหานั้นๆ เลย
จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis ทำให้เกิดผลทางการปฏิบัติทันที

7.4 ขั้นตอนที่สำคัญของการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis

ยงยุทธ (2541) ได้กล่าวถึงขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis ไว้ 5 ขั้นตอน พร้อมแผนภาพแสดงขั้นตอนต่างๆ ตามลำดับดังนี้

ภาพ 1 ขั้นตอนของการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis

ที่มา: ยงยุทธ (2541)

7.4.1 ขั้นตอนที่ 1

การวิเคราะห์สถานะแวดล้อมภายในและภายนอก ที่มีผลกระทบต่อหน่วยงาน โดยมีตัวแปรที่สำคัญในการวิเคราะห์กล่าวคือ

1. สถานะแวดล้อมภายนอก
 - 1.1 ด้านสังคม
 - 1.2 ด้านการเมืองการปกครอง
 - 1.3 ด้านเศรษฐกิจ
 - 1.4 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่าย
2. ผลกระทบต่อหน่วยงาน
 - 2.1 ด้านเชิงบวก ซึ่งเป็นลู่ทางหรือโอกาสของหน่วยงาน

(OPPORTUNITY)

2.2 ด้านเชิงลบ ซึ่งเป็นอุปสรรคหรืออันตรายต่อหน่วยงาน (THREAT)

การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมภายในหน่วยงาน ซึ่งมีมาตรการหรือตัวแปรที่สำคัญในการวิเคราะห์กล่าวคือสภาวะแวดล้อมภายในหน่วยงานด้านทรัพยากรบุคคลากร องค์กร ประชาชนและงบประมาณ

7.4.2 ขั้นตอนที่ 2

กำหนดวิสัยทัศน์/กำหนดทางเลือก เป็นปัจจัยเชิงคุณภาพที่จะสามารถกำหนด ขั้นตอนของการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT analysis ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการกำหนดวิสัยทัศน์/ทางเลือกคือ การมองการณ์ไกลของผู้นำ และการเสริมข้อมูลจากวิทยากรภายนอก

7.4.3 ขั้นตอนที่ 3

กำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ เมื่อได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยจากสภาพแวดล้อม แล้วนำส่วนที่วิเคราะห์ได้กำหนดแผนกลยุทธ์ต่อไป

7.4.4 ขั้นตอนที่ 4

วางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ต้องกำหนดปัจจัยที่มีความจำเป็นเร่งด่วนและสามารถเสริมสร้างหรือแก้ไขได้อยู่ในลำดับต้นๆ ของแผน ซึ่งแบ่งออกเป็นแผนระยะสั้น และแผนระยะยาว แผนระยะสั้นคือแผนที่มุ่งแก้ไขจุดบกพร่องขององค์กรอย่างเป็นรูปธรรม ไม่มีความยุ่งยาก แผนระยะยาวเป็นการแก้ไขปัญหา โดยทำแบบเป็นขั้นตอน ต้องการเวลาและกระบวนการในการดำเนินการ

7.4.5 ขั้นตอนที่ 5

สร้างความเข้าใจร่วมกันทุกระดับ ควรสร้างความยอมรับและสร้างแรงกระตุ้นในการมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาอย่างพร้อมเพียงกัน

7.5 เงื่อนไขและข้อจำกัดของกระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis

ศนิษฐ (2549) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดของกระบวนการวิเคราะห์โดยเทคนิค SWOT Analysis ไว้ดังนี้

7.5.1 การตระหนักถึงความต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญของผู้นำ หากผู้นำกลุ่มไม่มีความต้องการความเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนากลุ่มด้วยสาเหตุใดก็ตามผู้นำจะไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่สนใจเท่าที่ควร การดำเนินกระบวนการวิเคราะห์โดยเทคนิค SWOT Analysis จะเป็นไปได้ยาก และจะไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

7.5.2 ความสามารถในการมองการณ์ไกลของผู้นำและการเสริมข้อมูลจากวิทยากรภายนอก เป็นทั้งเงื่อนไขและข้อจำกัดของผู้เข้าร่วม หากผู้นำมีโอกาสศึกษาดูงาน พุดคุย จะ

ทำให้มีการพัฒนาความสามารถในการคิด และยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ซึ่งความสามารถดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้กระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis มีประสิทธิภาพ แต่ก็มีพบว่า ความรู้ข้อมูลที่มีอยู่นั้นไม่เพียงพอต่อการคาดการณ์โอกาสและอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สิ่งนี้จึงเป็นข้อจำกัด ดังนั้นการจัดกระบวนการเสริมข้อมูลจึงเป็นเงื่อนไขประการหนึ่ง ทั้งนี้สามารถจะกระทำโดยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้และข้อมูล

7.5.3 ความสอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมชนบท กระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis ต้องถูกดัดแปลงให้สอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมชนบทในด้านภาษา ช่วงเวลา สถานที่ สถานภาพหญิงชาย ความคุ้นเคย ละความเป็นอาชีพเกษตรกร ซึ่งบริบทเหล่านี้อาจกลายเป็นข้อจำกัดของกระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้

7.5.4 ผู้เข้าร่วมและจำนวน เงื่อนไขการเลือกบุคคลเป็นผู้เข้าร่วมต้องอิงอยู่ในหลักการ “คนทำ คือ คนกำหนด และคนกำหนด คือ คนทำ” จำนวนผู้เข้าร่วมที่มีความเหมาะสมต่อกระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis ควรมีจำนวน 10 – 15 คน เพราะกระบวนการ SWOT Analysis ต้องการการอภิปรายและการใช้ความคิด

7.5.5 การป้องกันตนเอง ผู้เข้าร่วมรู้และยอมรับว่าตนเองหรือกลุ่มมีจุดอ่อน แต่มักพิจารณาว่าจุดอ่อนบางประการไม่มีผลต่อกลุ่ม ทั้งนี้เพราะต้องการรักษาภาพพจน์ของกลุ่ม ซึ่งวิธีที่อาจลดการป้องกันตนเองได้คือ คนในกลุ่มหรือองค์กรเป็นผู้กระทำกระบวนการ SWOT Analysis เอง ซึ่งอาจทำให้กระบวนการ SWOT มีประสิทธิภาพมากขึ้น

7.5.6 ความยากเกิดจากตัวกระบวนการ SWOT Analysis ที่สำคัญ มี 3 ประการคือ

1. การค้นหาจุดอ่อนและจุดแข็งที่เป็นจริงและถูกต้อง หากการระบุจุดอ่อนและจุดแข็งคลาดเคลื่อนไปจะทำให้กลยุทธ์ที่ได้ผิดพลาด
2. การคาดการณ์โอกาสและอุปสรรคให้ได้ใกล้เคียง เพราะการคาดการณ์ได้ดีต้องมีข้อมูลที่กว้างขวางและสะสมมานานพอสมควร
3. ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความสัมพันธ์ระหว่างจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

7.5.7 ความต้องการทีมดำเนินการกระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis เนื่องจากกระบวนการ SWOT Analysis เป็นสิ่งที่ยากและใหม่สำหรับเกษตรกร ดังนั้นทีมดำเนินงานควรมีความสัมพันธ์เข้าใจลักษณะหรือธรรมชาติของกลุ่มเกษตรกรหรือองค์กรชาวบ้าน และควรมีความรู้เกี่ยวกับธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจขององค์กรชุมชนนั้นๆ

จากแนวคิดกระบวนการวิเคราะห์ SWOT Analysis ผู้ศึกษาตรวจเอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค เพื่อใช้ปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลให้เกิดประสิทธิภาพและขยายกิจการให้ประสบผลสำเร็จมากขึ้น

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ญาณิสา (2549) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพของสตรี: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มเครือข่ายสิ่งทอ อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ผลของการวิจัยพบว่าการรวมกลุ่มทั้งขนาดเล็กและใหญ่ กลุ่มที่มีขนาดเล็กจะมีความสำเร็จในการรวมกลุ่มในระดับหนึ่ง ส่วนกลุ่มขนาดใหญ่เกิดความล้มเหลว เนื่องจากด้วยปัญหาหลายๆ ด้านด้วยกัน แต่เดิมแม่บ้านที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ค่อยทราบและไม่ค่อยเข้าใจในกระบวนการรวมกลุ่ม ความรู้ไม่กระจายทั่วถึงส่วนมากจะรู้เฉพาะบุคคล เช่น กลุ่มคณะกรรมการของกลุ่ม เป็นต้น การรวมกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากไม่สามารถทำได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ สมาชิกขาดความร่วมมือ ขาดความสนใจและมีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ของกลุ่ม พอมีการจัดตั้งกลุ่มการพัฒนาอาชีพของสตรีขึ้นมา พบว่าสมาชิกได้มีระดับการพัฒนาอาชีพที่ดีทั้งทางด้านการตลาด ด้านการผลิตและด้านการเงิน แม่บ้านมีรายได้ที่แน่นอน มีอาชีพเสริมที่มั่นคง สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่งและพึงพอใจในความสามารถของตนเอง

ดนุชา (2547) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการเลี้ยงปลานิล อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลของการวิจัยพบว่าในระยะเริ่มแรกการเลี้ยงปลานิลร่วมกับไก่จะประสบปัญหาการขาดทุน 2,802.24 บาท/ไร่ แต่ในระยะยาวแล้วต้นทุนรวมจะลดลงเพราะไม่ต้องเสียต้นทุนค่าชุดบ่อ ต้นทุนค่าเครื่องสูบน้ำ สายยางและอุปกรณ์อื่นๆ รวมทั้งหากไม่นำต้นทุนประเมินมาคิด คือ ต้นทุนค่าแรงงานครอบครัว ค่าเสื่อมบ่อ ค่าเสื่อมราคาเครื่องสูบน้ำ สายยางและอุปกรณ์อื่นๆ พบว่าเกษตรกรจะมีกำไรเท่ากับ 22,151.88 บาท/ไร่

ทิพย์พร สุวรรณ โกสุม (2548) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ต้นทุน รายได้ และปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณผลผลิต ปลานิล ของสมาชิกสหกรณ์ประมงพาน จำกัด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลของการวิจัยพบว่าต้นทุนและรายได้ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่กำไรสุทธิมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงปลานิลที่สำคัญที่สุด คือ ปัญหาอาหารสำเร็จรูปเลี้ยงปลามีราคาสูง ปัญหาเกษตรกรขาดแคลนเงินลงทุน ปัญหารายได้จากผลผลิตต่ำปัญหาศัตรูปลานิล เช่น งาม ปลาหมอ ปลาดุก ปัญหาพันธุ์ปลานิลลูกผสม และปัญหาน้ำเสียในการเลี้ยงปลานิลร่วมกับสุกร

นันทิตา (2547) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์รายได้และการตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องเงินและแผ่นภาพโลหะของกลุ่มเชียงใหม่ศิลป์ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ผลของการวิจัยพบว่าในการดำเนินงานด้านการผลิตขึ้นอยู่กับประธานกลุ่ม เพียงผู้เดียว ทั้งเรื่องการจัดหาวัตถุดิบ การตลาด ด้านผลตอบแทนของผลิตภัณฑ์ทุกผลิตภัณฑ์มีกำไร โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ขันและพานให้ผลตอบแทนสูงสุด กลุ่มมีศักยภาพ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอยู่ในระดับ 5 ดาว รู้จักกันทั่วประเทศ เนื่องจากทางกลุ่มมีการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐอยู่เสมอ กลุ่มได้รับข่าวสารทางด้านการตลาดที่ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มไม่ต้องหาลูกค้าเองซึ่งเป็นผลพลอยได้ของกลุ่มที่ดีว่าเป็นจุดเด่นของกลุ่ม

พิรพงษ์ (2547) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มตีเหล็กบ้านฝายมูล อำเภอน้ำหนาว จังหวัดน่าน ผลของการวิจัยพบว่าต้นทุนการผลิตส่วนใหญ่อยู่ในส่วนของค่าแรงที่ไม่เป็นต้นทุน ผลตอบแทนของผลิตภัณฑ์ทุกชนิดมีกำไร เมื่อเทียบกับต้นทุนที่เป็นต้นทุน ทางโครงสร้างตลาด พบว่าสมาชิกจะบริหารการตลาดกันเอง โครงสร้างทางการเงินของกิจกรรมการตีเหล็กของกลุ่มฯ ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ เนื่องจากสมาชิกแยกกันผลิตแยกกันจำหน่าย กลุ่มมีจุดเด่นในด้านการจัดองค์กร มีฝีมือในการผลิตที่ได้มาตรฐาน มีศักยภาพในการผลิตสามารถพัฒนารูปแบบการผลิตที่หลากหลายตามความต้องการได้ สินค้าเป็นที่ต้องการของตลาดเนื่องจากเป็นผู้ผลิตรายเดียวในพื้นที่ คาดการณ์ในอนาคตต้นทุนการผลิตอาจสูงขึ้นเนื่องจากวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเริ่มขาดแคลน

เพ็ญธิดา (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการลงทุนในการผลิตมะขามหวานแปรรูปของกลุ่มเกษตรกรในเขตอำเภอมะนัง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลของการวิจัยพบว่าแรงงานส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในกลุ่มฯ คิดค่าจ้างเป็นรายวันหรือเหมาจ่ายแล้วแต่กรณีเป็นครั้งๆ การจำหน่ายส่วนใหญ่จะส่งให้ร้านค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของฝากส่วนการขายปลีกจะขายต่อเมื่อลูกค้ามาซื้อสินค้าที่บ้านเอง หรือเมื่อมีการจัดเทศกาลต่างๆ ขึ้น ด้านต้นทุนและค่าใช้จ่ายมีต้นทุนที่แตกต่างกันไปตามการผลิต พบปัญหาด้านการขาดแรงงานที่มีความรู้และความชำนาญในการผลิต และไม่สามารถวางแผนได้ล่วงหน้าว่าตลาดผู้บริโภคมีแนวโน้มไปทางไหน ขาดแคลนเงินทุน และขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์

พัชรภรณ์ (2548) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องผลประโยชน์ของการรวมกลุ่มเกษตรกรปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออก จังหวัดนครราชสีมา ผลของการวิจัยพบว่าพ่อค้าในท้องที่และพ่อค้าตัวแทน ดำเนินงานในลักษณะเดียวกับกลุ่มเกษตรกร โดยเข้าไปรับซื้อมังคุดจากเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร เพื่อขายให้พ่อค้าในระดับต่างๆ และกลุ่มเกษตรกรทุกกลุ่มควรประสานงานกันในการจำหน่ายมังคุดกำหนดคุณภาพมังคุดและมาตรฐานเดียวกันในการ

ส่งออก และขายโดยการประมูลที่จุดเดียวกัน เพื่อให้ได้มั่งคุดคุณภาพจากทุกกลุ่ม เพื่อให้เกษตรกรสามารถสร้างอำนาจในการต่อรองราคาได้เพิ่มขึ้น

ยุทธรักษ์ (2550) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ของการเลี้ยงปลานิล ในเขตภาคเหนือตอนบนของไทย ผลของการวิจัยพบว่าการเลี้ยงปลานิลในบ่อทั้งสองรูปแบบมีความเป็นไปได้ในการลงทุน เมื่อรายได้หลักเปลี่ยนแปลง จะทำให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ในทิศทางเดียวกันในรูปแบบการเลี้ยงปลานิลในบ่อแบบปกติ ในทิศทางเดียวกันในรูปแบบการเลี้ยงปลานิลในบ่อแบบผสมผสาน พบว่ารายได้หลักเปลี่ยนแปลงจำนวนร้อยละน้อยที่สุด ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย พบว่าควรส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลในบ่อแบบผสมผสาน กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะสนับสนุนให้เกษตรกรในจังหวัดอื่นที่ไม่มีความชำนาญหันมาเลี้ยงปลานิลเพิ่มขึ้น รัฐบาลควรจัดตลาดมารับผลผลิตปลาและกำหนดราคารับซื้อมาตรฐานอย่างชัดเจน และภาครัฐควรกำกับดูแลชมรมหรือสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายอาหารเลี้ยงปลานิลในด้านการเงินและการแบ่งปันผลประโยชน์ให้เป็นไปอย่างยุติธรรม

สกลนา (2541) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการรวมกลุ่มและศักยภาพในการแก้ปัญหาของชุมชนชนบทในภาคเหนือ ผลของการวิจัยพบว่าการรวมกลุ่มมีลักษณะเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มย่อยที่ถาวร กลุ่มมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมดั้งเดิม มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่วัด ใช้เป็นที่ดำเนินกิจกรรมต่างทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มออมทรัพย์ จะมีบทบาทหลักในการแก้ปัญหาสำคัญของสังคม เงื่อนไขการรวมกลุ่มเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชน บทบาทชาย/หญิง วัฒนธรรมประเพณี ระบบการผลิตชุมชน ปัญหารุนแรงที่กระทบชุมชน ปัญหาความขัดแย้ง การถูกเอารัดเอาเปรียบ และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก จากเงื่อนไขเหล่านี้ ทำให้กลุ่มสามารถใช้เป็นกลไกวิเคราะห์และจัดการปัญหาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศุภกิจ (2549) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการรวมกลุ่มของสตรีชาวไทพวนในการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง: กรณีศึกษาการจัดตั้งศูนย์ทอผ้าบ้านป่าแดง ตำบลหนองพะยอม อำเภอดงพวน จังหวัดพิจิตร ผลของการวิจัยพบว่าการรวมกลุ่มมีแนวเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความไม่แน่นอนของผลราคาผลผลิตทางการเกษตร มุ่งเน้นที่จะอนุรักษ์กรรมวิธีและเทคนิคในการทอผ้าด้วยมือที่ใกล้จะหายสาบสูญให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นตลอดไปโดยยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองด้วยวัสดุที่มีในท้องถิ่นให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา และสืบทอดภูมิปัญญาในการทอผ้าด้วยมือของชาวบ้านเอง มีการวางระบบธุรกิจการทอผ้าของกลุ่มไว้ให้สมาชิกเป็นแนวปฏิบัติให้ไปในทิศทางเดียวกัน กลุ่มมีอำนาจต่อรองราคากับผู้บริโภคและผู้จำหน่ายวัตถุดิบ สามารถควบคุมคุณภาพของผ้าทอให้มีมาตรฐานสูงขึ้น ตลอดจนสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนได้

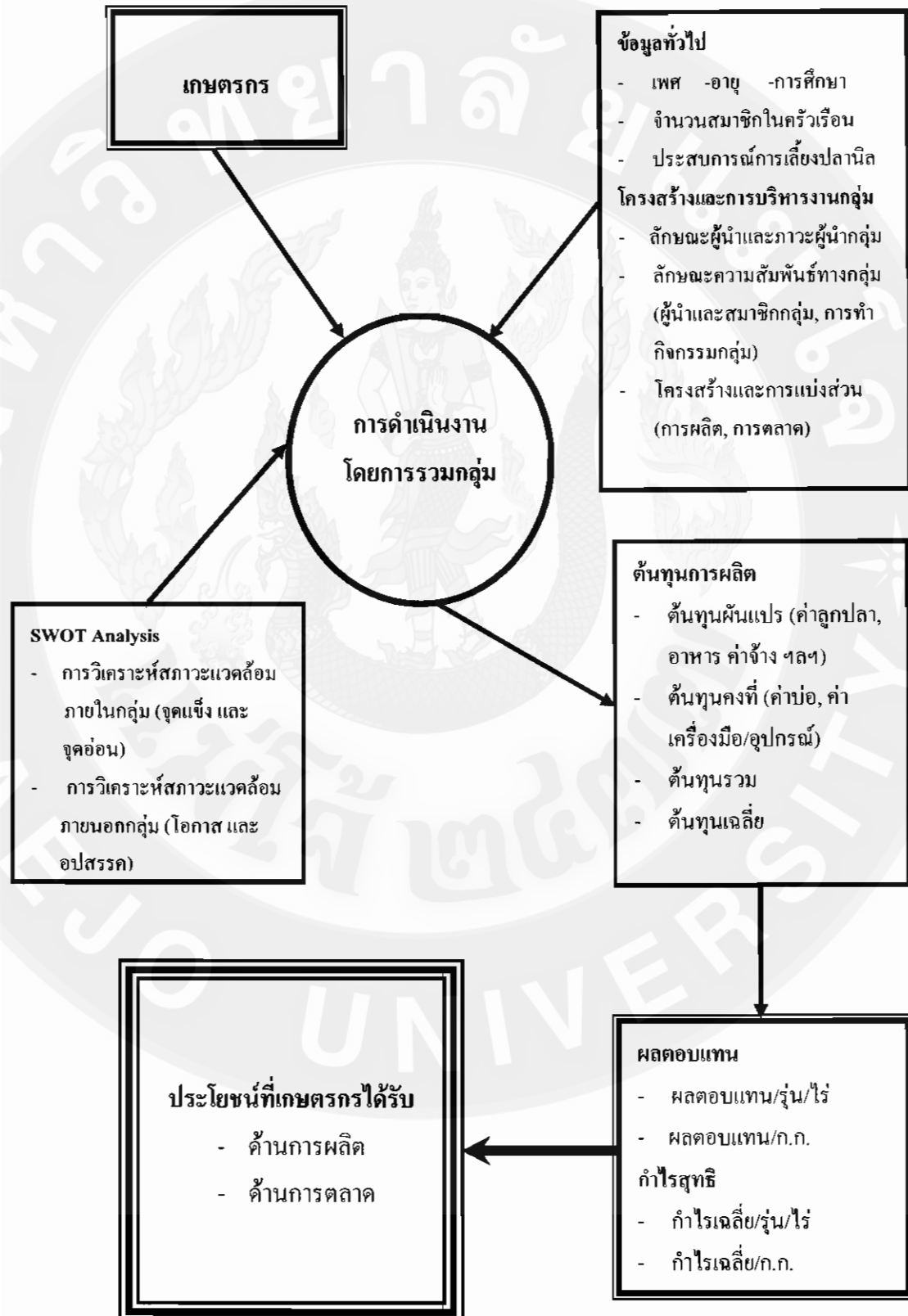
สุวรรณเดช (2548) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการธุรกิจปลานิลเพื่อการค้า ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ผลของการวิจัยพบว่าการศึกษาปัญหาในการเลี้ยงปลาด้านการจัดการผลิต เกษตรกรพบปัญหาธรรมชาติมากที่สุด คือ ปัญหาน้ำลด โดยเกษตรกรส่วนใหญ่แก้ปัญหาด้วยการจับปลาที่ได้ขนาดขาย ปัญหาด้านกระบวนการผลิต ปัญหาอาหารราคาสูง การขนส่งไม่สะดวก การศึกษาปัญหาด้านการตลาด ตลาดยังไม่ขยายตัว ทำให้การจำหน่ายปลาที่มีพื้นที่จำกัด ผลผลิตบางครั้งมีจำนวนมากจนล้นตลาด แนวทางในการส่งเสริมการจัดการฝึกอบรม ให้ความรู้แก่เกษตรกร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเลี้ยงปลานิลเพื่อการค้า รวมทั้งควรจัดตั้งกลุ่มโดยมีผู้นำที่มีความสามารถในการจัดการบริหารกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ

สุริยพร (2545) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการรวมกลุ่มผู้ปลูกส้มพันธุ์สายน้ำผึ้ง ตำบลแม่สาว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ผลของการวิจัยพบว่าเป็นการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ กลุ่มยังขาดความรู้ความเข้าใจหลักการรวมกลุ่มและการดูแลรักษาสวนส้ม กิจกรรมของกลุ่มไม่มีความชัดเจน การบริหารจัดการในการดำเนินกิจกรรมไม่โปร่งใส กลุ่มต้องการมีสำนักงานถาวร มีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน ต้องการคณะกรรมการดำเนินงานอย่างน้อย 14 คน และอยากให้มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างสมาชิก แนวทางการรวมกลุ่มเป็นแนวทางที่สร้างจากการสำรวจปัญหา ความต้องการของผู้ปลูกส้มพันธุ์สายน้ำผึ้งในตำบลแม่สาว โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม การเข้าประชุม กิจกรรมการติดตามผล และการขอความช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อภิวัฒน์ (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการรวมกลุ่มผู้ทำน้ำพริกปรุงอาหารพื้นเมืองบ้านสันมะนะ ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ผลของการวิจัยพบว่าเป็นการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก กลุ่มยังขาดความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนประสิทธิภาพในการด้านการผลิต การตลาด การบรรจุภัณฑ์ และด้านการส่งเสริมการขาย ในระยะเริ่มแรกของการจัดตั้งกลุ่ม แต่เนื่องจากกลุ่มมีแนวทางในการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง จนกระทั่งคณะกรรมการบริหารงานได้ปฏิบัติตามแนวทางการรวมกลุ่มผู้ทำน้ำพริกได้สำเร็จ ได้ดำเนินกิจกรรมด้านการผลิต ด้านการบรรจุภัณฑ์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการตลาด และด้านการส่งเสริมการขาย ได้กำหนดวัตถุประสงค์จัดตั้งคณะกรรมการบริหารงานของกลุ่ม คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่ม กำหนดระเบียบการประชุม การจัดกิจกรรมกลุ่ม การแสวงหาทุนดำเนินงาน และการขอความช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาตรวจเอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาการกำหนดตัวแปรเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลการศึกษาในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล

9. กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพ 2 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม การดำเนินงานกลุ่ม ประโยชน์ที่ได้รับจากการรวมกลุ่ม การตลาด การผลิต รวมทั้งต้นทุนและผลตอบแทน ตลอดจน วิเคราะห์สถานะแวดล้อมภายในกลุ่ม (จุดแข็ง และจุดอ่อน) วิเคราะห์สถานะแวดล้อมภายนอกกลุ่ม (โอกาส และอุปสรรค) ของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบ แบ่งออกเป็นข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ คือ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย รวมทั้งสิ้น 94 ราย (ข้อมูล ณ วันที่ 1 มกราคม 2554 ถึง วันที่ 31 ธันวาคม 2554)
2. ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ข้อมูลที่ได้จากเอกสารรายงาน โดยศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากหนังสือเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย รวมทั้งหมด 94 ราย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย จำนวน 48 ราย โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งตัวอย่างทั้ง 48 รายนี้ จะเป็นตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด 94 ราย โดยการสุ่มเจาะจงด้วยการเข้าไปสัมภาษณ์กับเกษตรกรโดยตรงที่บ่อเลี้ยงปลานิลในตำบลหนองจ้อม และเลือกเจาะจงเฉพาะเกษตรกรที่พร้อมให้ข้อมูล จนกระทั่งครบจำนวนตัวอย่างทั้ง 48 ราย

โดยสัมภาษณ์ตัวอย่างเกษตรกรรวมทั้งสิ้น 48 ราย ซึ่งทำการคำนวณหาจำนวนประชากรทั้งหมดโดยใช้สูตร Yamane (1973) ดังนี้

$$n = N/[1+N(e)^2]$$

$$n = 94/[1+94(0.1)^2]$$

$$n = 48 \text{ ราย}$$

เมื่อ n = จำนวนตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนที่กำหนดระดับนัยสำคัญ เท่ากับ 0.1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย จำนวนทั้งหมด 48 ราย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1 ข้อที่ 2 และข้อที่ 4 แบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานและลักษณะการดำเนินงานในการเลี้ยงปลานิล

ตอนที่ 2 ข้อมูลการใช้ปัจจัยและต้นทุนการผลิต

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตและราคาที่เกษตรกรได้รับ

ตอนที่ 4 ข้อมูลความคิดเห็นของสมาชิกผู้เลี้ยงปลานิลเกี่ยวกับสาเหตุการเข้าร่วมกลุ่ม กฎเกณฑ์ของกลุ่ม ประโยชน์ที่ได้รับ

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มและคณะกรรมการผู้ดำเนินงานกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในข้อที่ 3 แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลด้านการดำเนินงานกลุ่ม

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการผลิต (สภาพการผลิต ต้นทุนการผลิต ต้นทุนผันแปร ต้นทุนคงที่ แหล่งเงินทุน ภาวะหนี้สิน ปัญหาและอุปสรรค)

ตอนที่ 3 ข้อมูลด้านการตลาด (ผลผลิต ราคา แหล่งรับซื้อ ผลตอบแทน ปัญหาและอุปสรรค)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วย

สมการต้นทุน $TC = TFC + TVC$

โดยที่ TC (Total Cost) คือ ต้นทุนทั้งหมด

TFC (Total Fixed Cost) คือ ต้นทุนคงที่ทั้งหมด

TVC (Total Variable Cost) คือ ต้นทุนผันแปรทั้งหมด

สมการรายได้ $TR = Q \times P$

โดยที่ TR (Total Revenue) คือ รายได้ทั้งหมด

Q (Quantity of Output) คือ จำนวนผลผลิตทั้งหมด

P (Price of Output) คือ ราคาปลานิลเฉลี่ยต่อกิโลกรัมที่ขายได้

สมการกำไร $P = TR - TC$ หรือ $\pi_N = TR - TC$

โดยที่ P = (Profit) คือ กำไร

π_N = (Net Profit) คือ กำไรสุทธิ

TR (Total Revenue) คือ รายได้ทั้งหมด

TC (Total Cost) คือ ต้นทุนทั้งหมด

เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร

วิธีการคำนวณต้นทุนและรายได้ของการเลี้ยงปลานิล

ต้นทุนทั้งหมด = ต้นทุนผันแปร + ต้นทุนคงที่

ต้นทุนผันแปร = ค่าอาหารปลานิล + ค่าพันธุ์ปลานิล + ค่าปูนขาว
+ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง + ค่าไฟฟ้า + ค่าแรงงาน
จ้าง + ค่าใช้จ่ายในการจับปลาขาย + ค่า
ซ่อมแซมเครื่องมืออุปกรณ์

ต้นทุนคงที่ = ค่าเสื่อมราคาบ่อ + ค่าเสื่อมราคาโรงเรือน + ค่า
เสื่อมราคาอุปกรณ์

$$\begin{aligned}\text{รายได้} &= \text{จำนวนผลผลิตปาล์มน้ำมันทั้งหมด} \times \text{ราคาขาย} \\ \text{กำไรสุทธิ} &= \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ต้นทุนทั้งหมด}\end{aligned}$$

2. การวิเคราะห์เชิงพรรณนา วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป (SPSS for Windows) สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ ประสบการณ์ในการเลี้ยงปาล์มน้ำมัน แหล่งความรู้ที่ได้รับ ข้อมูลลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ข้อมูลด้านสาเหตุการเข้ากลุ่ม และประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ รวมทั้งข้อมูลด้านปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงปาล์มน้ำมัน

การวัดความคิดเห็นของเกษตรกร ด้านลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม สาเหตุการเข้ากลุ่ม และประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงปาล์มน้ำมัน ได้ใช้ค่าเฉลี่ยโดยการสร้างข้อความให้ครอบคลุมหัวข้อที่ศึกษา ในแต่ละข้อความจะมี 5 ระดับ ดังนี้

1)	เห็นด้วยมากที่สุด	มีค่าเท่ากับ	5
2)	เห็นด้วยมาก	มีค่าเท่ากับ	4
3)	เห็นด้วยปานกลาง	มีค่าเท่ากับ	3
4)	เห็นด้วยน้อย	มีค่าเท่ากับ	2
5)	เห็นด้วยน้อยที่สุด	มีค่าเท่ากับ	1

ในการคำนวณค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weight Mean Score: WMS) ของตัวแปรที่มีการวัดโดยระบบให้คะแนน คือ ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Makehem et al., 1998 cited in Macher, 1999)

$$WMS = \frac{4F_1 + 3F_2 + 2F_3 + 1F_4 + 0F_5}{TNR}$$

เมื่อ	WMS =	น้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ย
F_1	=	จำนวนผู้เลือกตอบเห็นด้วยมากที่สุด
F_2	=	จำนวนผู้เลือกตอบเห็นด้วยมาก
F_3	=	จำนวนผู้เลือกตอบเห็นด้วยปานกลาง
F_4	=	จำนวนผู้เลือกตอบเห็นด้วยน้อย

F_5 = จำนวนผู้เลือกตอบเห็นด้วยน้อยที่สุด

TNR = จำนวนผู้เลือกตอบทั้งหมด

Makehem et al. (1998 cited in Macher, 1999) คะแนนที่ได้นำมาแบ่งเป็นช่วงๆ เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของเกษตรกรโดยใช้สูตร

$$\begin{aligned} \text{อันตรภาคชั้น (Class Interval)} &= \frac{\text{Range}}{K} \\ &= \frac{X \text{ max} - X \text{ min}}{K} \end{aligned}$$

เมื่อ Range = พิสัย
 Xmax = คะแนนสูงสุด
 Xmin = คะแนนต่ำสุด
 K = จำนวนชั้น

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้กำหนด

คะแนนสูงสุด	=	5
คะแนนต่ำสุด	=	1
จำนวนชั้น	=	5

$$\text{แทนค่าสูตรในอันตรภาคชั้น} = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

ดังนั้น การแปลความหมายในการอธิบายเป็นรายประเด็น จึงจัดช่วงคะแนนเฉลี่ย โดยกำหนดค่าเฉลี่ย ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	คะแนน
4.21 – 5.00	เห็นด้วยมากที่สุด	5
3.41 – 4.20	เห็นด้วยมาก	4
2.61 – 3.40	เห็นด้วยปานกลาง	3
1.81 – 2.60	เห็นด้วยน้อย	2
1.00 – 1.80	เห็นด้วยน้อยที่สุด	1

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การศึกษาเรื่อง ประโยชน์ของการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม: กรณีศึกษา
กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย

ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และ
การดำเนินงานโดยการรวมกลุ่มของเกษตรกร
- ตอนที่ 2 การตลาด การผลิต และต้นทุนผลตอบแทนของเกษตรกร
- ตอนที่ 3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร
- ตอนที่ 4 สาเหตุของการเข้าร่วมกลุ่ม ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการ
ดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม ปัญหาอุปสรรค และวิจารณ์ผล

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม
และการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่มของเกษตรกร

1. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

จากตาราง 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ได้ดังนี้

1.1 เพศของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 83.33 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 16.67
เนื่องจากเพศชายส่วนใหญ่เป็นผู้นำครอบครัวและมีความสนใจเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพ ส่วนเพศ
หญิงมีการเลี้ยงปลานิลเนื่องจากเลี้ยงร่วมกับสามี

1.2 อายุของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 37.50 มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี รองลงมา มีอายุ 61 – 70
ปี และมีอายุ 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.08 และ 14.58 ตามลำดับ มีอายุเฉลี่ย 52.92 ปี โดย
เกษตรกรมีอายุสูงสุด 72 ปี และต่ำที่สุด 28 ปี

ตาราง 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
1. เพศ			—	—	—	—
ชาย	40	83.33				
หญิง	8	16.67				
2. อายุ (ปี)			52.92	11.46	72	28
20 - 30	2	14.17				
31 - 40	6	12.50				
41 - 50	7	14.58				
51 - 60	18	37.50				
61 - 70	13	27.08				
71 - 75	2	14.17				
3. ระดับการศึกษา			—	—	—	—
ประถมศึกษา	29	60.41				
มัธยมศึกษาตอนต้น	2	4.17				
มัธยมศึกษาตอนปลาย	5	10.42				
อนุปริญญา/ปวส.	1	2.08				
ปริญญาตรีขึ้นไป	11	29.92				
4. สมาชิกในครัวเรือน (ราย)			3.48	1.41	7	2
2	3	6.25				
3	12	25.00				
4	19	39.58				
5	10	20.83				
6	1	2.08				
7	3	6.25				

1.3 ระดับการศึกษาของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 60.41 รองลงมาปริญญาตรีขึ้นไป และมีมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 29.92 และ 10.42 ตามลำดับ (ตาราง 1)

1.4 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 39.58 รองลงมา 3 คน และมี 5 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และ 20.83 ตามลำดับ มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.48 คน โดยมีสมาชิกสูงสุด 7 คน และต่ำที่สุด 2 คน (ตาราง 1)

2. ลักษณะการประกอบอาชีพของเกษตรกร

จากตาราง 2 เกษตรกรสร้างรายได้ในการประกอบอาชีพในการเลี้ยงปลานิล มีสาเหตุในการเลือกเลี้ยงปลานิล และมีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิลที่แตกต่างกันดังนี้

2.1 ลักษณะการเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพ

เกษตรกรส่วนใหญ่ได้ประกอบอาชีพเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 70.83 และได้ประกอบอาชีพเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพรอง ร้อยละ 29.17 จะเห็นได้ว่าเกษตรกรสามารถเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพหลักได้มากกว่าอาชีพเสริม

2.2 อาชีพเสริมอื่นๆ ประกอบกับการเลี้ยงปลานิล

เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 41.67 มีอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย และทำธุรกิจส่วนตัวควบคู่ไปด้วย คิดเป็นร้อยละ 22.92 และร้อยละ 10.42 ตามลำดับ

2.3 สาเหตุที่เลือกเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพ

เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 83.33 เลือกเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพหลักและรองโดยให้เหตุผลว่า ปลานิลให้ผลผลิตที่จำหน่ายได้ราคาดี รองลงมาให้เหตุผลว่า ปลานิลสามารถได้เลี้ยงง่าย โตเร็ว และมีตลาดรองรับผลผลิตตลอดปี คิดเป็นร้อยละ 10.42 และ 4.17 ตามลำดับ

เหตุผลที่เกษตรกรตอบว่าปลานิลสามารถจำหน่ายได้ราคาดี เนื่องจาก ปัจจุบันผู้บริโภคสนใจบริโภคเนื้อปลาแทนเนื้อสัตว์อื่นๆ และดูแลสุขภาพของตัวเองมากขึ้น จึงทำให้เนื้อปลานิลเป็นที่ต้องการของตลาด และเหตุผลที่สำคัญอีกประการคือ ผลผลิตปลานิลของเกษตรกรจากการรวมกลุ่มมีคุณภาพ จึงสามารถขายได้ในราคาดี เนื่องจากเกษตรกรได้รับความรู้จากการรวมกลุ่มและยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิชาการในการเลี้ยงปลานิลและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตมากขึ้น ได้แก่ รู้จักนำเครื่องมืออุปกรณ์และเครื่องทุ่นแรงเข้ามาช่วยในการผลิต รู้จักการ

คัดเลือกพันธุ์ปลานิลที่มีคุณภาพ รู้จักปริมาณการใช้อาหารสำเร็จรูปในการเลี้ยงในแต่ละช่วงระยะเวลาความต้องการอาหารของปลานิล และมีการกำหนดระยะเวลาการขายผลผลิตที่แน่นอน มีหลักการในการให้อาหารอย่างถูกวิธี เกษตรกรนำเทคโนโลยีที่ได้รับความรู้มาประยุกต์ใช้กับประสบการณ์ของตนเองในการเลี้ยง ทำให้เกษตรกรมีหลักการและเกิดทักษะในการเลี้ยงปลานิลเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้ผลผลิตที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น

เหตุผลรองลงมา ที่เกษตรกรตอบว่าปลานิลเลี้ยงง่าย โตเร็ว กินอาหารง่าย ไม่ต้องดูแลใส่ใจมากนัก เกษตรกรจะให้อาหารสม่ำเสมอทุกเช้าและเย็น หรือเกษตรกรบางรายปล่อยปลานิลไว้เพื่อกำจัดวัชพืชในบ่อและจะเก็บผลผลิตปีละหนึ่งครั้งหรือหลายครั้งก็ได้ เกษตรกรบางรายจากการสัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าปลานิลมีความแตกต่างจากการเลี้ยงสัตว์อื่น ที่จะต้องคอยดูแลเอาใจใส่ตลอด มีกระบวนการผลิตและการจัดการมีความซับซ้อน ต้องดูแลเอาใจใส่ในเรื่องการสุขาภิบาลอย่างดีให้มีมาตรฐานฟาร์มในสัตว์แต่ละชนิด

เหตุผลอีกประการหนึ่ง ที่เกษตรกรตอบว่าปลานิลมีตลาดรองรับตลอดปี เพราะปลานิลให้ผลผลิตตลอดปีและเป็นปลาที่จัดจำหน่ายได้ง่าย ประกอบอาหารง่ายและเป็นอาหารโปรตีนราคาถูก ราคามีความเหมาะสมกับการเลือกบริโภคและมีคุณค่าทางอาหารสูง จึงทำให้มีผู้สนใจบริโภคเป็นจำนวนมาก และปัจจุบันตลาดปลานิลมีความต้องการปลานิลในปริมาณมาก เพราะผู้บริโภคสนใจการบริโภคเนื้อปลานิลเพิ่มขึ้น

2.4 ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิล

เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิลระหว่าง 11 – 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.59 รองลงมา 16 – 20 ปี และระหว่าง 6 – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.29 และ 27.08 ปี มีประสบการณ์เฉลี่ย 11.73 ปี โดยมีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิลมากที่สุด 25 ปี และน้อยที่สุด 1 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.24

ตาราง 2 การเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพ

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
1. อาชีพหลัก			-	-	-	-
หลัก	34	70.83				
รอง	14	29.17				
2. อาชีพเสริม			-	-	-	-
รับจ้างทั่วไป	20	41.67				
ธุรกิจส่วนตัว	16	33.33				
รับราชการ	5	10.42				
พนักงานของกลุ่ม	3	6.25				
ชาวนา	3	6.25				
พนักงานบริษัท	1	2.08				
3. สาเหตุที่เลือกเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพ			-	-	-	-
ราคาดี	40	83.33				
เลี้ยงง่าย	5	10.42				
มีตลาดรองรับได้ตลอดปี	2	4.17				
ระยะเวลาเลี้ยงสั้น	1	2.08				
4. ประสบการณ์ (ปี)			11.73	4.24	25	1
1 - 5	8	16.67				
6 - 10	13	27.08				
11 - 15	15	43.59				
16 - 20	11	29.29				
มากกว่า 20 ปี	1	2.08				

3. ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกร

เกษตรกรได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะผู้นำของกลุ่มที่มาบริหารในการดำเนินงานกลุ่มในการเลี้ยงปลานิล แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้ ได้แก่ ผู้นำกลุ่มมีลักษณะความเป็นผู้นำในด้านสติปัญญา ในด้านความรับผิดชอบ และในด้านการตัดสินใจ โดยใช้การจัดช่วงคะแนนเฉลี่ยวัดความคิดเห็นของเกษตรกรด้วยการกำหนดค่าเฉลี่ยในระดับต่างๆ 5 ระดับ ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	คะแนน
4.21 – 5.00	เห็นด้วยมากที่สุด	5
3.41 – 4.20	เห็นด้วยมาก	4
2.61 – 3.40	เห็นด้วยปานกลาง	3
1.81 – 2.60	เห็นด้วยน้อย	2
1.00 – 1.80	เห็นด้วยน้อยที่สุด	1

จากตาราง 3 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรที่มาบริหารในการดำเนินงานกลุ่มในการเลี้ยงปลานิลในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ ด้านการตัดสินใจ และด้านสติปัญญา ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.17$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับ มากที่สุด 1 ด้าน และอยู่ในระดับ มาก 2 ด้าน ดังนี้

ด้านการตัดสินใจ อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$)

ด้านความรับผิดชอบ และด้านสติปัญญา อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.17$ และ 4.11 ตามลำดับ)

ตาราง 3 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกร

ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคะแนน
1. ด้านการตัดสินใจ	4.24	0.43	มากที่สุด
2. ด้านความรับผิดชอบ	4.17	0.47	มาก
3. ด้านสติปัญญา	4.11	0.58	มาก
รวมเฉลี่ย	4.17	0.47	มาก

3.1 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านการตัดสินใจ

จากตาราง 4 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านการตัดสินใจ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มากที่สุด 3 ข้อ และอยู่ในระดับ มาก 1 ข้อ ดังนี้

ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านการตัดสินใจในระดับ มากที่สุด 3 ข้อ ได้แก่ ส่วนใหญ่ 1) มีความมั่นคง และแน่นอนในการตัดสินใจด้านการผลิตปาล์มน้ำมันให้มีความเหมาะสมตามความต้องการของตลาด ($\bar{X} = 4.52$) รองลงมา 2) มีการตัดสินใจที่ชัดเจนในการเลือกนำเทคโนโลยีการผลิตปาล์มน้ำมันเข้าสู่กลุ่มโดยคำนึงถึงเกษตรกรเป็นหลัก และ 3) มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลได้สอดคล้องกับนโยบายเพื่อการผลิตปาล์มน้ำมันให้มีความเหมาะสมไปในทิศทางเดียวกัน ($\bar{X} = 4.42$ และ 4.21 ตามลำดับ)

และลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านการตัดสินใจ ในระดับ มาก 1 ข้อ ก็มีความรอบคอบในการตัดสินใจ เพื่อป้องกันความผิดพลาด และบริหารความเสี่ยงของกลุ่มเกษตรกร ได้ ($\bar{X} = 3.79$)

3.2 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านความรับผิดชอบ

จากตาราง 5 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านความรับผิดชอบ ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.17$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มากที่สุด 3 ข้อ และอยู่ในระดับ มาก 3 ข้อ ดังนี้

ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านความรับผิดชอบในระดับ มากที่สุด 3 ข้อ ได้แก่ ส่วนใหญ่ 1) มีความรับผิดชอบต่อความเป็นผู้นำกลุ่มและเกษตรกร ($\bar{X} = 4.46$) รองลงมา 2) ให้ความร่วมมือกับเกษตรกรและบุคคลอื่นๆ ในดำเนินงานกลุ่มในการเลี้ยงปาล์มน้ำมันทั้งด้านการตลาดและด้านการผลิต และ 3) มีความตรงต่อเวลา กระตือรือร้น ในการทำงาน เช่น เข้าร่วมประชุม จัดหาซื้อปัจจัยการผลิต หาแหล่งตลาดปาล์มน้ำมันใหม่ ($\bar{X} = 4.40$ และ 4.38 ตามลำดับ)

และลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านความรับผิดชอบในระดับ มาก 3 ข้อ ส่วนใหญ่ 1) มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อต่อเกษตรกรอยู่เสมอ ($\bar{X} = 4.19$) รองลงมา 2) เป็นที่ไว้วางใจของเกษตรกร และบุคคลอื่นๆ และ 3) สามารถปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาคุณภาพด้านการผลิตปาล์มน้ำมันการตลาด เช่น เลือกใช้พันธุ์ปาล์มน้ำมันมีคุณภาพ ใช้ปัจจัยการผลิตได้เหมาะสมกับความสามารถของเกษตรกร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.81$ และ 3.71 ตามลำดับ)

ตาราง 4 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านการตัดสินใจ

ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านการตัดสินใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ คะแนน
1. มีการตัดสินใจที่มั่นคง และแน่นอนด้านการผลิตปาล์มน้ำมัน ให้มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด	4.52	0.58	มากที่สุด
2. มีการตัดสินใจที่ชัดเจนในการเลือกนำเทคโนโลยีการผลิต ปาล์มน้ำมันเข้าสู่กลุ่มโดยคำนึงถึงเกษตรกรเป็นหลัก	4.42	0.67	มากที่สุด
3. ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลได้สอดคล้องกับนโยบายเพื่อการผลิต ปาล์มน้ำมันให้มีคุณภาพไปในทิศทางเดียวกัน	4.21	0.74	มากที่สุด
4. มีความรอบคอบในการตัดสินใจ เพื่อป้องกันความ ผิดพลาด และบริหารความเสี่ยงของกลุ่มได้	3.79	0.85	มาก
รวมเฉลี่ย	4.24	0.70	มากที่สุด

ตาราง 5 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านความรับผิดชอบ

ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านความรับผิดชอบ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ คะแนน
1. มีความรับผิดชอบต่อความเป็นผู้นำกลุ่มและเกษตรกร	4.46	0.46	มากที่สุด
2. ให้ความร่วมมือกับเกษตรกรและบุคคลอื่นๆ ใน ดำเนินงานกลุ่มเลี้ยงปาล์มน้ำมัน	4.40	0.53	มากที่สุด
3. มีความตรงต่อเวลา กระตือรือร้น ในการทำงาน เช่น เข้า ร่วมประชุม จัดหาซื้อปัจจัยการผลิต	4.38	0.54	มากที่สุด
4. มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อต่อเกษตรกรอยู่เสมอ	4.19	0.63	มาก
5. เป็นที่ไว้วางใจของเกษตรกร และบุคคลอื่นๆ	3.81	0.75	มาก
6. สามารถปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาคุณภาพด้านตลาดและ การผลิตปาล์มน้ำมัน เลือกใช้พันธุ์ปาล์มน้ำมันและปัจจัยการผลิต ได้เหมาะสมกับเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ	3.71	0.78	มาก
รวมเฉลี่ย	4.17	0.60	มาก

3.3 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านสติปัญญา

จากตาราง 6 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านสติปัญญา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มากที่สุด 1 ข้อ และอยู่ในระดับ มาก 4 ข้อ ดังนี้

ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านสติปัญญาในระดับ มากที่สุด 1 ข้อ คือเป็นเรื่องของมีความสนใจด้านวิทยาการและเทคโนโลยีด้านการผลิตปาล์มน้ำมันเพื่อพัฒนากลุ่มอยู่เสมอ ($\bar{X} = 4.52$)

ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านสติปัญญาในระดับ มาก 4 ข้อ ได้แก่ ส่วนใหญ่ 1) มีความคิดและหลักการในการผลิตอย่างมีเหตุผล เช่น เลือกพันธุ์ปาล์มน้ำมันที่มีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมมาแนะนำให้แก่เกษตรกร ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมา 2) เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ พัฒนาด้านการผลิตปาล์มน้ำมัน และการตลาดอย่างชัดเจน 3) สามารถสื่อสารกับเกษตรกรได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เช่น การแนะนำเทคโนโลยีด้านการผลิตปาล์มน้ำมัน การแนะนำและแก้ปัญหาในการเลี้ยงปาล์มน้ำมัน โดยใช้การสื่อสารที่ฟังและเข้าใจง่ายเหมาะสมกับเกษตรกรและ 4) มีความคิดสร้างสรรค์ในการนำเทคโนโลยีด้านการผลิตมาแนะนำให้กับเกษตรกรเพื่อพัฒนาด้านการผลิตปาล์มน้ำมัน และการตลาดอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.02$ 3.98 และ 3.96 ตามลำดับ)

สรุปได้ว่าลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรมีการสร้างแรงบันดาลใจ มีอิทธิพลต่อการคิดและการตัดสินใจของเกษตรกรอย่างมีอุดมการณ์ จากการที่ผู้นำกลุ่มของเกษตรกรมีการตัดสินใจที่มั่นคง และแน่นอนด้านการตลาดและการผลิตปาล์มน้ำมันให้มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$) และการตัดสินใจที่ชัดเจนในการเลือกนำเทคโนโลยีการผลิตปาล์มน้ำมันเข้าสู่กลุ่มโดยคำนึงถึงเกษตรกรเป็นหลัก และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลได้สอดคล้องกับนโยบายเพื่อการผลิตปาล์มน้ำมันให้มีคุณภาพไปในทิศทางเดียวกัน ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.42$ และ 4.21 ตามลำดับ) (ตาราง 4)

ชี้ให้เห็นถึงความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในภาวะความเป็นผู้นำต่อเกษตรกร ด้านการดำเนินงานภาระหน้าที่ของกลุ่มที่ตนเองรับผิดชอบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการผลิตให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาดคือ เกษตรกรมีทักษะและเกิดประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มขึ้น สามารถผลิตปาล์มน้ำมันมีคุณภาพและมาตรฐานตามเกณฑ์ที่กลุ่มตั้งไว้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ช่วยเพิ่มอำนาจการต่อรองราคาทางด้านการตลาดให้กับกลุ่ม ทั้งราคาขายผลผลิต และการต่อรองราคาซื้อปัจจัยการผลิตจากโรงงาน จึงทำให้กลุ่มมีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอนตลอดปี รวมกระทั่งเกษตรกรได้รับราคาขายที่ดีคุ้มค่าต่อการลงทุนและขายผลผลิตได้ราคาสูงขึ้น

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรเป็นที่พึงพาให้กับเกษตรกรทั้งด้านการตลาดและการผลิตปาล์มน้ำมัน ช่วยแก้ไขปัญหาระหว่างราคาทุกพันธุ์ปาล์มน้ำมันมีต้นทุนสูง ให้คำปรึกษาและแนะนำแก่เกษตรกรในการผลิตปาล์มน้ำมันให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ของกลุ่มที่กำหนด ด้วยความรู้จากทักษะและประสบการณ์ของคนที่ส่งสมมา ด้วยความความจริงใจ และเป็นกันเอง มีความตระหนักในหน้าที่ภาวะความเป็นผู้นำ โดยมองถึงประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มและเกษตรกรเป็นหลัก มีความกระตือรือร้น และอุทิศตนในการดำเนินงานกลุ่มร่วมกับเกษตรกรด้วยความมุ่งมั่น เพื่อประโยชน์ของกลุ่มและเพื่อความสำเร็จในการผลิตปาล์มน้ำมันให้ได้คุณภาพ โดยใช้หลักเหตุผลของการมีส่วนร่วมทั้งด้านความคิด การวางแผน และการดำเนินงาน บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก และเป็นผู้ปลูกฝังเกษตรกรให้ผลิตปาล์มน้ำมันที่มีคุณภาพและความปลอดภัยต่อผู้บริโภคโดยไม่เห็นแก่การผลิตเพื่อการขายเพียงอย่างเดียว

ตาราง 6 ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านสติปัญญา

ลักษณะผู้นำกลุ่มของเกษตรกรด้านสติปัญญา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคะแนน
1. มีความสนใจด้านวิชาการและเทคโนโลยีด้านการผลิตปาล์มน้ำมันเพื่อพัฒนากลุ่มอยู่เสมอ	4.52	0.44	มากที่สุด
2. มีความคิดและหลักการในการผลิตอย่างมีเหตุผล เช่น เลือกปาล์มน้ำมันที่มีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม	4.08	0.65	มาก
3. เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ พัฒนาด้านการผลิตปาล์มน้ำมัน และการตลาดอย่างชัดเจน	4.02	0.70	มาก
4. สามารถสื่อสารกับเกษตรกรได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เช่น ใช้การสื่อสารที่ฟังและเข้าใจง่าย เหมาะสมกับเกษตรกร	3.98	0.76	มาก
5. มีความคิดสร้างสรรค์ในการนำเทคโนโลยีด้านการผลิตมาแนะนำให้กับเกษตรกรเพื่อพัฒนาด้านการผลิตปาล์มน้ำมัน และการตลาดอย่างต่อเนื่อง	3.96	0.81	มาก
รวมเฉลี่ย	4.11	0.62	มาก

4. ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

จากตาราง 7 เกษตรกรมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มในการดำเนินงานกลุ่มในการเลี้ยงปลานิลในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ด้านงานประชาสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และด้านกิจกรรมกลุ่มระหว่างคณะกรรมการกับเกษตรกร ภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มาก 1 ข้อ และอยู่ในระดับ ปานกลาง 2 ข้อ ดังนี้

ด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.87$)

ด้านงานประชาสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และด้านกิจกรรมกลุ่มระหว่างคณะกรรมการกับเกษตรกร อยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.28$ และ 3.05 ตามลำดับ)

ตาราง 7 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของเกษตรกร

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของเกษตรกร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ คะแนน
1. ด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน	3.87	0.13	มาก
2. ด้านงานประชาสัมพันธ์ภายในกลุ่ม	3.28	0.67	ปานกลาง
3. ด้านกิจกรรมกลุ่มระหว่างคณะกรรมการกับเกษตรกร	3.05	0.95	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.39	0.45	ปานกลาง

4.1 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน

จากตาราง 8 เกษตรกรมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.87$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มากที่สุด 1 ข้อ รองลงมาอยู่ในระดับ มาก 4 ข้อ และอยู่ในระดับ ปานกลาง 1 ข้อ ดังนี้

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในระดับ มากที่สุด 1 ข้อ คือเป็นเรื่องขอการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันอยู่เสมอ เช่น เชิญผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มตามวาระต่างๆ และร่วมการประชุม ($\bar{X} = 4.52$)

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเกษตรกร ในระดับ มาก 4 ข้อ ได้แก่ ส่วนใหญ่ 1) ใช้บริการอาคารสถานที่ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ส่วนกลางในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ใช้สำนักงานเป็นที่จัดประชุม ใช้รถยนต์ วัสดุอุปกรณ์การจับปลา ได้แก่ อวน ถึงอ็อกซิเจน เป็นต้น ($\bar{X} = 4.17$) รองลงมา 2) ติดต่อขอสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การผลิตปลานิล

จากหน่วยงานภายนอกเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน 3) บันทึกและประเมินผลการให้บริการกลุ่มในการใช้วัสดุอุปกรณ์ และ 4) กลุ่มเชิญวิทยากรและผู้รู้ท้องถิ่นมาให้ความรู้ด้านการเลี้ยงปลานิล เช่น นักวิชาการประมง เจ้าหน้าที่บริษัทผลิตอาหารเอกชน เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ ($\bar{X} = 4.00$ 3.71 และ 3.50 ตามลำดับ)

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในระดับ ปานกลาง 1 ข้อ คือกลุ่มจัดตัวแทนคณะกรรมการบริการความรู้และช่วยเหลือเกษตรกรทุกเวลา เช่น เมื่อเกษตรกรประสบปัญหาปลาเป็นโรคระบาด หรือน้ำท่วมอย่างฉับพลัน ($\bar{X} = 3.23$)

4.2 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านงานประชาสัมพันธ์

จากตาราง 9 เกษตรกรมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ด้านงานประชาสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.28$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มาก 3 ข้อ และอยู่ในระดับ ปานกลาง 2 ข้อ ดังนี้

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านงานประชาสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ในระดับ มาก 3 ข้อ ได้แก่ ส่วนใหญ่ 1) กลุ่มประชาสัมพันธ์ข่าวสารของกลุ่ม ด้านการตลาด และการผลิตปลานิล เช่น ราคาอาหารปลา ราคาขายปลานิล ($\bar{X} = 3.44$) รองลงมา 2) จัดทำข่าวสารของกลุ่มและข่าวสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลิตปลานิลต่อเกษตรกร และ 3) กำหนดเป้าหมายการผลิต และแหล่งตลาดต่อเกษตรกร เช่น แจ้งข่าวสารที่ประชุมตามวาระต่างๆ แจกเอกสารที่เกี่ยวข้อง จัดกระดานข่าวสารของกลุ่ม ($\bar{X} = 3.42$ และ 3.41 ตามลำดับ)

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านงานประชาสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ในระดับ ปานกลาง 2 ข้อ ได้แก่ ส่วนใหญ่ 1) ปิดโอกาสให้เกษตรกรนำข่าวสารหรือความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนกันในที่ประชุม หรือติดกระดานข่าวสารของกลุ่มตามความเหมาะสม และ 2) กลุ่มประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงปลานิลอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดกระดานข่าวประจำสัปดาห์ ข่าวสารประจำวัน และข่าวสารประจำปีกลุ่มประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงปลานิลอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดกระดานข่าวประจำสัปดาห์ ข่าวสารประจำวัน และข่าวสารประจำปี ($\bar{X} = 3.13$ และ 3.00 ตามลำดับ)

4.3 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านคณะกรรมการกลุ่มกับเกษตรกร

จากตาราง 10 เกษตรกรมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ด้านกิจกรรมกลุ่มระหว่างคณะกรรมการกับเกษตรกร ภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ ปานกลางทั้งหมด ดังนี้

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ด้านกิจกรรมกลุ่มระหว่างคณะกรรมการกับเกษตรกร ในระดับ ปานกลาง ทั้งหมด 5 ข้อ ได้แก่ ส่วนใหญ่ 1) รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการ

กลุ่มต่อเกษตรกร ($\bar{X} = 3.29$) รองลงมา 2) เกษตรกรมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มของคณะกรรมการผู้ดำเนินงาน 3) เกษตรกรมีส่วนร่วมต่อการเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ดำเนินงานกลุ่มและ 4) เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มตามความเหมาะสมในการขอความช่วยเหลือ เช่น เข้าร่วมการตรวจขนาดปลา ก่อนจับ ช่วยลากอวนจับปลา เป็นต้น ($\bar{X} = 3.25$, 3.02 และ 3.98 ตามลำดับ)

ตาราง 8 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ คะแนน
1. ทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันอยู่เสมอ เช่น เชิญผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มตามวาระต่างๆ และร่วมประชุม	4.52	0.20	มากที่สุด
2. ใช้บริการอาคารสถานที่ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ส่วนกลางในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ใช้สำนักงานเป็นที่จัดประชุม ใช้รถยนต์ วัสดุอุปกรณ์การจับปลา ได้แก่ อวน ถังออกซิเจน เป็นต้น	4.17	0.52	มาก
3. ติดต่อขอสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การผลิตปลานิลจากหน่วยงานภายนอกเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน	4.00	0.59	มาก
4. บันทึก/ประเมินผลการให้บริการกลุ่มในการใช้อุปกรณ์	3.71	0.86	มาก
5. กลุ่มเชิญวิทยากรและผู้รู้ท้องถิ่นมาให้ความรู้ด้านการเลี้ยงปลานิล เช่น นักวิชาการประมง เจ้าหน้าที่บริษัทผลิตอาหารเอกชน เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ	3.50	0.97	มาก
6. กลุ่มจัดตัวแทนคณะกรรมการบริการความรู้และช่วยเหลือเกษตรกรทุกเวลา เช่น เมื่อเกษตรกรประสบปัญหาปลาเป็นโรคระบาด หรือน้ำท่วมอย่างฉับพลัน	3.23	1.05	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.87	0.80	มาก

ตาราง 9 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านงานประชาสัมพันธ์

ด้านงานประชาสัมพันธ์ภายในกลุ่ม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ คะแนน
1. กลุ่มประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ด้านการตลาดและการผลิต ปลานิล เช่น ราคาอาหารและราคาขายปลานิล	3.44	0.38	มาก
2. จัดทำข่าวสารของกลุ่มและข่าวสารจากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในการผลิตปลานิลต่อเกษตรกร	3.42	0.40	มาก
3. กำหนดเป้าหมายการผลิต และแหล่งตลาด เช่น แจ่ง ข่าวสารที่ประชุม แจกเอกสารที่เกี่ยวข้อง	3.41	0.43	มาก
4. เปิดโอกาสให้เกษตรกรนำข่าวสารหรือความรู้ที่ได้มา แลกเปลี่ยนกันในที่ประชุม หรือติดกระดานข่าวสาร	3.13	0.74	ปานกลาง
5. กลุ่มประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงปลา นिलอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดกระดานข่าวประจำสัปดาห์ ข่าวสารประจำวัน และข่าวสารประจำปี	3.00	0.80	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.28	0.52	ปานกลาง

ตาราง 10 ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านกิจกรรมกลุ่มระหว่างคณะกรรมการกับเกษตรกร

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้านกิจกรรมกลุ่มระหว่าง คณะกรรมการกับเกษตรกร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ คะแนน
1. รายงานผลดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่มต่อเกษตรกร	3.29	1.84	ปานกลาง
2. เกษตรกรมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน กลุ่มของคณะกรรมการผู้ดำเนินงาน	3.25	0.87	ปานกลาง
3. เกษตรกรมีส่วนร่วมต่อการเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการ ผู้ดำเนินงานกลุ่ม	3.02	1.26	ปานกลาง
4. เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มตามความ เหมาะสมในการขอความช่วยเหลือ เช่น เข้าร่วมการ ตรวจขนาดปลาก่อนจับ ช่วยลากอวนจับปลา เป็นต้น	2.98	1.43	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.05	0.95	ปานกลาง

สรุปได้ว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มทุกคน มีความสัมพันธ์กันแบบเครือข่าย ช่วยเหลือเกื้อหนุนกันในการเลี้ยงปลานิล โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิลซึ่งกันและกัน มีทั้งการทำกิจกรรมด้านต่างๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยกันหาแนวทางแก้ไขปัญห และนำมาพัฒนากลุ่ม ทั้งด้านวิชาการและทักษะความรู้ด้านการตลาดและการผลิตในการเลี้ยงปลานิล โดยใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ประยุกต์ใช้กับวิชาการและเทคโนโลยีด้านการผลิต เช่น การเลือกใช้พันธุ์ปลานิลที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เนื่องจากใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงสั้นลง ทำให้ได้ผลผลิตเร็วขึ้น ใช้อาหารสำเร็จรูปเลี้ยงอย่างถูกวิธีตามขนาดความต้องการของปลานิลเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและสามารถกำหนดระยะเวลาในการเลี้ยงได้แน่นอน ในการนำเทคโนโลยีสมัยมาประยุกต์ใช้กับการเลี้ยงปลานิลตามความเหมาะสมและจำเป็น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต และได้ผลผลิตที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น

5. การดำเนินงานโดยการรวมกลุ่มในการเลี้ยงปลานิล

การรวมกลุ่มของเกษตรกร

การรวมกลุ่มของเกษตรกร เริ่มตั้งกลุ่ม เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2548 สำนักงานกลุ่มมีที่ทำการ ณ หมู่บ้านแม่เกิดหลวง (บ้านป่าเกิด) บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 5 ตำบลหนองจ้อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมีนายอนันต์ โกเสส เป็นประธานกลุ่มอยู่ที่ทำการกลุ่มดังกล่าว (เบอร์โทร 081-0228345) ปัจจุบันมีระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่มได้ 7 ปี เกษตรกรมีระยะเวลาการเข้าร่วมกลุ่ม และมีแหล่งความรู้ที่ได้รับในการเข้าร่วมกลุ่มแตกต่างกัน (ตาราง 11 และ 12)

ระยะเวลาในการเข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกร

จากตาราง 11 เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 72.92 มีระยะเวลาเข้าร่วมกลุ่มมาแล้ว 7 ปี รองลงมา 2 ปี คิดเป็นร้อยละ 2.50 และ 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 10.42 เหลือ 5.87 ปี โดยมีระยะเวลาเข้าร่วมกลุ่มมาแล้วสูงที่สุด 7 ปี และต่ำที่สุด 1 ปี และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.06

แหล่งความรู้ในการเลี้ยงปลานิลที่เกษตรกรได้รับ

จากตาราง 12 เกษตรกรทั้งหมดจะได้รับความรู้เรื่องการเลี้ยงปลานิลโดยการศึกษาเอง รองลงมาจากกลุ่ม และเพื่อนเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 87.50 และ 85.42 ตามลำดับ

ตาราง 11 ระยะเวลาการเข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกร

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
ระยะเวลาเข้าร่วมกลุ่ม (ปี)			5.87	2.06	7	1
1	2	4.17				
2	6	12.50				
4	5	10.42				
7	35	72.92				

ตาราง 12 แหล่งความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลานิลที่เกษตรกรได้รับ

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ
แหล่งความรู้		
ศึกษาเอง	48	100.00
จากกลุ่ม	42	87.50
เพื่อนเกษตรกร	41	85.42
หน่วยงานจากภาครัฐ	13	27.08
หน่วยงานจากภาคเอกชน	2	4.17

หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่ม

จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มและคณะกรรมการของกลุ่ม พบว่า กลุ่มเกิดขึ้นมาจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล จัดตั้งขึ้นเพื่อร่วมกันดำเนินงานในการเลี้ยงปลานิลเชิงพาณิชย์ มีรูปแบบเป็นองค์กรวิสาหกิจที่สมบูรณ์มีการจดทะเบียนเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย แต่จะมีระเบียบข้อบังคับไม่เข้มงวดเหมือนองค์กรแบบจดทะเบียนนิติบุคคล การบริหารงานของกลุ่มมีการจัดการกันภายในกลุ่มเอง ซึ่งมีการขึ้นบัญชีการเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกรับขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของกลุ่มที่กำหนดขึ้น เพื่อให้มีสิทธิในการรับสวัสดิการจากกลุ่ม เช่น

การให้สินเชื่อในรูปของอาหารปลานิล กู้ยืมทุนจากกองกลางกลุ่ม เวลาทำการของกลุ่มเริ่มตั้งแต่ 8.00 – 17.00 น. หยุดทำการวันอาทิตย์ สถานที่ทำการมีความสะดวกในการติดต่องานและตั้งอยู่ในหมู่บ้านของเกษตรกรและยังตั้งอยู่ในบริเวณใกล้บ้านของคณะกรรมการดำเนินงาน

กลุ่มมีระบบสวัสดิการสำหรับเกษตรกร และในการให้สินเชื่ออาหารปลานิลนั้น โดยจติราคาเพิ่มจากต้นทุนกระสอบละ 10 – 20 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเปอร์เซ็นต์โปรตีนในอาหารปลานิลและเงื่อนไขในการให้สินเชื่อ สำหรับการตรวจบัญชีกลุ่มจะทำการติดต่อสำนักตรวจบัญชีเพื่อทำการตรวจสอบงบประมาณดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อความถูกต้องและสร้างความเชื่อถือ ความไว้วางใจให้กับเกษตรกร

นอกจากที่กล่าวมาแล้วกลุ่มยังเป็นตัวแทนของเกษตรกรในการทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่ต้องการให้ความรู้กับเกษตรกร เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลานิล ความรู้เรื่องการให้ – การซื้ออาหาร และเลือกพันธุ์ปลานิล เป็นต้น

การจัดระบบองค์กรของกลุ่ม มีดังนี้

โครงสร้างกลุ่ม

จากตาราง 13 โครงสร้างของกลุ่มเกษตรกร มีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เพื่อให้การดำเนินงานกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกลุ่มบุคคลที่คัดเลือกมาจากมติที่ประชุมของกลุ่มให้เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่ม ประกอบด้วย กรรมการบริหาร 6 คน ได้แก่ ประธานกลุ่ม 1 คน รองประธานกลุ่ม 1 คน กรรมการที่ปรึกษา 2 คน เลขานุการ 1 คน เภรญญิก 1 คน และกรรมการดำเนินงาน 10 คน ได้แก่ ฝ่ายการผลิต 7 คน แบ่งเป็นฝ่ายตรวจขนาดปลานิลก่อนจับจำหน่าย 2 คน คัดขนาด 3 คน ยกและชั่งน้ำหนักผลผลิตปลานิล 2 คน และฝ่ายการตลาด 3 คน แบ่งเป็น ประชาสัมพันธ์ 1 คน ติดต่อประสานงานกลุ่ม 2 คน แต่ละฝ่ายของคณะกรรมการมีจำนวนไม่แน่นอน เนื่องจากเป็นผู้อาสาเข้ามาทำงานด้วยความสมัครใจ

รายชื่อคณะกรรมการบริหาร (อนัน, 2553)

1. นายอนันต์	โกเสส	ประธานกลุ่ม
2. นายสวิง	ชัยสุรินทร์	รองประธานกลุ่ม
3. นายสมศักดิ์	เขื่อนแก้ว	กรรมการ (ฝ่ายตลาด)
4. นายบุญเลิศ	สมมิตร	กรรมการ (ฝ่ายตลาด)
5. นายสมคิด	พลเยี่ยม	กรรมการ (ฝ่ายตลาด)
6. นายประมวล	คำตึก	กรรมการ (ฝ่ายผลิต)
7. นายจิรศักดิ์	พรมมี	กรรมการ (ฝ่ายผลิต)
8. นายวิญญู	บุญประเสริฐ	กรรมการ (ฝ่ายผลิต)

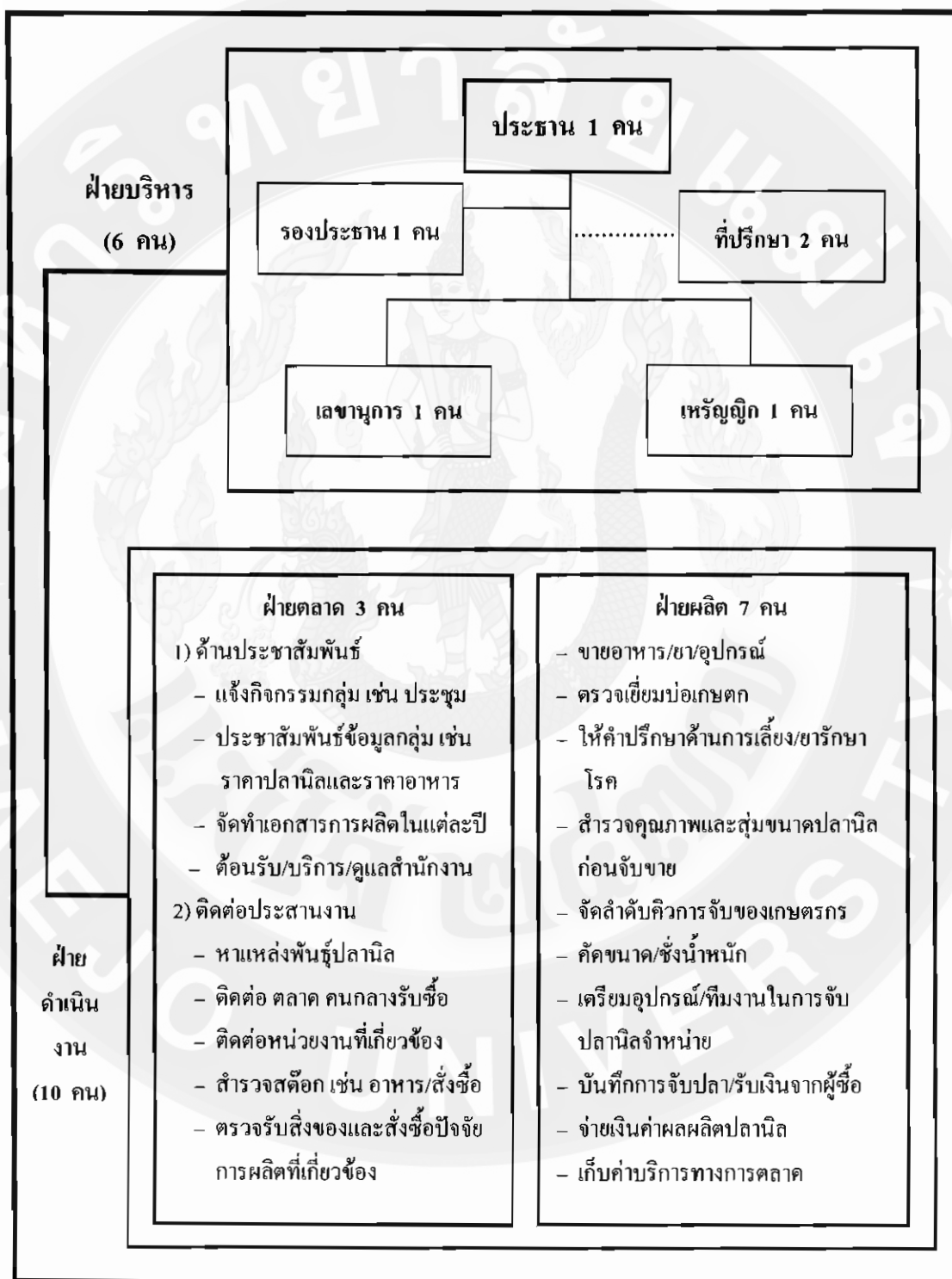
9. นายศักดิ์ศรี	เจริญ	กรรมการ (ฝ่ายผลิต)
10. นายประดิษฐ์	บุญระหงษ์	กรรมการ (ฝ่ายผลิต)
11. นายเกษม	กุศล	กรรมการ (ฝ่ายผลิต)
12. นายธีรพงษ์	ขอดแก้ว	กรรมการ (ฝ่ายผลิต)
13. นางสมจิต	เจริญทรัพย์	เหรัญญิก
14. นายวิศวโรจน์	กุศล	เลขานุการ
15. นายทองอิน	กุศล	ที่ปรึกษา
16. นายศิริ	ถาวร	ที่ปรึกษา

ตาราง 13 โครงสร้างของกลุ่มเกษตรกร

รายการ	จำนวน (คน)
กรรมการบริหาร	6
ประธานกลุ่ม	1
รองประธานกลุ่ม	1
ที่ปรึกษา	2
เลขานุการ	1
เหรัญญิก	1
กรรมการดำเนินงาน	10
ฝ่ายการผลิต	
ตรวจขนาดปลาก่อนจับจำหน่าย	2
คัดขนาด	3
ยกและชั่งน้ำหนักผลผลิตปลา	2
ฝ่ายการตลาด	
ประชาสัมพันธ์งานกลุ่มและการตลาด	1
ติดต่อประสานงานกลุ่ม	2
รวม	16

ที่มา: จากการสัมภาษณ์

โครงสร้างกรรมการบริหาร

ภาพ 3 โครงสร้างกรรมการบริหารและกรรมการดำเนินงาน

หน้าที่และความรับผิดชอบแตกต่างกันตามตำแหน่ง ดังนี้

ประธานกลุ่ม ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกมาจากที่ประชุม มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารงานกลุ่ม เป็นผู้ตัดสินใจเรื่องต่างๆ ภายในกลุ่ม กำหนดนโยบายในการบริหารกลุ่มในด้านต่างๆ ให้เป็นไปตามความต้องการอย่างแท้จริงของเกษตรกร และสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง มอบงาน ควบคุม ตรวจสอบ ตลอดจนให้คำปรึกษาแก่ทีมงานคณะผู้ดำเนินงานในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนด นอกจากนี้ประธานมีหน้าที่เป็นผู้จัดการกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการบริหารมอบหมาย เป็นผู้บังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ฝ่ายการผลิต และฝ่ายการตลาด

รองประธานกลุ่ม ได้รับการคัดเลือกมาจากที่ประชุม มีหน้าที่ช่วยประธานกลุ่มบริหารงานภายในกลุ่มและปฏิบัติหน้าที่แทนประธาน กรณีที่ประธานไม่อยู่

ที่ปรึกษา ได้แก่ เจ้าหน้าที่สถานีประมงในท้องที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการเลี้ยงปลานิลที่ได้รับเชิญจากกลุ่มให้มาเป็นที่ปรึกษาแนะนำความรู้ทางด้านการประมงหรือด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงปลานิล และเทคโนโลยีด้านการผลิตปลานิลให้มีคุณภาพ

เลขานุการ ได้รับการคัดเลือกมาจากที่ประชุม มีหน้าที่ในการจกรายงานการประชุม เก็บรวบรวมข้อมูลด้านปริมาณผลผลิตและราคาปลานิลในแต่ละรุ่นการผลิต

เหรัญญิก ได้รับการคัดเลือกมาจากที่ประชุม มีหน้าที่ดูแลเรื่องการเงิน รายได้ และค่าใช้จ่ายภายในกลุ่ม เช่น รับเงินจากการจำหน่ายผลผลิตปลานิลของเกษตรกร และจ่ายเงินค่าผลผลิตให้แก่เกษตรกร บริหารจัดการค่าใช้จ่ายต่างๆ ในสำนักงาน ได้แก่ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เป็นต้น

กรรมการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่

ฝ่ายการตลาด 3 คน ประกอบด้วย

1. ฝ่ายประชาสัมพันธ์ 1 คน ได้รับการคัดเลือกมาจากที่ประชุม มีหน้าที่ ดังนี้
 - 1.1 ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของกลุ่ม เช่น การประสานงานภายในกลุ่ม และบุคคลภายนอก จัดทำเอกสารการประชุม แจ้งข่าวการนัดวันประชุม แจ้งข่าวสารการตลาดการฝึกอบรมต่างๆ ให้เกษตรกรทราบ
 - 1.2 ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องให้ทราบและเข้าใจในระบบการจำหน่ายผลผลิตและสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงปลานิลพร้อมทั้งขอความร่วมมือ
 - 1.3 จัดทำข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องร่วมกับทีมงาน

1.4 ให้บริการในทุกด้านและต้อนรับผู้เกี่ยวข้องตลอดจนผู้มาเยี่ยมชมด้วยไมตรีจิตที่ตรงกับทีมงาน

1.5 ทำหน้าที่ดูแลสำนักงานและบริเวณที่เกี่ยวข้องให้น่าอยู่

1.6 ทำหน้าที่อื่นๆ ที่ได้รับมอบหมาย เช่น บริการ EM (อี – เอ็ม) แก่เกษตรกร

EM ย่อมาจากคำว่า Effective Microorganisms หมายถึงกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ มีลักษณะเป็นของเหลว สีน้ำตาล กลิ่นหวานอมเปรี้ยว ใช้เป็นยาปฏิชีวนะ และยาฆ่าเชื้อต่างๆ ได้ ได้แก่ ช่วยกำจัดกลิ่นเหม็นในบ่อเลี้ยงปลานิลภายใน 24 ชม. ช่วยบำบัดน้ำเสียจากบ่อเลี้ยงปลานิลได้ใน 1 – 2 สัปดาห์ ช่วยป้องกันโรคระบาดต่างๆ ในปลานิลแทนการใช้ยาปฏิชีวนะและสารเคมีอื่นๆ ได้ ช่วยกำจัดแมลงวันด้วยการตัดวงจรชีวิตของหนอนแมลงวันไม่ให้เข้า คักแต่เกิดเป็นแมลงวัน ช่วยเสริมสุขภาพปลานิลในช่วงอายุอนุบาล ทำให้แข็งแรง มีความต้านทานต่อโรค ให้ผลผลิตสูง และอัตราการรอดตายสูง (อนันต์, 2553)

2. ฝ่ายติดต่อประสานงานกลุ่ม 2 คน ได้รับการคัดเลือกมาจากที่ประชุมกลุ่ม มีหน้าที่ ดังนี้

2.1 รับผิดชอบเรื่องพันธุ์ปลานิล โดยรับแจ้ง (ระบุในเอกสาร) ให้กับเกษตรกรพร้อมทั้งรับเงิน (ออกเอกสาร) ดำเนินการสั่งซื้อและนัดหมายในการส่งมอบพันธุ์ปลานิลเสร็จแล้วกรอกข้อมูลการปล่อยปลานิลในเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.2 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ และประสานงานกับผู้ซื้อ ทั้งพ่อค้ารวบรวม และพ่อค้าท้องถิ่น

2.3 ดำรวจสินค้าเพื่อสั่งซื้อ พร้อมขอรับความเห็นชอบจากประธานทุกครั้ง

2.4 ตรวจและรับของพร้อมเก็บเอกสารการสั่งซื้อหรือใบเสร็จ

2.5 จัดระบบสินค้าให้สะดวกต่อการจำหน่ายและตรวจเช็ค

2.6 ขาย – ออก เอกสารกำกับ รับเงิน และตรวจสอบความถูกต้องทั้งปริมาณสินค้าและจำนวนเงิน

2.7 ดำเนินการตรวจสอบขั้นสุดท้ายเพื่อสรุป ปริมาณสินค้าที่เหลือและจำนวนเงินที่ได้รับจากการขายในแต่ละวันลงในแบบฟอร์มเอกสารที่กำหนดและส่งมอบให้ประธานเพื่อตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

2.8 จำหน่ายปลานิลรายวัน ซึ่งปฏิบัติ ดังนี้

2.8.1 แจ้งและนัดหมายเกษตรกร และผู้เกี่ยวข้องก่อนการจับผลผลิตปลานิลให้พร้อมทุกครั้ง เช่น แจ้งให้เกษตรกรงดให้อาหารปลานิลในรุ่นที่ต้องการจับจำหน่ายประสานงานพ่อค้าคนกลาง พร้อมนัดหมายเวลาและสถานที่จับปลานิลในแต่ละครั้ง เป็นต้น

2.8.2 เตรียมความพร้อมทั้งคน เอกสาร ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ในการจับปลาให้พร้อมก่อนจับปลาทุกครั้ง (อย่างช้าตอนเย็นของวันก่อนที่จะจับปลา)

2.8.3 เริ่มปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่เวลา 6.00 น. ถึงเวลา 13.00 น.

2.8.4 ดำเนินการจับปลานิลโดยต้องคำนึงถึงความต้องการของการชั่งน้ำหนักปลา และจำนวนเงินจากการขาย พร้อมทั้งออกเอกสารแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

2.8.5 เมื่อเสร็จภารกิจที่หน้าบ่อเรียบร้อยแล้ว ต้องตรวจความถูกต้องของเอกสารทางการเงินอีกครั้งหนึ่ง โดยต้องมีความครบถ้วน ถูกต้อง สมบูรณ์ (ให้เสร็จที่หน้าบ่อ) ถ้าหากเกิดข้อผิดพลาดให้แจ้งผู้เกี่ยวข้องทันที ตลอดจนส่งมอบให้ประธานตรวจสอบทุกครั้ง

2.8.6 เป็นผู้รับผิดชอบเงินค่าจำหน่ายผลผลิตในวันปฏิบัติงานจนแล้วเสร็จ โดยถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรง

ฝ่ายผลิต 7 คน ประกอบด้วย

1. ฝ่ายตรวจขนาดปลา 2 คน มีหน้าที่สำรวจปลานิลให้ได้มาตรฐานตามเบอร์ที่กลุ่มกำหนดก่อนจับจำหน่าย ในการสุ่มตรวจขนาดและมาตรฐานปลานิลก่อนจับจำหน่าย ตามเงื่อนไขที่กลุ่มกำหนด จัดลำดับคิวให้เกษตรกรเมื่อต้องการจับปลานิลจับหน้า และจำหน่ายพันธุ์ปลานิลให้กับเกษตรกร และออกปฏิบัติภาคสนาม ดังนี้

1.1 ตรวจเยี่ยมบ่อของเกษตรกร โดยอาจให้ข้อมูลบางอย่างที่เกี่ยวข้องแก่เกษตรกร และรับฟังข้อเสนอแนะจากเกษตรกรเพื่อปรับปรุงการทำงาน

1.2 สำรวจและสุ่มจับปลานิล เพื่อจัดลำดับการจับปลานิลของเกษตรกร หรือเพื่อประกอบการตัดสินใจในการให้สินเชื่ออาหารปลานิล โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

1.2.1 จัดลำดับการจับปลานิลใช้สัดส่วน น้ำหนักปลา (10 กก.) ต่อจำนวนปลานิล (กีดัว)

1.2.2 การซื้ออาหารปลานิลต้องมีขนาด 3 – 4 ตัว ต่อ 1 กก. หรือปลานิลสามารถจับจำหน่ายได้ไม่เกิน 45 วัน

2. ฝ่ายคัดขนาดเวลาจับขาย 3 คน มีหน้าจัดหาแรงงานเพื่อคัดขนาดปลานิลเวลาทำการซื้อขายให้ได้ขนาดและเบอร์ที่กลุ่มกำหนด

3. ฝ่ายยกและชั่งน้ำหนัก 2 คน มีหน้าจัดหาแรงงานเพื่อยกและชั่งน้ำหนักปลานิลที่ทำการคัดขนาดเสร็จแล้ว ตรวจเช็คความความเรียบร้อยในการชั่งน้ำหนักให้มีความยุติธรรม (อนันต์, 2553)

เงื่อนไขของกลุ่มที่มีต่อเกษตรกร ซึ่งกำหนดคุณสมบัติและกฎเกณฑ์ดังนี้

คุณสมบัติของเกษตรกร

เป็นเกษตรกรที่มีทะเบียนบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่และมีความสนใจจริง

กฎเกณฑ์ที่กำหนด

1. ชำระค่าสมัคร 120 บาท
2. ซื้อปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม ได้แก่ พันธุ์ปลานิล อาหารปลานิล และยารักษาโรค
3. ขายผลผลิตให้กับกลุ่มเท่านั้น
4. หักค่าจับปลานิลจำหน่ายเข้ากลุ่ม 2 บาท/กก.
5. เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง
6. ถือหุ้นกลุ่มเป็นเงินตั้งแต่ 500 บาท

กลุ่มมีเงื่อนไขต่อเกษตรกร ในการกำหนดกฎเกณฑ์ให้เกษตรกรปฏิบัติ ดังนี้

1. กลุ่มกำหนดให้เกษตรกรต้องขึ้นใบสมัครและชำระค่าลงทะเบียนทุกคน รวมเป็นเงิน 120 บาท เป็นค่าสมัคร 100 บาท และค่าดำเนินงานกลุ่ม 20 บาท เมื่อสมัครแล้วจะได้ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยเกษตรกรจะมีสิทธิหน้าที่ และได้รับสวัสดิการตามที่กลุ่มกำหนดทุกประการ
2. เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม ประกอบด้วย พันธุ์ปลานิล อาหารปลานิล ตลอดจนสินค้าที่ทางกลุ่มตกลงกันเพื่อนำมาจำหน่ายภายในกลุ่มและขายผลผลิตให้กับทางกลุ่มเท่านั้น ในส่วนของผลผลิตที่ได้ทางกลุ่มจะเป็นผู้จัดการด้านการตลาดให้กับเกษตรกรตั้งแต่การจับปลานิลออกจากบ่อจนกระทั่งการจัดจำหน่ายเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
3. กลุ่มกำหนดให้เกษตรกรต้องเสียค่าบริการทางการตลาดให้กับกลุ่ม ตามอัตราที่กลุ่มกำหนด คือ เมื่อเกษตรกรถึงกำหนดจับปลานิลจำหน่าย ต้องเสียค่าบริการทางการตลาดให้กับกลุ่ม โดยกลุ่มจะหักเป็นค่าดำเนินงานของกลุ่ม 2 บาท/กก. ของผลผลิตที่ได้ในแต่ละครั้ง โดยหักเข้ากลุ่ม 1 บาท/กก. และใช้เป็นค่าจ้างเหมาลากในแต่ละครั้งของการจับปลาจำหน่าย 1 บาท/กก. รวมเป็น 2 บาท/กก. ซึ่งเงินที่หักเข้ากลุ่มจะใช้จ่ายเป็นค่าดำเนินงานในการจัดการตั้งแต่เรื่องการตลาด ค่าตอบแทนกรรมการดำเนินงานที่รับผิดชอบและปฏิบัติงานกลุ่ม
4. เกษตรกรทุกคนต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้งตามที่กลุ่มกำหนด โดยปกติกลุ่มจะมีกำหนดประชุมทุกวันอาทิตย์ที่ 2 ของทุกเดือน เป็นการประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงานของกลุ่ม ให้เกษตรกรทราบ พร้อมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน หากเกษตรกรคนใดขาดการเข้าร่วมประชุมโดยเจตนาหรือไม่ได้บอกกล่าวล่วงหน้า ทางกลุ่มจะทำการเรียกเก็บเงินจำนวน 100 บาท/ครั้ง เพื่อนำไปสมทบทุนเงินกองกลางของกลุ่ม แต่หากมีเหตุผลที่เหมาะสมหรือมี

ความจำเป็นก็จะได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการดำเนินงานถึงความเหมาะสมในการเรียกเก็บเงินหรือไม่

5. กลุ่มกำหนดให้เกษตรกรถือหุ้นของกลุ่ม หุ้นละ 500 บาท (การเข้าถือไม่จำกัด แต่ไม่เกิน 5,000 บาท) เกษตรกรอาจมีการถือหุ้นร่วมกับกลุ่มตามความสมัครใจหรือกำลังทรัพย์ตามจำนวนหุ้นที่กำหนดไว้ และทุกสิ้นปีเกษตรกรที่ถือหุ้นจะได้รับเงินปันผลเฉลี่ยคืนในอัตราร้อยละ 30 ของรายได้สุทธิ เฉลี่ยในอัตราส่วนที่เท่ากัน และเมื่อลาออกจากกลุ่ม เกษตรกรจะได้รับเงินคืนเท่าจำนวนหุ้นที่ถือ

การให้บริการของกลุ่มแก่เกษตรกร

สนับสนุนปัจจัยการผลิต/อุปกรณ์

1. อาหารตั้งแต่อนุบาล – จับจำหน่าย
2. ลูกพันธุ์ปลานิล
3. ยารักษาโรค
4. เครื่องมืออุปกรณ์ในการจับปลานิล

กองทุนหมุนเวียน (กลุ่ม)

1. ประชุมอบรม/สัมมนา
2. กองทุนเงินกู้
3. จัดศึกษาดูงานนอกสถานที่

จากการให้บริการของเกษตรกรตามเงื่อนไขของกลุ่ม พบว่า กลุ่มให้บริการแก่เกษตรกร เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีประสิทธิภาพในการผลิตปลานิลได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาดคือ ให้ผลผลิตได้ขนาด เบอร์ 1 ซึ่งปลานิลที่จับจำหน่ายมีน้ำหนักเท่ากับ 500 กรัม/ตัว โดยเฉลี่ยเกือบทั้งรุ่นที่จับจำหน่าย ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งกลุ่ม เพื่อจะได้ขายได้ในราคาดี มีตลาดรองรับ และที่สำคัญเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้ เมื่อมีปัญหาเรื่องราคาถูก

เกษตรกรทั้งหมดได้ใช้บริการด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและอุปกรณ์ เครื่องมือในการจับปลานิลของกลุ่มได้จัดไว้ให้บริการแก่เกษตรกรในด้านต่างๆ ด้านปัจจัยการผลิต ประกอบด้วย อาหารปลานิลตั้งแต่อนุบาล – จับจำหน่าย พันธุ์ปลานิล และยารักษาโรค และเครื่องมืออุปกรณ์ในการผลิต ประกอบด้วย แห อวน คราซัง ตะกร้าใส่ปลา รถยนต์ เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถผลิตปลานิลได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบัน ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง โดยเฉพาะค่าอาหารปลานิล ทำให้เกษตรกรหลายรายต้องประสบปัญหานี้ ดังนั้น กลุ่มจึงให้การ

สนับสนุนในช่วงระยะเวลาต่างๆ คือ ตั้งแต่อนุบาล จนกระทั่งจับปลานิลจำหน่าย เพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตปลานิลได้อย่างมีคุณภาพ

การให้บริการกลุ่มด้านการสนับสนุนกองทุนหมุนเวียน เพื่อใช้ในการดำเนินงานกิจกรรมด้านต่างๆ ซึ่งมีเกษตรกรบางส่วนได้ใช้บริการจากกลุ่ม ได้แก่ การใช้บริการด้านกองทุนเงินกู้ โดยกลุ่มมีเงื่อนไขให้เกษตรกรต้องเสียดำเนินกรรมเงินกู้ร้อยละ 1 ต่อเดือน แต่ต้องจ่ายให้หมดภายใน 6 เดือน ถ้าเกินกำหนดดังกล่าว ต้องเสียดำเนินกรรมเท่ากับร้อยละ 7 ของเงินที่ถึงกำหนดชำระ เกษตรกร 1 คน สามารถกู้ยืมได้ประมาณ 3,000 บาท/ครั้ง และกู้ยืมได้หลังการจำหน่ายปลานิลแล้วร้อยละ 1 ครั้ง

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว กลุ่มยังส่งเสริมและพัฒนาด้านการผลิตปลานิลให้มีคุณภาพ ด้วยการจัดอบรมเกษตรกร และส่งเสริมให้เกษตรกรศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่ทั้งด้านการผลิตปลานิล และด้านปัจจัยการผลิต เช่น ศึกษาดูงานกลุ่มผู้ผลิตปลานิลจังหวัดเชียงราย และศึกษาดูงานการผลิตอาหารของบริษัทเบทาโกร ในจังหวัดลำพูน เป็นต้น เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการส่งเสริมให้ดูงานหรือฝึกอบรมมาแล้ว

ผลการดำเนินงานกลุ่มที่มีต่อเกษตรกร

ในการดำเนินงานของกลุ่ม รายได้ของกลุ่มได้รับขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตปลานิลของเกษตรกรผลิตได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพขนาดที่ผลิตได้ด้วย (หมายถึงน้ำหนักปลานิลได้ตามขนาดเบอร์ที่กลุ่มกำหนด) ถ้าปลานิลของเกษตรกรผลิตได้ในปริมาณมาก รายได้ด้านค่าบริการทางการตลาดก็จะมากขึ้นด้วย

เมื่อกลุ่มได้รับเงินค่าจำหน่ายปลานิลจากพ่อค้าที่มารับซื้อแล้ว กลุ่มจะหักค่าบริการทางการตลาดจากเกษตรกรก่อนชำระเงินค่าจำหน่ายปลาให้เกษตรกร ตามอัตราที่กลุ่มกำหนด คือ ค่าจับปลาจำหน่าย 2 บาท/กก. ซึ่งค่าบริการที่กลุ่มหักจากเกษตรกรถือเป็นรายได้ของกลุ่ม เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการส่งเสริมการผลิตให้มีคุณภาพ และด้านการตลาด เพราะในการดำเนินงานของกลุ่ม จะมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานกลุ่มในด้านต่างๆ ประกอบด้วย ค่าจ้างคนงานจับปลา ลากอวน คัดขนาด ยกชั่งน้ำหนัก จดบันทึก และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ได้แก่ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ตลอดจนค่าอุปกรณ์สำนักงานที่ใช้ภายในกลุ่ม เช่น สมุดฉีก ปากกา กระดาษทำเอกสารต่างๆ เป็นต้น เมื่อกลุ่มหักค่าใช้จ่ายต่างๆ แล้ว กลุ่มต้องจ่ายค่าตอบแทนให้แก่คณะกรรมการบริหารงานกลุ่ม โดยจ่ายเฉพาะกรรมการผู้ดำเนินงานเฉลี่ยเท่ากันทุกคน ส่วนเงินรายได้ส่วนที่เหลือจัดเป็นงบประมาณของกลุ่ม เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มต่อไป

ตอนที่ 2 การตลาด การผลิต และต้นทุนผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิล

1. การตลาด

การจำหน่ายปลานิลของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย เมื่อ 7 ปีที่ผ่านมา มีอยู่ 2 วิธี คือ การขายแบบเหมาบ่อ และการขายเอง ในการขายเองทำโดยการจับแล้วจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าตลาดสด การเร่ขายหรือชำแหละขาย จากการสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่า การจำหน่ายแบบเหมาขายเกษตรกรประสบปัญหาการขาดทุน เนื่องจากเกษตรกรคาดคะเนผลผลิตที่ได้ผิดพลาด และผลผลิตไม่ได้ขนาดมาตรฐานตลาด ในการขายแบบเหมา ผู้รับซื้อจะจัดการจับปลาออกจากบ่อเองทุกอย่าง และ

อีกประเด็นหนึ่ง การเหมาขายผู้รับซื้อคาดคะเนผลผลิตได้ยาก ใช้เวลาในการจับปลาแต่ละครั้งนาน และได้ผลผลิตไม่แน่นอน ไม่คุ้มค่าต่อราคาซื้อเกิดการขาดทุน เกษตรกรประสบปัญหาขาดทุนขาดทุน จึงทำให้เกษตรกรขาดตลาดรองรับผลผลิตไม่แน่นอน และประสบปัญหาเกิดขึ้นตามมาภายหลัง เกษตรกรต้องนำผลผลิตมาขายให้กับพ่อค้าเองโดยตรง จึงถูกกดราคาด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกษตรกรได้รวมกลุ่มขึ้นเพื่อรวบรวมปริมาณผลผลิตนำมาขายร่วมกัน เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาด ทั้งด้านราคาผลผลิต และการซื้อปัจจัยการผลิต แต่ยังมีเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มก็ขายให้กับพ่อค้าทั่วไป ที่เข้ามาซื้อจึงทำให้ราคาขายปลานิลไม่เสถียรภาพ (อนันต์, 2553)

จากการศึกษา พบว่า หลังเข้าร่วมกลุ่มแล้ว เกษตรกรจะจำหน่ายผลผลิตผ่านกลุ่ม โดยมีกลุ่มเป็นศูนย์กลางในด้านการตลาดให้กับเกษตรกร ทำให้เกษตรกรมีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน มีราคายุติธรรม โดยขายในราคาตามขนาดน้ำหนักผลผลิตที่กลุ่มกำหนดไว้ จึงทำให้มีราคาขายปลานิลคงที่ และเหมาะสมกับการลงทุน จึงเป็นแรงจูงใจให้กับเกษตรกรมีกำลังใจและมั่นใจต่อการเลี้ยงปลานิล ไม่รู้สึกกังวลเรื่องตลาดรองรับผลผลิต

1.1 ราคาขายปลานิลของกลุ่ม

จากตาราง 14 เกษตรกรได้จำแนกราคาขั้นต่ำในการขายตามขนาดของกลุ่มแบ่งออกได้ดังนี้ 52, 42 และ 38 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 91.67 ขายปลานิลในราคา 52 บาท รองลงมา 45 และ 38 บาท คิดเป็นร้อยละ 6.25 และ 2.08 ตามลำดับ

ตาราง 14 ราคาขายปลานิลของกลุ่ม

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.
ราคาขายจริง (บาท)				
52	44	91.67	50.25	1.58
45	3	6.25		
38	1	2.08		

1.2 วิธีการขายปลานิลของเกษตรกร

เกษตรกร ก่อนการเข้าร่วมกลุ่มมีวิธีการขายปลานิลที่มีความหลากหลายวิธี แต่หลังเข้าร่วมกลุ่ม พบว่า เกษตรกรทั้งหมดขายปลานิลให้กับกลุ่มเป็นผู้จัดการผลผลิตให้ตั้งแต่การจับออกจากบ่อจนกระทั่งขาย โดยการชั่งตวงน้ำหนักขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อจากกลุ่ม ลักษณะการจับปลานิลทำโดยการตีอวนแล้วใช้สวิงตักขึ้นใส่ชั่ง นำมาคัดขนาดปลานิลตามขนาดตัวตามเกณฑ์น้ำหนักที่กลุ่มกำหนด แล้วนำไปชั่งน้ำหนัก พ่อค้ามารับซื้อที่บ่อของเกษตรกร โดยผ่านกลุ่มซึ่งเป็นศูนย์กลางรวบรวมผลผลิตของเกษตรกร กลุ่มจะทำสัญญาหรือข้อตกลงกับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อเป็นลายลักษณ์อักษร กลุ่มมีตลาดรองรับแน่นอนและมีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง ส่วนใหญ่จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงบ่อ มีบางส่วนกลุ่มนำไปส่งให้กับตลาด เกษตรกรจะไม่นำปลาไปขายเอง ด้วยเหตุผลที่ว่าเงื่อนไขกลุ่มต้องขายผลผลิตให้กลุ่มจัดการในการขาย โดยจะมีคณะกรรมการดำเนินงานตรวจขึ้นตอนการซื้อ – ขายทุกครั้ง เพื่อให้ได้รับความยุติธรรมในการขายปลานิล

2. การผลิตปลานิล

2.1 จำนวนรุ่นในการเลี้ยง

จากตาราง 15 เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงปลานิล 1 รุ่น คิดเป็นร้อยละ 54.17 รองลงมา 2 รุ่น และ 3 รุ่น คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 12.50 ตามลำดับ เกษตรกรเลี้ยงปลานิลเฉลี่ย 1.58 รุ่น โดยเกษตรกรเลี้ยงปลานิลในรอบการผลิตสูงสุดที่ 3 รุ่น และต่ำที่สุด จำนวน 1 รุ่น

ตาราง 15 จำนวนรุ่นในการเลี้ยง

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
จำนวนรุ่นที่เลี้ยง (รุ่น)			1.58	0.70	3	1
1	26	54.17				
2	16	33.33				
3	6	12.50				

2.2 ระยะเวลาในการเลี้ยงปลานิล

จากตาราง 16 เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.67 ใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงปลานิลอยู่ในช่วง 5 – 8 เดือน รองลงมา มากกว่า 8 เดือน และน้อยกว่า 5 เดือน คิดเป็นร้อยละ 18.75 และ 14.58 ตามลำดับ เกษตรกรใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงปลานิลเฉลี่ย 7.04 เดือน โดยเกษตรกรใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงปลานิลสูงที่สุด 12 เดือน และต่ำที่สุด 4 เดือน

ตาราง 16 ระยะเวลาในการเลี้ยง

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
ระยะเวลาในการเลี้ยง (เดือน)			7.04	2.45	12	4
น้อยกว่า 5	7	14.58				
5 – 8	32	66.67				
มากกว่า 8	9	18.75				

2.3 จำนวนบ่อทั้งหมดที่เกษตรกรใช้เลี้ยงปลานิล

จากตาราง 17 เกษตรกรส่วนใหญ่มีบ่อเลี้ยงปลานิลอยู่ในช่วง 1 – 3 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 85.42 รองลงมาอยู่ในช่วง 7 – 10 บ่อ และอยู่ในช่วง 4 – 6 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 8.33 และ 4.17 ตามลำดับ เกษตรกรมีจำนวนบ่อเลี้ยงปลานิลเฉลี่ย 2.60 บ่อ โดยเกษตรกรมีจำนวนบ่อเลี้ยงปลานิลสูงที่สุด 23 บ่อ และต่ำที่สุด 1 บ่อ

2.4 ขนาดบ่อที่ใช้เลี้ยงปลานิล

จากตาราง 18 เกษตรกรมีการลงทุนในการขุดบ่อด้วยขนาดที่แตกต่างกันส่วนใหญ่มีขนาดบ่ออยู่ในช่วง 1 – 2.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 72.92 รองลงมาอยู่ในช่วง 2.51 – 5 ไร่ และมากกว่า 5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.00 และ 2.08 ตามลำดับ เกษตรกรมีขนาดบ่อที่ใช้เลี้ยงปลานิลเฉลี่ย 2.24 ไร่ โดยมีขนาดบ่อเลี้ยงที่มีขนาดใหญ่ที่สุด 6 ไร่ และเล็กที่สุด 1 ไร่

ตาราง 17 จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลานิล

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
จำนวนบ่อ (บ่อ)			2.60	3.65	23	1
1 – 3	41	85.42				
4 – 6	2	4.17				
7 – 10	4	8.33				
มากกว่า 10	1	2.08				

ตาราง 18 ขนาดบ่อที่ใช้เลี้ยงปลานิล

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
ขนาดบ่อ (ไร่)			2.24	1.23	6	1
1 – 2.50	35	72.92				
2.51 – 5	12	25.00				
มากกว่า 5	1	2.08				

2.5 พื้นที่ใช้เลี้ยงปลานิลของเกษตรกร

จากตาราง 19 เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 47.92 มีพื้นที่ใช้เลี้ยงปลานิลอยู่ในช่วง 1 – 2 ไร่ รองลงมาอยู่ในช่วง 3 – 4 ไร่ และอยู่ในช่วง 5 – 6 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 14.58 ตามลำดับ มีพื้นที่ใช้เลี้ยงปลานิลเฉลี่ย 3.28 ไร่ โดยมีพื้นที่ใช้เลี้ยงปลานิลสูงที่สุด 14 ไร่ และต่ำที่สุด 1 ไร่

ตาราง 19 พื้นที่ใช้เลี้ยงปลานิลของเกษตรกร

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)			3.28	0.09	14	1
1 – 2	23	47.92				
3 – 4	16	33.33				
5 – 6	7	14.58				
7 – 9	1	2.08				
มากกว่า 9	1	2.08				

2.6 ราคาและความยาวพันธุ์ปลานิล

2.6.1 ราคาพันธุ์ปลานิลที่เกษตรกรซื้อมาเลี้ยง

จากตาราง 20 เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.42 มีค่าใช้จ่ายในการซื้อพันธุ์ปลานิลอยู่ระหว่างราคาน้อยกว่าตัวละ 1.1 บาท/ตัว รองลงมา 2.1 – 3 บาท/ตัว และ 1.1 – 2 บาท/ตัว คิดเป็นร้อยละ 20.83 และ 12.50 ตามลำดับ ซื้อพันธุ์ปลานิลราคาเฉลี่ย 1.59 บาท/ตัว โดยซื้อพันธุ์ปลานิลราคาแพงที่สุด 4 บาท/ตัว และถูกที่สุด 0.40 บาท/ตัว

2.6.2 ความยาวพันธุ์ปลานิลที่เกษตรกรปล่อยลงบ่อ

จากตาราง 20 เกษตรกรเลือกปล่อยปลานิลลงบ่อเลี้ยงในระยะแรกที่ขนาดความยาวเท่ากับ 1, 2, 3 และมากกว่า 3 เซนติเมตร ตามลำดับ ซึ่งพันธุ์ปลานิลส่วนใหญ่เป็นปลานิลเพศผู้ที่ได้รับการแปลงเพศแล้วหรือเรียกว่าปลานิลหมัน ซึ่งจะใช้ต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง จึงทำให้ปลานิลมีราคาสูงตามด้วย

เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.42 ได้เลือกปล่อยพันธุ์ปลานิลที่มีความยาว 1 เซนติเมตร รองลงมา มากกว่า 3 เซนติเมตร และ 2 เซนติเมตร คิดเป็นร้อยละ 22.92 และ 12.50 ตามลำดับ เกษตรกรได้เลือกปล่อยพันธุ์ปลานิลที่มีความยาวเฉลี่ย 3 เซนติเมตร โดยเกษตรกรได้เลือกปล่อยพันธุ์ปลานิลที่มีความยาวมากที่สุด 10 เซนติเมตร และน้อยที่สุด 1 เซนติเมตร

2.7 ความต้องการเลี้ยงปลานิลในพื้นที่หนึ่งตารางเมตรของเกษตรกร

จากตาราง 21 เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการเลี้ยงปลานิลในพื้นที่หนึ่งตารางเมตร 3 ตัว/ตร.ม. คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมา 2 ตัว/ตร.ม. และมากกว่า 3 ตัว/ตร.ม. คิดเป็นร้อยละ 43.75 และ 6.25 ตามลำดับ เกษตรกรมีความต้องการเลี้ยงปลานิลในพื้นที่หนึ่งตารางเมตร เฉลี่ย

2 ตัว/ตร.ม. โดยเกษตรกรมีความต้องการเลี้ยงปลานิลในพื้นที่หนึ่งตารางเมตรสูงที่สุด 4 ตัว/ตร.ม. และต่ำที่สุด 2 ตัว/ตร.ม.

2.8 อัตราการปล่อยปลานิลลงบ่อ

จากตาราง 22 เกษตรกรส่วนใหญ่มีอัตราการปล่อยลูกพันธุ์ปลานิลลงบ่อเลี้ยงอยู่ระหว่าง 1,000 – 2,500 ตัว/ไร่ คิดเป็นร้อยละ 47.92 รองลงมา 2,600 – 4,000 ตัว/ไร่ และมากกว่า 4,000 ตัว/ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.67 และ 10.42 ตามลำดับ เกษตรกรมีอัตราการปล่อยปลานิลลงบ่อเลี้ยงเฉลี่ย 2,900 ตัว/ไร่ โดยเกษตรกรมีอัตราการปล่อยปลานิลลงบ่อเลี้ยงสูงที่สุด จำนวน 5,000 ตัว/ไร่ และต่ำสุด จำนวน 1,560 ตัว/ไร่

จะเห็นได้ว่าอัตราการปล่อยปลานิลลงบ่อเลี้ยงของเกษตรกรมีความแตกต่างกัน เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงปลานิลมานานนับ 10 ปี มีความคิดและวิธีการเลี้ยงเฉพาะตนมักใช้เทคนิคการเลี้ยงแบบดั้งเดิม เพราะเชื่อในประสบการณ์ของตนเอง จะเลือกใช้วิธีการปล่อยปลาในอัตราจำนวนมาก เพราะคิดว่าเพื่อปลาตาย จากเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่น นกกิน งูกิน หรือถูกปลากิน เนื่องจากธรรมชาติที่เข้ามาอยู่ในบ่อกิน และคิดว่าปล่อยในอัตราจำนวนมากจะทำให้ได้ผลผลิตมาก เป็นต้น

ตาราง 20 ราคาและความยาวปลานิล

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.
1. ช่วงราคา (บาท/ตัว)				
น้อยกว่า 1.1	29	60.42	1.59	1.09
1.1 – 2	6	12.50		
2.1 – 3	10	20.83		
มากกว่า 3	3	6.25		
2. ความยาวปลานิล (ซม.)				
1	29	60.42	3	3.25
2	6	12.50		
3	2	4.17		
มากกว่า 3	11	22.92		

2.9 น้ำหนักผลผลิตที่ได้

จากตาราง 23 เกษตรกรส่วนใหญ่ได้น้ำหนักผลผลิตปลานิลระหว่าง 800 – 1,500 ก.ก./ไร่ คิดเป็นร้อยละ 47.92 รองลงมาระหว่าง 1,501 – 2,000 ก.ก./ไร่ และระหว่าง 2,001 – 4,000 ก.ก./ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.00 และ 22.92 ตามลำดับ ได้ผลผลิตปลานิลเฉลี่ย 1,925 ก.ก./ไร่ โดยได้ผลผลิตปลานิลสูงที่สุด 4,000 ก.ก./ไร่ และต่ำที่สุด 625 ก.ก./ไร่

เหตุผลที่เกษตรกรมีผลผลิตที่แตกต่างกันเนื่องจากมีความจำกัดเรื่องของเงินทุนในการซื้อปัจจัยการผลิต เกษตรกรที่มีเงินทุนเพียงพอก็สามารถซื้อปัจจัยการผลิตได้ตามเกณฑ์ที่วางแผนไว้ มีอาหารเพียงพอจึงทำให้ได้ผลผลิตตามมาตรฐานและมีคุณภาพ ส่วนเกษตรกรที่ขาดเงินทุนซื้อปัจจัยการผลิตจะอาศัยประสบการณ์เลี้ยงแบบดั้งเดิมให้อาหารปลาเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งปลานิลสามารถหาอาหารตามธรรมชาติได้ แล้วจะปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติ อีกประการหนึ่งใช้วิธีการเลี้ยงให้นานกว่าปกติ จึงทำให้ผลผลิตขาดคุณภาพ ได้ขนาดไม่มาตรฐานตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนดและได้ผลผลิตต่ำ

ตาราง 21 ความต้องการเลี้ยงปลานิลในพื้นที่หนึ่งตารางเมตรของเกษตรกร

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
ความต้องการปล่อย (ตัว/ตร.ม.)			2	0.48	4	2
2	21	43.75				
3	24	50.00				
มากกว่า 3	3	6.25				

ตาราง 22 อัตราการปล่อยปลานิลลงบ่อ

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
อัตราการปล่อย (ตัว/ไร่)			2,900	908.83	5,000	1,560
1,000 – 2,500	23	47.92				
2,501 – 4,000	20	41.67				
มากกว่า 4,000	5	10.42				

จากตาราง 23 เกษตรกรรายที่ได้ให้น้ำหนักผลผลิตต่ำ เนื่องจากขาดหลักการจัดการระบบการเลี้ยงที่ถูกต้อง ใช้วิธีการเลี้ยงแบบดั้งเดิม และใช้ปลานิลขนาดเล็กเกินไปทำให้มีอัตราการรอดตายต่ำ ขาดเงินทุนในการซื้ออาหาร ขาดความเอาใจใส่ดูแลในการเลี้ยง ขาดประสบการณ์ และมีความล่าช้าในการยอมรับเทคโนโลยีและเทคนิคการเลี้ยงแบบใหม่ๆ เลี้ยงแบบความเคยชินตามประสบการณ์ที่มีมานาน จึงทำให้ผลผลิตไม่ได้คุณภาพ ขนาดน้ำหนักผลผลิตต่อตัวไม่ได้ตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนด ขายได้ตามเกณฑ์ในราคาต่ำ ซึ่งมีความแตกต่างกับเกษตรกรที่ให้น้ำหนักผลผลิตสูง เนื่องจากมีความพร้อมในการเลี้ยงที่มีเงินทุนในการซื้ออาหารให้อย่างเพียงพอตามกำหนดช่วงระยะเวลาที่ต้องการ ให้การดูแลเอาใจใส่ พร้อมกับรู้จักนำเทคโนโลยีการผลิตแบบใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการผลิต เช่น เลือกใช้ปลานิลที่มีขนาดตัวใหญ่ เนื่องจากมีอัตราการรอดตายสูง ทนต่อโรค ใช้ระยะเวลาเลี้ยงสั้นลง เป็นต้น

ตาราง 23 น้ำหนักผลผลิตปลานิลที่ได้

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	Max	Min
ผลผลิตที่ได้ (ก.ก./ไร่)			1,925	634.16	4,000	625
ต่ำกว่า 800	2	4.17				
800 – 1,500	23	47.92				
1,501 – 2,000	12	25.00				
2,001 – 4,000	11	22.92				

3. แหล่งเงินทุน

3.1 ภาระหนี้ที่ใช้ในการเลี้ยงปลานิล

จากตาราง 24 เกษตรกรส่วนใหญ่เกษตรกรใช้เงินส่วนตัวลงทุนในการเลี้ยงปลานิล คิดเป็นร้อยละ 89.58 รองลงมาใช้ทุนจากแหล่งเงินกู้ และใช้ทุนส่วนตัวรวมกับเงินกู้ คิดเป็นร้อยละ 6.25 และ 4.17 ตามลำดับ เนื่องจากการเลี้ยงปลานิลมีผลตอบแทนสูง จึงทำให้เกษตรกรมีเงินเก็บและนำไปใช้เพื่อต่อทุนเป็นส่วนหนึ่งจึงทำให้กลุ่มของเกษตรกรไม่หันมาพึ่งพาแหล่งเงินกู้จากแหล่งอื่นๆ มาก จะมีเป็นบางส่วนที่ขาดเงินทุนจริงๆ และทำการผลิตได้ผลตอบแทนต่ำ

3.2 แหล่งเงินทุนของเกษตรกร

จากตาราง 24 เกษตรกรในจำนวนที่กู้ยืมเงิน 5 คน ส่วนใหญ่ได้กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และได้กู้เงินจากกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล คิดเป็นร้อยละ 8.33 และ 2.08 ตามลำดับ โดยให้เหตุผลว่าธนาคารได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการลงทุนตั้งแต่เริ่มแรกการเลี้ยง คือ ในการขุดบ่อ ซึ่งใช้เงินจำนวนมากประกอบกับการเลี้ยงปลานิลจะต้องมีการลงทุนที่ค่อนข้างสูง อีกทั้งยังมีส่วนช่วยเหลือในด้านเงินทุนในการซื้ออาหารที่ใช้เลี้ยงปลานิล ซึ่งมีการใช้จ่ายค่อนข้างสูง และเกษตรกรต้องใช้ตลอดระยะเวลาในการเลี้ยงปลานิลเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะลงทุนในการใช้จ่ายในเรื่องปัจจัยการผลิต เช่น อาหารปลานิล ยารักษาโรค ในส่วนของอาหารเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องซื้อ ซึ่งนับว่าเป็นการใช้จ่ายที่สูงมาก เกษตรกรต้องจ่ายเป็นเงินสดก่อน แต่สำหรับเกษตรกรที่ใช้แหล่งเงินทุนจากกลุ่มก็ต่อเมื่อผลผลิตใกล้กำหนดการจับจำหน่ายได้ จึงสามารถใช้เครดิตในการซื้ออาหารปลานิลจากกลุ่มได้

ตาราง 24 แหล่งเงินทุน จำแนกตามลักษณะเงินทุนที่ใช้ และแหล่งเงินทุน

รายการ	จำนวน (ราย) (n = 48)	ร้อยละ
1. ลักษณะเงินทุนที่ใช้		
ทุนส่วนตัว	43	89.58
เงินกู้	3	6.25
ทุนส่วนตัว + เงินกู้	2	4.17
2. แหล่งเงินทุน		
ร.ก.ศ.	4	8.33
กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล	1	2.08

4. ต้นทุนและผลตอบแทน

ต้นทุนและผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิล เพื่อดูความเสี่ยงในการลงทุนในการเลี้ยงปลานิลแต่ละรุ่น ประกอบไปด้วยต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปร ต้นทุนผันแปรที่สำคัญประกอบด้วย ค่าอาหารปลาใหญ่ (อายุตั้งแต่ 2 เดือนขึ้นไป) ค่าแรงงานจ้าง ค่าแรงงานครัวเรือน ค่าพันธุ์ปลา ค่าใช้จ่ายในการขาย และค่าอาหารปลาเล็ก (อายุ 1 – 2 เดือน) เป็นต้น ส่วนต้นทุนคงที่ประกอบด้วย ค่าชุดบ่อ – ลอกเลน ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์ ค่าเสื่อมราคาบ่อ และค่าเสื่อมราคาโรงเรือน

4.1 ต้นทุนจากการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร

จากตาราง 25 และ 26 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตปลานิลของเกษตรกร ประกอบด้วยต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ต้นทุนผันแปรที่สำคัญประกอบด้วย ค่าอาหารปลานิล ค่าพันธุ์ปลานิล และค่าแรงงาน ได้แก่ แรงงานครัวเรือน และแรงงานจ้าง ส่วนต้นทุนคงที่ประกอบด้วย ค่าเสื่อมราคาบ่อ ค่าเสื่อมราคาโรงเรือน และค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์

เกษตรกรมีต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 80,508 บาท/ไร่ หรือเฉลี่ย 42.07 บาท/ก.ก. คิดเป็นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 79,561 บาท/ไร่ หรือเฉลี่ย 41.58 บาท/ก.ก. ต้นทุนคงที่เฉลี่ย 947 บาท/ไร่ หรือเฉลี่ย 0.49 บาท/ก.ก. หรือคิดเป็นร้อยละ 98.84 และ 1.14 ตามลำดับ

ต้นทุนผันแปรประกอบด้วย ค่าอาหารปลาใหญ่ (อายุ 2 เดือนขึ้นไป) ค่าจ้างแรงงาน ค่าแรงงานครัวเรือน ค่าพันธุ์ปลานิล และค่าใช้จ่ายในการจับผลผลิตจำหน่าย (ค่าลากอวนปลาออกจากบ่อ 2 บาท/ก.ก.) คิดเป็นร้อยละ 62.48, 18.10, 7.00, 5.60 และ 4.67 ตามลำดับ

ส่วนต้นทุนคงที่ ประกอบด้วย ค่าเสื่อมราคาบ่อ ค่าเสื่อมราคาโรงเรือน และค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 0.68, 0.25 และ 0.21 ตามลำดับ (ตาราง 25 และ 26)

4.2 ผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิล

รายได้จากการขายปลานิลของเกษตรกรพบว่า มีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ย 98,952 บาท/ไร่ หรือเฉลี่ย 51.37 บาท/ก.ก.

คิดเป็นกำไรสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 18,444 บาท/ไร่ หรือกำไรสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 9.30 บาท/ก.ก.

หากพิจารณาเฉพาะกำไรสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรพบว่า เกษตรกรมีกำไรสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 19,391 บาท/ไร่ หรือเฉลี่ย 9.79 บาท/ก.ก. (ตาราง 25 และ 26)

ตาราง 25 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิลเฉลี่ยต่อ 1 ไร่

รายการ	หน่วย	ปริมาณ	ราคา (บาท)	รวม (บาท)	ร้อยละ
รายได้:					
ผลผลิตปลานิล					
เบอร์ 1 (500 กรัม/ตัว)	ก.ก.	1,795	52	93,340	-
เบอร์ 2 (400 กรัม/ตัว)	ก.ก.	96	45	4,320	-
เบอร์ 3 (300 กรัม/ตัว)	ก.ก.	34	38	1,292	-
รวม	ก.ก.	1,925	-	98,952	-
รายได้ทั้งหมด	บาท			98,952	-
ต้นทุนผันแปร:					
ค่าพันธุ์ปลา	ตัว	2,900	1.59	4,611	5.73
ค่าอาหารปลาเล็ก (อายุ 1 – 2 เดือน)	ก.ก.	30	31.10	933	1.16
ค่าอาหารปลาใหญ่ (อายุ 2 เดือนขึ้นไป)	ก.ก.	2,160	22.30	48,168	59.83
ค่าปูนขาว	ก.ก.	70	2.70	189	0.23
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	ไร่	1	302	302	0.38
ค่าไฟฟ้า	ไร่	1	130	130	0.16
ค่าแรงงานจ้าง	ชั่วโมง	602	25	15,050	18.69
ค่าแรงงานครัวเรือน	ชั่วโมง	238	25	5,950	7.39
ค่าลากอวนปลาออกจากบ่อ	ก.ก.	1,925	2	3,850	4.78
ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ โรงเรือน	ไร่	1	378	378	0.47
รวม	บาท	-	-	79,561	98.82
รายได้เหนือต้นทุนผันแปร	บาท			19,391	-
ต้นทุนคงที่:					
ค่าเสื่อมราคาบ่อ	ไร่	1	213	213	0.26
ค่าเสื่อมราคาโรงเรือน	ไร่	1	175	175	0.22
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์	ไร่	1	559	559	0.69
รวม	บาท	-	-	947	1.18
ต้นทุนรวมทั้งหมด	บาท			80,508	-
กำไร (ผลตอบแทนในการดำเนินงาน)	บาท			18,444	-

ตาราง 26 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิลเฉลี่ยต่อ 1 กิโลกรัม

รายการ	หน่วย	ปริมาณ	ราคา (บาท)	รวม (บาท)	ร้อยละ
รายได้:					
ผลผลิตปลานิล					
เบอร์ 1 (500 กรัม/ตัว)	ก.ก.	0.93	52	48.36	-
เบอร์ 2 (400 กรัม/ตัว)	ก.ก.	0.05	45	2.25	-
เบอร์ 3 (300 กรัม/ตัว)	ก.ก.	0.02	38	0.76	-
รวม	ก.ก.	1	-	51.37	-
รายได้ทั้งหมด	บาท			51.37	-
ต้นทุนผันแปร:					
ค่าพันธุ์ปลา	ตัว	1.51	1.59	2.40	5.70
ค่าอาหารปลาเล็ก (อายุ 1 – 2 เดือน)	ก.ก.	0.03	31.10	0.90	2.14
ค่าอาหารปลาใหญ่ (อายุ 2 เดือนขึ้นไป)	ก.ก.	1.12	22.30	25.00	59.42
ค่าปูนขาว	ก.ก.	0.04	2.70	0.10	0.24
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	ก.ก.	1	0.16	0.16	0.38
ค่าไฟฟ้า	ก.ก.	1	0.07	0.07	0.17
ค่าแรงงานจ้าง	ชั่วโมง	0.31	25	7.75	18.42
ค่าแรงงานครัวเรือน	ชั่วโมง	0.12	25	3	7.13
ค่าลากอวนปลาออกจากบ่อ	ก.ก.	1	2	2	4.75
ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ โรงเรือน	ก.ก.	1	0.20	0.20	0.48
รวม	บาท	-	-	41.58	98.84
รายได้เหนือต้นทุนผันแปร	บาท			9.79	-
ต้นทุนคงที่:					
ค่าเสื่อมราคาบ่อ	ก.ก.	1	0.11	0.11	0.26
ค่าเสื่อมราคาโรงเรือน	ก.ก.	1	0.09	0.09	0.21
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์	ก.ก.	1	0.29	0.29	0.69
รวม	บาท	-	-	0.49	1.16
ต้นทุนรวมทั้งหมด	บาท			42.07	-
กำไร (ผลตอบแทนในการดำเนินงาน)	บาท			9.30	-

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่ม นายอนันต์ โกเสส และกรรมการดำเนินงานกลุ่ม อีก 4 คน เกี่ยวกับ สภาวะแวดล้อมภายในกลุ่ม (จุดแข็ง และจุดอ่อน) และสภาวะแวดล้อมภายนอกกลุ่ม (โอกาส และอุปสรรค) โดยใช้ SWOT เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มและเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มในการเลี้ยงปลานิลให้กับเกษตรกร พบว่า

สภาวะแวดล้อมภายในกลุ่ม

1. ด้านจุดแข็ง

- 1.1 กลุ่มมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาด้านการตลาดและด้านการผลิต อย่างต่อเนื่อง
- 1.2 กลุ่มมีทีมงานเป็นตัวแทนในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้กลุ่มมีตลาดรองรับผลผลิตแน่นอน เพราะผลผลิตมีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด
- 1.3 กลุ่มพัฒนาการผลิตปลานิลเป็นไปตามลำดับขั้นตอนตามความต้องการของตลาด โดยยึดเกษตรกรเป็นหลักและมีการดำเนินงานภายในกลุ่มแบบครบวงจรเอื้อเพื่อต่อกัน
- 1.4 เกษตรกรพร้อมรับการพัฒนาการผลิตแบบใหม่เสมอ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่นำมาช่วยด้านการผลิต
- 1.5 เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ด้านการเลี้ยงปลานิลมาเป็นระยะเวลานาน โดยเฉลี่ย 12 ปี รู้จักการแก้ปัญหาเบื้องต้นได้โดยพึ่งพาตนเอง
- 1.6 ผลผลิตของเกษตรกรมีคุณภาพ และผลิตได้ขนาดตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนด และเป็นที่ต้องการของตลาด
- 1.7 กลุ่มซื้อปัจจัยการผลิตได้ราคาถูกจากราคาโรงงาน เช่น อาหารปลานิลที่ใช้เลี้ยงโรงงานโดยตรง จึงช่วยให้เกษตรกรลดต้นทุนการผลิตเป็นอย่างมาก
- 1.8 เกษตรกรทำการผลิตได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากมีแหล่งน้ำชลประทานที่ดี มีปัจจัยด้านการผลิตพร้อมอยู่เสมอ มีความรู้ด้านการผลิตที่ชำนาญ ที่สำคัญอยู่ใกล้ตลาดท้องถิ่นที่มีความต้องการปลานิลปริมาณมากตลอดทั้งปี

2. ด้านจุดอ่อน

- 2.1 คณะกรรมการดำเนินงานกลุ่มมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งไม่แน่นอน จึงทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง
- 2.2 กลุ่มมีเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษต่ำ จึงทำให้การพัฒนาด้านเทคโนโลยีเป็นไปอย่างช้าและใช้เวลานาน

2.3 กลุ่มมีเกษตรกรบางส่วนยังใช้หลักการเลี้ยงปลานิลแบบดั้งเดิมเพราะมั่นใจประสบการณ์ของตนเองและให้ความร่วมมือกับทางกลุ่มได้ไม่เต็มที่

2.4 มีปัญหาสารเคมีตกค้างที่เป็น เนื่องจากเกษตรกรขาดหลักการและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในการเลือกใช้เพื่อป้องกันและรักษาโรคที่เกิดกับปลานิลอย่างไม่ถูกหลักวิชาการ เกษตรกรมักจะใช้ตามประสบการณ์หรือความเคยชินเนื่องจากสารบางชนิดไม่ออกฤทธิ์เร็วเห็นผลได้ทันตา เกษตรกรจึงไม่ให้ความใส่ใจเกี่ยวกับความปลอดภัย

2.5 ผลผลิตปลานิลผลิตได้ปริมาณไม่คงที่ในบางช่วงเวลา ทำให้ได้ผลผลิตปลานิลไม่สม่ำเสมอตลอดปี เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ด้านหลักวิชาการในการเลี้ยง และเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการผลิต

2.6 เกษตรกรบางรายได้ผลผลิตไม่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์กลุ่มกำหนดและผลผลิตไม่เป็นที่ต้องการของตลาด มีขนาดเล็กหรือใหญ่เกินไป

2.7 เกษตรกรบางรายขาดเงินทุนและขาดแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำที่มาสนับสนุน จึงทำให้มีผลต่อผลผลิต เนื่องจากใช้อาหารในกรเลี้ยงปลานิลไม่เพียงพอต่อความต้องการของปลานิลจึงทำให้เกิดการหยุดการเจริญเติบโต และผลผลิตไม่ได้ตรงตามกำหนดระยะเวลา ตลอดจนได้ผลผลิตที่ไม่มาตรฐานขาดคุณภาพ

2.8 ไม่สามารถขยายพื้นที่ทำการผลิตเพิ่มเติมได้เนื่องจากอยู่ติดเขตชุมชน และเกษตรกรมีทุนจำกัดพร้อมทั้งที่ดินมีราคาสูงขึ้น

สภาวะแวดล้อมภายนอกกลุ่ม

1. ด้านโอกาส

1.1 ตลาดภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียงมีความต้องการปลานิลสูง

1.2 ตลาดส่วนใหญ่ของกลุ่มอยู่ในจังหวัดมีการขนส่งที่สะดวกและใช้ระยะเวลาสั้นจึงทำให้ปลาสดอยู่เสมอ เป็นที่ต้องการของตลาด

1.3 สถานีประมงจังหวัดเชียงใหม่ส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนให้การพัฒนาและส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถได้รับการรับรอง GAP

1.4 ปลานิลมีอัตราการเจริญเติบโตสูง เลี้ยงง่าย เป็นที่ต้องการของตลาด โดยเฉพาะปัจจุบันผู้บริโภคสนใจบริโภคเนื้อปลานิลเพื่อสุขภาพกันมากขึ้น

1.5 ประชาชนในท้องถิ่นและอำเภอใกล้เคียงมีความต้องการบริโภคปลานิลในปริมาณสูง

1.6 มีสถานประกอบการประมงจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในพื้นที่ และมีเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงปลานิลที่ครบวงจร ตลอดจนมีโครงการที่ส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลแบบครบวงจร

1.7 ปัจจุบันมีการพัฒนาพันธุ์ปลานิลวิเศษขึ้นมาเลี้ยง เนื่องจากช่วยลดระยะเวลาในการเลี้ยงสั้นลง และมีคุณสมบัติโตเร็ว และทนโรค

1.8 พื้นที่การผลิตอยู่ในเขตชลประทานมีน้ำใช้ตลอดปี

2. ด้านอุปสรรค

2.1 พื้นที่การผลิตอยู่ใกล้จุดคันน้ำ เสี่ยงต่อการท่วมบ่อเลี้ยงในเขตพื้นที่ทำการผลิต ในฤดูฝน

2.2 เกษตรกรบางรายยังขาดการจัดการน้ำที่ดีทำให้น้ำเน่าปลานิลเกิดโรคระบาด เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่การเลี้ยงมากควบคุมยากและเลี้ยงปลาเป็นเวลานานในพื้นที่เดิมซ้ำกันหลายปี ไม่ทำการลอกเลนจึงทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่า และปลานิลเกิดโรคได้ง่าย

2.3 พื้นที่การผลิตอยู่ใกล้แหล่งทำการเกษตร ในฤดูการทำน่าน้ำจากแหล่งชลประทานไม่เพียงพอต้องมีการจัดการน้ำและมีแหล่งเก็บน้ำสำรองไว้เนื่องจากมีการใช้น้ำทำการเกษตรเป็นจำนวนมากและเกิดการแย่งน้ำกันขึ้น

2.4 แหล่งเงินกู้มีความเข้มงวดในการปล่อยเงินกู้แก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ยาก และดอกเบี้ยสูง

2.5 ขาดการสนับสนุนด้านการตลาด และด้านการผลิตปลานิลตามหลักวิชาการจากนักวิชาการประมงท้องถิ่นและจังหวัดอย่างเป็นระบบและขาดความต่อเนื่อง

2.6 ปัจจัยการผลิตมีต้นทุนสูง โดยเฉพาะค่าอาหารปลานิล และพันธุ์ปลานิล รวมทั้งยารักษาโรคเพราะการผลิตปลานิลของกลุ่มเกษตรกรยังเป็นการผลิตขนาดเล็กและเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์ที่ยังมีรูปแบบกำลังพัฒนาการผลิต จึงทำให้ต้องซื้อปัจจัยการผลิตบางชนิดในราคาต้นทุนสูง ต้องมีการรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่กว่าปัจจุบันโดยเฉพาะกลุ่มของเกษตรกร เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งด้านการซื้อปัจจัยการผลิตและการขายผลผลิต

2.7 จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงขาดแหล่งแปรรูปผลผลิตปลานิลและไม่มีหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2.8 แหล่งผลิตพันธุ์ปลานิลมีจำนวนน้อย และขาดการสนับสนุนจากผู้มีความรู้ด้านการผลิตพันธุ์ปลานิลต่างๆ ที่อยู่ใกล้สถานประกอบการประมงจังหวัดเชียงใหม่ และอยู่ในเขตชลประทานที่มีความเหมาะสมต่อการทำการเลี้ยงปลานิล

2.9 กลุ่มมีคู่แข่งทางการตลาดในการผลิตปลานิลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น รวมถึงมีผลผลิตปลาชนิดอื่นเข้ามาทำตลาดในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่นิยมการบริโภคเนื้อปลาแทนเนื้อสัตว์ชนิดอื่น

จากผลการวิเคราะห์กลุ่มเกษตรกรเพื่อหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค สามารถนำเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มของเกษตรกร ได้ดังนี้

นำไปพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นและมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้ตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งกลุ่ม เพื่อสนองต่อความต้องการของตลาดปลานิลทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด จนกระทั่งเป็นการพัฒนาเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำการผลิต ตลอดจนสามารถทำให้กลุ่มได้รับมาตรฐาน GAP จากผลผลิตปลานิลของเกษตรกร โดยมีกลยุทธ์ดังต่อไปนี้

พัฒนาด้านการตลาด

1. ขยายตลาดใหม่ๆ เพื่อรองรับผลผลิตปลานิล เป็นการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลผลิตปลานิลให้ได้หลากหลายขึ้น
2. ศึกษาวิธีการรักษาความสดของผลผลิตปลานิลเมื่อจับจำหน่าย ไม่ให้เกิดความบอบช้ำจากกระชกทางในการขนส่ง เพื่อให้ผลผลิตคงไว้ซึ่งความสดและมีคุณภาพอยู่เสมอ และให้มีราคาดีสามารถนำผลผลิตไปจำหน่ายในตลาดจังหวัดใกล้เคียงและต่างจังหวัดได้
3. หาแหล่งทุนสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์ในการขนส่งปลานิลจากบ่อให้ทันสมัยและรวดเร็วในการขนส่ง เพื่อให้ผลผลิตปลานิลสดอยู่เสมอ และไม่ถูกกดราคา
4. ศึกษาวิธีการแปรรูปจากเนื้อปลานิลเพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด
5. หาดตลาดรายใหญ่เพิ่มแทนการขายให้พ่อค้าท้องถิ่นแบบขายปลีก เพราะราคาจะดีกว่าและกำหนดปริมาณการผลิตได้

พัฒนาการผลิต

1. พัฒนาเกษตรกร
 - 1.1 อบรมเกษตรกรให้ความรู้ด้านการตลาดและการจัดระบบการผลิตอย่างถูกวิธีและมีหลักการด้านการประมง เพื่อเพิ่มคุณภาพของผลผลิต และลดต้นทุนการผลิต
 - 1.2 สอนเกษตรกรให้สามารถรู้จักการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการผลิตให้คุ้นเคยและมองเห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับ เพื่อให้เกิดการยอมรับการใช้เทคโนโลยีการผลิตแทนการผลิตแบบดั้งเดิม
 - 1.3 ศึกษาดูงานจากกลุ่มอื่นเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างด้านการผลิตปลานิล เพื่อเพิ่มทักษะให้กับเกษตรกรนำไปพัฒนาการด้านการผลิตปลานิลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. พัฒนารูปแบบการผลิต

2.1 พัฒนากลุ่มโดยจัดระบบการเลี้ยงปลานิลให้ได้ผลผลิตได้คุณภาพของ GAP

2.2 กำหนดระยะเวลาการผลิตที่แน่นอน มีอัตราการปล่อยที่เหมาะสม ให้อาหารปลานิลเพียงพอต่อความต้องการ จัดระบบการผลิตให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต

2.3 เลือกพันธุ์ปลานิลที่มีคุณภาพและมีอัตราการเติบโตเร็ว ให้ผลผลิตสูง มาเลี้ยงแทนการใช้พันธุ์ปลานิลขนาดเล็ก เช่น ปลาซุนที่มีขนาด 3 – 10 ซม. ปลาวัคซิ่งซึ่งเป็นปลาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปรับปรุงพันธุ์ให้มีความทนโรค เติบโตเร็ว ให้ผลผลิตเร็ว และเป็นการช่วยลดต้นทุนอาหารและค่าใช้จ่ายแรงงานในการผลิต

2.4 พัฒนาวิธีการผลิตปลานิลที่ใช้ต้นทุนต่ำ โดยการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาประยุกต์ใช้ เช่น ใช้วัสดุจากครัวเรือน จนกระทั่งพัฒนาเป็นการผสมสูตรอาหารขึ้นใช้เลี้ยง

2.5 พัฒนาศักยภาพการผลิตปลานิลของเกษตรกร ให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด

2.6 ศึกษาวิธีการกักเก็บน้ำและป้องกันการเกิดน้ำท่วมบ่อเลี้ยง และเพื่อช่วยแก้ปัญหาการแย่งน้ำในฤดูการทำนากะหรี่ปั๊พของเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนศึกษาวิธีการป้องกันผลกระทบจากสารเคมีจากการทำนากะหรี่ปั๊พในพื้นที่ใกล้เคียงที่ปะปนมากับน้ำ ทำให้น้ำไม่มีคุณภาพ ปลานิลเกิดโรคระบาด

3. หาแหล่งเงินทุนช่วยเหลือเกษตรกร

3.1 ขอความสนับสนุนแหล่งเงินทุนจากภาครัฐช่วยเหลือเกษตรกร ตลอดจนให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น

3.2 จัดตั้งกองทุนกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาการขาดเงินทุนของเกษตรกร

ตอนที่ 4 สาเหตุการเข้าร่วมกลุ่ม ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการดำเนินงาน
โดยการรวมกลุ่ม ปัญหาอุปสรรค และวิจารณ์ผล

1. สาเหตุการเข้าร่วมกลุ่ม

จากตาราง 27 เกษตรกรแสดงความคิดเห็น ถึงเหตุผลหลักที่เกษตรกรส่วนใหญ่ นำมาพิจารณาในการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่ม พบว่า เกษตรกรทั้งหมดเข้าร่วมกลุ่มเพื่อต้องการขาย ผลผลิตให้ได้ราคาดี เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งด้านการซื้อปัจจัยการผลิต และด้านการขายผลผลิต เพื่อให้ผลผลิตมีตลาดรองรับแน่นอน และเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาถูก รองลงมาเกษตรกรเข้าร่วมกลุ่มเพื่อผลิตปาล์มน้ำมันให้มีคุณภาพ คิดเป็นร้อยละ 97.92 และเกษตรกร เข้าร่วมกลุ่มเพื่อรับการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีด้านต่างๆ ในการผลิตปาล์มน้ำมัน เพื่อนำมา ประยุกต์ใช้กับการเลี้ยงปาล์มน้ำมันให้เกิดประสิทธิภาพต่อการผลิตเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 62.50

นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอื่นๆ เช่น เพื่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด และเพื่อ ต้องการแหล่งเงินทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ คิดเป็นร้อยละ 60.42 และ 25.00 ตามลำดับ

ตาราง 27 สาเหตุการเข้าร่วมกลุ่ม

สาเหตุในการเข้าร่วมกลุ่ม	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
ด้านการตลาด				
1. ขายผลผลิตได้ราคาดี	48	100	-	-
2. เพิ่มอำนาจในการต่อรองราคากับ พ่อค้าคนกลาง	48	100	-	-
3. ผลผลิตมีตลาดรองรับที่แน่นอน	48	100	-	-
4. รับข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด	29	60.42	19	39.58
ด้านการผลิต				
1. ซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาถูก	48	100	-	-
2. ร่วมกันผลิตให้ผลผลิตมีคุณภาพ	47	97.92	1	2.08
3. รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต	30	62.50	18	37.50
4. มีแหล่งเงินทุนให้การกู้ยืม	12	25.00	36	75.00

2. ประโยชน์ที่ได้รับ

2.1 ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ

จากตาราง 28 เกษตรกรทั้งหมดมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากกลุ่มว่าการเข้าร่วมกลุ่มทำให้เพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งด้านการซื้อปัจจัยการผลิตและด้านการขายผลผลิต ทำให้เกิดความมั่นใจในการขายผลผลิต เนื่องจากมีตลาดรองรับผลผลิตแน่นอน รองลงมาเกษตรกรสามารถขายผลผลิตปทานิลได้ในราคาดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ 91.66 และเกษตรกรสามารถซื้อปัจจัยการผลิตปทานิลได้ในราคาถูกจากโรงงาน คิดเป็นร้อยละ 72.92

และเกษตรกรได้รับประโยชน์ในด้านอื่นๆ ได้แก่ ทำให้เกษตรกรเกิดประสิทธิภาพในการผลิตปทานิลเพิ่มขึ้นและได้คุณภาพ คือ สามารถผลิตปทานิลได้ขนาดเบอร์ 1 (ขนาดมาตรฐานที่ตลาดต้องการ = 0.5 กก./ตัว) มีราคาสูงกว่าเบอร์อื่นๆ ได้ตามมาตรฐานและมีคุณภาพตามความต้องการของตลาด ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม ค้ทราบถึงข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตปทานิลเพิ่มขึ้น และสามารถกู้ยืมเงินได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ คิดเป็นร้อยละ 66.67, 62.50, 58.33 และ 16.67 ตามลำดับ

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การเข้าร่วมกลุ่มยังเป็นการสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ สมาชิกในครอบครัวของเกษตรกรมีงานทำโดยการรับจ้างลากอวนจากการจ้างให้จับผลผลิตปทานิล ทำให้มีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง และเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวของเกษตรกรกลับมาทำงานในท้องถิ่นบ้านเกิดมากขึ้น ทำให้เกษตรกรมีอยู่ใกล้ชิดกับครอบครัวมากขึ้น เป็นต้น

2.2 ประโยชน์ที่กลุ่มได้รับ

ประโยชน์ที่กลุ่มได้รับ ได้แก่ ผลผลิตปทานิลของเกษตรกรมีมาตรฐานการผลิตตามเกณฑ์ของกลุ่มกำหนดเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้มีตลาดรองรับที่แน่นอน และเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งด้านการซื้อปัจจัยการผลิต และการขายผลผลิตให้กับกลุ่ม ลดความเสี่ยงทางการตลาด มีแหล่งตลาดปทานิลใหม่ๆ ให้ความสนใจติดต่อซื้อผลผลิตเพิ่มขึ้น กลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยได้ค่าบริการทางการตลาดจากการจัดการผลผลิตปทานิลให้กับเกษตรกร

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ได้รับประโยชน์ในส่วนของ การสั่งซื้ออาหาร และตลอดจนการซื้อปัจจัยการผลิตในส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจากโรงงานได้ราคาถูก ในต้นทุนราคาโรงงานเนื่องจากมีอำนาจในการต่อรองราคากับบริษัทต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ตาราง 28 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกลุ่ม

ประโยชน์ที่ได้รับ	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย	
	ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ
ด้านการตลาด				
1. มีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง	48	100	-	-
2. ผลผลิตมีตลาดรองรับแน่นอน	48	100	-	-
3. ขายผลผลิตได้ราคาดี	44	91.66	4	8.33
4. ซื้อปัจจัยการผลิตได้ราคาถูก	35	72.92	13	27.08
ด้านการผลิต				
1. ปลูกพืชผลผลิตได้มีคุณภาพมากขึ้น	32	66.67	16	33.33
2. ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม	30	62.50	18	37.50
3. ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต	28	58.33	16	41.66
4. กู้ยืมเงินได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ	8	16.67	40	83.33

3. ปัญหาอุปสรรค

3.1 ด้านการตลาด

จากตาราง 29 เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลพบปัญหาอุปสรรคด้านการตลาดโดยรวมส่วนใหญ่อยู่ในระดับ น้อย ($\bar{X} = 2.01$) ปัญหาอุปสรรคด้านการตลาดที่เกษตรกรพบอยู่ในระดับ น้อย ได้แก่

ปัญหาเรื่องขาดข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด ($\bar{X} = 2.13$) เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำอยู่ในระดับประถมศึกษา เข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ล่าช้า จะรู้เพียงการตลาดในท้องถิ่นอยู่ในวงแคบ ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดเฉพาะในกลุ่มแนะนำหรือจากการเข้าร่วมประชุมกลุ่ม

ปัญหาเรื่องผลผลิตไม่มีคุณภาพทำให้มีราคาต่ำ ($\bar{X} = 2.10$) ผลผลิตถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรซื้อพันธุ์ปลานิลจากแหล่งต่างๆ ที่ไม่ได้คุณภาพ และไม่มีที่มาของพันธุ์ปลานิล ต้องพบกับราคาสูงและมีความไม่แน่นอนด้านคุณภาพของพันธุ์ปลานิล คือได้พันธุ์ปลานิลไม่แปลงเพศ หรือไม่ใช้พันธุ์ปลานิลหมัน จึงทำให้เกิดความเสียหายต่อ

คุณภาพผลผลิต ในช่วงระยะเวลาที่เลี้ยงมักพบปัญหาการเกิดลูกปลานิลมาใหม่ตามธรรมชาติ เนื่องจากปลานิลจะผสมพันธุ์กันเองตามธรรมชาติ ทำให้ปลานิลขยายพันธุ์ในบ่อเลี้ยงเพิ่มขึ้นเกิน อัตราการปล่อยที่เหมาะสมต่อพื้นที่การผลิต เกิดการแย่งอาหารกันและปลานิลไม่เจริญเติบโตช้ากว่าปรกติ ส่งผลให้มีระยะเวลาในการเลี้ยงปลานิลนานขึ้น ไม่สามารถกำหนดเวลาการจับผลผลิตออกจำหน่ายได้ และควบคุมขนาดปลานิลให้ได้ตามมาตรฐานตลาดยาก รวมทั้งเกษตรกรดูแลไม่ทั่วถึงหรือไม่เอาใจใส่ตลอดจนขาดความรู้ตามหลักวิชาการ จึงพบกับปัญหามีขนาดผลผลิตปลานิลที่หลากหลายแตกต่างกันในแต่ละรุ่น จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผลผลิตไม่ได้มาตรฐานตลาดไม่มีคุณภาพทำให้ถูกกดราคา ขายได้ราคาต่ำ

ปัญหาเรื่องไม่ได้รับเงินจากการขายตามกำหนด มีความล่าช้าในการจ่ายเงิน ($\bar{X} = 1.98$) เนื่องจากพ่อค้าคนกลางส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าท้องถิ่น และเป็นพ่อค้ารายย่อยทำการซื้อขายกับกลุ่มมาเป็นระยะเวลานาน บางครั้งเงินทุนไม่พอแต่ขอซื้อผลผลิตไปก่อน ขอตัดจ่ายเงินไป 2-3 วัน จึงทำให้ทางกลุ่มต้องจ่ายเงินให้กับเกษตรกรบางรายล่าช้าไปไม่ตรงตามกำหนด แต่เป็นปัญหาที่เกษตรกรพบน้อยและไม่บ่อยครั้ง

ปัญหาเรื่องไม่ได้รับความยุติธรรมในการคัดขนาดและชั่งน้ำหนัก ($\bar{X} = 1.88$) ปัญหานี้เกษตรกรพบน้อยแต่มีความเสี่ยงที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากการคัดขนาดผลผลิตปลานิลแต่ละเบอร์ที่กลุ่มกำหนดใช้แรงงานคน โดยผู้ที่คัดอาศัยความชำนาญและความเคยชินใช้สายตาคาดคะเนเป็นหลักในการคัด และมีคนคัดขนาดน้ำหนักเพียง 1 คน รวมกระทั่งกลุ่มไม่มีผู้สนับสนุนด้านเทคโนโลยีหรือเครื่องมือมาทดแทนในส่วนนี้ และ

ปัญหาเรื่องไม่มีตลาดรองรับ ($\bar{X} = 1.88$) ปัญหาส่วนนี้เกิดขึ้นเพราะบางปีมีผลผลิตปริมาณน้อย เพราะน้ำท่วมบ่อในหน้าฝนเนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งคันน้ำ มีปลาธรรมชาติไหลมากับน้ำเข้าบ่อ และปลานิลออกบ่อไปกับน้ำ และทำให้ปลานิลเกิดโรคที่มากับน้ำได้ง่าย จึงทำให้ควบคุมการผลิตยาก ผลผลิตขาดคุณภาพไม่ได้ขนาดมาตรฐานตามความต้องการของตลาด จึงทำให้เกิดการขาดตลาดในช่วงระยะนี้ แต่ก็พบน้อยและไม่บ่อยครั้ง (ตาราง 29)

3.2 ด้านการผลิต

จากตาราง 30 เกษตรกร แสดงความคิดเห็น ถึงปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิตที่เกษตรกรพบโดยรวมส่วนใหญ่อยู่ในระดับ น้อย ($\bar{X} = 2.65$) ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรได้เข้าร่วมกลุ่ม ทำให้เกษตรกรพบกับปัญหาน้อยลงเมื่อเทียบกับก่อนเข้ากลุ่ม และหากเกษตรกรพบปัญหาเกิดขึ้นก็จะสามารถแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นได้ด้วยตัวเอง ปัญหาและอุปสรรคที่เกษตรกรยังพบอยู่ในปัจจุบัน โดยสามารถแยกประเภทของปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิตที่เกษตรกรพบตามระดับของปัญหาได้ดังนี้

3.2.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิตที่เกษตรกรพบในระดับ มากที่สุด ได้แก่ ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานเอกชน ($\bar{X} = 4.33$) มักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากเอกชน เช่น เอกชนใช้กลยุทธ์โฆษณาชวนเชื่อ ขายอาหารปลานิลเกินจริง มีราคาแพง มีคุณภาพต่ำ ไม่มีความจริงใจกับเกษตรกร เพราะใช้ช่องโหว่จากการที่เกษตรกรรู้เท่าไม่ถึงการณ์และมีการศึกษาคำ

3.2.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิตที่เกษตรกรพบในระดับ ปานกลาง ส่วนใหญ่เกษตรกรพบปัญหาในระดับปานกลาง ได้แก่ ปัญหาเรื่องการไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ ($\bar{X} = 3.10$) ซึ่งภาครัฐไม่ให้ความสนใจ และให้ความช่วยเหลือเกษตรกรไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเกษตรกรให้เหตุผลว่า ขาดการสนับสนุนและการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ในการเลี้ยงปลานิลจากหน่วยงานของรัฐ และการให้ความช่วยเหลือกว่าจะมาถึงกลุ่มหรือเกษตรกรค่อนข้างล่าช้าไม่ทันต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ขาดความสนใจจากหน่วยงานของภาครัฐ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาคำ ไม่กล้าพบปะกับเจ้าหน้าที่ประมงหรือขอความช่วยเหลือจากภาครัฐ จึงทำให้เกษตรกรต้องพึ่งพาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ในการเลี้ยงปลานิลเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านวิชาการในการผลิตมาก ซึ่งความรู้และประสบการณ์ที่เกษตรกรใช้อยู่ในปัจจุบันมาจากประสบการณ์ที่ลองผิดลองถูกด้วยตนเอง พึ่งพาเพื่อนเกษตรกรด้วยกันเป็นหลัก ถึงแม้เกษตรกรสามารถผลิตปลานิลได้ปริมาณมากแต่ผลผลิตไม่มีคุณภาพ ไม่ได้มาตรฐานตามขนาดของตลาด ฉะนั้นเกษตรกรยังคงต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องมาให้ความช่วยเหลือ ทั้งด้านการประมง การเงิน ด้านเทคโนโลยี รวมทั้งด้านการสุขภาพมาช่วยในการผลิต เกษตรกรพร้อมรับและนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการผลิต เพราะถ้าหากเกษตรกรทำการผลิตโดยใช้หลักวิชาการเข้ามาช่วยผลิตอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการ ก็จะทำให้เกษตรกรสามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ในการผลิตได้ เกษตรกรก็สามารถช่วยเหลือตนเองได้เพิ่มขึ้น และทำให้เกษตรกรมีศักยภาพในการผลิตเพิ่มขึ้น ได้ผลผลิตเป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีคุณภาพเพิ่มขึ้น ผลผลิตได้ขนาดตามมาตรฐานของตลาดเพิ่มขึ้น และลดปัญหาผลผลิตไม่ได้คุณภาพ รวมทั้งการถูกกดราคาขายจากพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ

รองลงมาปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิตที่เกษตรกรพบในระดับ ปานกลาง ได้แก่ ปัญหาเรื่องน้ำไม่เพียงพอและเกิดการเน่าเสีย ($\bar{X} = 3.04$) เนื่องจากปัจจุบันมีอุทกภัยเกิดขึ้นบ่อยครั้งจึงทำให้น้ำชลประทานแปรปรวนมีปริมาณไม่สม่ำเสมอ เกิดน้ำเน่าเสียทำให้ปลานิลเป็นโรค และตายในระยะสั้นเป็นจำนวนมาก และปัญหาปัจจัยการผลิตมีต้นทุนสูง ($\bar{X} = 3.04$) เนื่องจากปัจจุบันอาหารเลี้ยงปลานิลมีราคาค่อนข้างสูง และขาดคุณภาพ เกษตรกรได้กำไรหรือขาดทุนขึ้นอยู่กับอาหารที่ใช้ในการเลี้ยงปลา และขาดคุณภาพทำให้ค่าใช้จ่ายในเรื่องอาหารมีต้นทุนสูง

3.2.3 ปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิตที่เกษตรกรพบที่อยู่ในระดับ น้อย ส่วนใหญ่เกษตรกรพบปัญหาในระดับน้อย ได้แก่ ปัญหาเรื่องโรคระบาด ($\bar{X} = 2.46$) รองลงมา ได้แก่ ปัญหาเรื่องไม่ได้รับข้อมูลเทคโนโลยีด้านการผลิตใหม่ๆ ปัญหาเรื่องการขนส่งไม่สะดวก ปัญหาเรื่องขาดแคลนแรงงาน ปัญหาเรื่องขาดแคลนเงินทุน และปัญหาเรื่องไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต เพราะถ้าเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตที่ถูกหลักวิชาการ ทั้งด้านการผลิต การเงิน ด้านเทคโนโลยี รวมทั้งด้านการสุขาภิบาลมาช่วยในการผลิต เกษตรกรพร้อมรับและนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการผลิต ทำให้เกษตรกรเกิดประสิทธิภาพต่อการผลิตเพิ่มขึ้น ปัญหาทั้งหมดนี้เป็นปัญหาที่เกษตรกรพบอยู่ในระดับ น้อย ($\bar{X} = 22.19, 2.10, 2.06, 2.06$ และ 2.04 ตามลำดับ)

ตาราง 29 ปัญหาและอุปสรรคด้านการตลาด

ปัญหา ด้านการตลาด	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	น้อยสุด (ร้อยละ)	$\bar{X}$	SD	ระดับ ปัญหา
1. ขาดข้อมูล ข่าวสารด้าน การตลาด	-	-	7 (14.58)	40 (83.33)	1 (2.08)	2.13	0.25	น้อย
2. ผลผลิตไม่มี คุณภาพราคาต่ำ	-	-	11 (22.92)	31 (64.58)	6 (12.50)	2.10	0.26	น้อย
3. ไม่ได้รับเงิน จากการขายตาม กำหนดควมามี ความล่าช้า	-	-	5 (10.42)	37 (77.08)	6 (12.50)	1.98	0.28	น้อย
4. ไม่ได้รับความ ยุติธรรมในการ คัดขนาดและชั่ง น้ำหนัก	-	-	-	42 (87.50)	6 (12.50)	1.88	1.33	น้อย
5. ไม่มีตลาด รองรับ	-	-	-	42 (87.50)	6 (12.50)	1.88	1.33	น้อย
รวมเฉลี่ย						2.01		น้อย

ตาราง 30 ปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิต

ปัญหา ด้านการผลิต	มากที่สุด (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	น้อยสุด (ร้อยละ)	$\bar{X}$	SD	ระดับ ปัญหา
1. ไม่ได้รับการ ช่วยเหลือจาก หน่วยงาน เอกชน	16 (1.17)	32 (1.17)	-	-	-	4.33	0.4	มากที่สุด
2. ไม่ได้รับการ ช่วยเหลือจาก ภาครัฐ	-	26 (47.61)	5 (43.59)	13 (5.13)	-	3.10	0.5	ปาน กลาง
3. น้ำไม่เพียงพอ และเน่าเสีย	-	6 (1.17)	40 (8.55)	2 (76.92)	-	3.08	0.7	ปาน กลาง
4. ปัจจัยการผลิต ต้นทุนสูง	-	8 (66.67)	34 (16.24)	6 (0.85)	-	3.04	0.7	ปาน กลาง
5. เกิดโรคระบาด	-	2 (4.23)	24 (4.23)	16 (94.87)	6 (94.87)	2.46	1.0	น้อย
6. ไม่ได้รื้อเทค โนโลยีด้าน การผลิตใหม่ ๆ	-	-	11 (1.17)	35 (90.60)	2 (5.98)	2.19	1.2	น้อย
7. การขนส่งไม่ สะดวก	-	-	7 (1.17)	39 (56.41)	2 (18.80)	2.10	1.2	น้อย
8. ขาดแคลน แรงงาน	-	-	5 (92.31)	41 (92.31)	2 (92.31)	2.06	1.2	น้อย
9. ขาดแคลน เงินทุน	-	2 (10.26)	1 (52.14)	43 (32.48)	2 (10.26)	2.06	1.2	น้อย
10. ไม่ได้รับการ ถ่ายทอด ความรู้ด้านการ ผลิตจากกลุ่ม	-	-	6 (2.56)	38 (2.56)	4 (2.56)	2.04	1.3	น้อย
รวมเฉลี่ย						2.65		ปาน กลาง

วิจารณ์ผล

ลักษณะผู้นำ และความสัมพันธ์ พบว่า ผู้นำกลุ่มของเกษตรกร มีอิทธิพลต่อการคิด และการตัดสินใจของเกษตรกรอย่างมีอุดมการณ์ แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในภาวะความเป็นผู้นำต่อสมาชิกในกลุ่ม ทั้งในด้านการดำเนินงานภาระหน้าที่ของกลุ่มที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ มีความสัมพันธ์กับแบบเครือข่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทุกๆ ด้านในการเลี้ยงปลานิล โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิล มีการทำกิจกรรมด้านต่างๆ ร่วมกันเสมอและต่อเนื่อง เพื่อช่วยกันหาแนวทางและวิธีการแก้ไข และมาพัฒนาและส่งเสริมกลุ่ม พัฒนาทั้งด้านความรู้และทักษะในการผลิตปลานิล จนทำให้กลุ่มมีความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน จนกระทั่งสามารถทำการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ลลนา (2541) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการรวมกลุ่มและศักยภาพในการแก้ปัญหาของชุมชนชนบทในภาคเหนือ ผลของการวิจัยพบว่ากลุ่มมีลักษณะเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มย่อยที่ถาวร กลุ่มมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมดั้งเดิม มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่วัด ใช้เป็นที่ดำเนินกิจกรรมต่างทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มออมทรัพย์ จะมีบทบาทหลักในการแก้ปัญหาสำคัญของสังคม เงื่อนไขการรวมกลุ่มเกิดจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชน บทบาทชาย/หญิง วัฒนธรรมประเพณี ระบบการผลิตชุมชน ปัญหารุนแรงที่กระทบชุมชน ปัญหาความขัดแย้ง การถูกเอารัดเอาเปรียบ และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก จากเงื่อนไขเหล่านี้ ทำให้กลุ่มสามารถใช้เป็นกลไกวิเคราะห์และจัดการปัญหาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการดำเนินงานกลุ่มของเกษตรกร พบว่า กลุ่มของเกษตรกร ได้ใช้ทรัพยากรในการผลิตอย่างเข้าใจและประหยัด ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น กลิ่นโคลนจากการผลิต น้ำเสีย มีการจัดการรักษาทรัพยากรให้อยู่ในสภาพเดิม มีทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตของกลุ่มเพิ่มขึ้น ผลผลิตมีคุณภาพมากขึ้น มีเงินทุนหมุนเวียนสุทธิเพิ่มขึ้น มีปริมาณ การผลิตที่เหมาะสมและเพียงพอต่อตลาด และเมื่อหักต้นทุนแล้วมีกำไร มีเงินออม หรือมีทุนใน การผลิตครั้งต่อไปหรือมีเงินชำระหนี้ได้ และมีรายได้สม่ำเสมอตลอดทั้งปี จึงทำให้กลุ่มของเกษตรกรมีผลการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้เกษตรกรได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประสพโชค (2550) ที่กล่าวถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ 4 ปัจจัย เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่น่าปรารถนาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้โดยตรงในการบริหารธุรกิจเพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ ได้แก่ 1) ทุนกายภาพ โดยการออม มีความพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันที่ดี 2) ทุนมนุษย์ ให้ความสำคัญกับความรู้และการศึกษาเพื่อที่จะ

นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจอย่างมี เหตุผล ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน 3) ทุน ธรรมชาติ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้มีการใช้อย่างระมัดระวัง ทำให้เราสามารถคาดการณ์ถึงทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มี สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศที่ดีได้ และทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมดำเนินไปได้อย่างมีศักยภาพมากขึ้นส่งผลให้ผลการดำเนินงานธุรกิจอยู่ในระดับมาก

การศึกษาวิธีการดำเนินงานกลุ่มของเกษตรกร พบว่า มีการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ทำให้การดำเนินงานกลุ่มของเกษตรกรที่มีพื้นฐานของเกษตรกรสามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรและกลุ่มในขั้นตอนการผลิต การคิด การตัดสินใจ ที่อยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ โดยยึดหลักของการมีเหตุผล การมีส่วนร่วมทั้งด้านความคิด การวางแผน ให้สามารถดำเนินงานในการผลิตปาล์มได้อย่างมีคุณภาพ และพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปวัน (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” โดยผลการศึกษา พบว่า ระดับการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ และด้านการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ปฏิบัติ ประชาชนมีแนวคิด ในการวางแผน รับผิดชอบต่อหน้าที่และการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีเหตุผลและสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น

ประโยชน์ พบว่า เกษตรกร รวมกลุ่มขึ้นเพื่อร่วมกันผลิตปาล์มให้ได้คุณภาพตามความต้องการของตลาด และทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน เกษตรกรมีศักยภาพในการผลิต ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ กลุ่มได้รับอำนาจการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งงานด้านการซื้อปัจจัยการผลิตและขายผลผลิต แสดงว่าการรวมกลุ่มเป็นปัจจัยทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ เพิ่มผลผลิต และมีคุณภาพ ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนดและเป็นที่ต้องการของตลาด เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นการรวมตัวกันให้เป็นแหล่งผลิตใหญ่ขึ้น กลุ่มมีระบบการผลิตและเกษตรกรได้รับผลผลิตเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งยังเปิดใจยอมรับความรู้ด้านวิชาการและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พัทธภรณ์ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลประโยชน์ของการรวมกลุ่มเกษตรกรปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออก จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าการรวมกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรผู้ผลิตมังคุดมีอำนาจการต่อรอง มีตลาดรองรับที่แน่นอน ได้ผลผลิตมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนเข้าและหลังเข้าร่วมกลุ่มผู้ผลิตมังคุด และเป็นปัจจัยสำคัญทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

การตลาด การผลิต และรายได้ พบว่า เกษตรกร สามารถผลิตปาล์มได้ตามมาตรฐานตามความต้องการของตลาด ผลผลิตมีคุณภาพ กลุ่มมีการจัดองค์กรอย่างเป็นระบบ ทั้งด้าน

การผลิต การตลาด จึงทำให้กลุ่มมีตลาดมารองรับผลผลิตที่แน่นอน และกลุ่มมีอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งด้านการซื้อปัจจัยการผลิตและการขายผลผลิต จึงทำให้กลุ่มมีจุดเด่นทั้งทางด้านการผลิตและด้านผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พืรพงษ์ (2547) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มดีเหล็กบ้านฝายมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ผลของการวิจัยพบว่าต้นทุนการผลิตส่วนใหญ่อยู่ในส่วนของค่าแรงที่ไม่เป็นตัวเงิน ผลตอบแทนของผลิตภัณฑ์ทุกชนิดมีกำไร เมื่อเทียบกับต้นทุนที่เป็นตัวเงิน ทางโครงสร้างตลาด พบว่าสมาชิกจะบริหารการตลาดกันเอง โครงสร้างทางการเงินของกิจกรรมการดีเหล็กของกลุ่มฯ ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ เนื่องจากสมาชิกแยกกันผลิตแยกกันจำหน่าย กลุ่มมีจุดเด่นในด้านการจัดองค์กร มีฝีมือในการผลิตที่ได้มาตรฐาน มีศักยภาพในการผลิตสามารถพัฒนารูปแบบการผลิตที่หลากหลายตามความต้องการได้ สินค้าเป็นที่ต้องการของตลาดเนื่องจากเป็นผู้ผลิตรายเดียวในพื้นที่ ตลาดการณ์ในอนาคตต้นทุนการผลิตอาจสูงขึ้นเนื่องจากวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเริ่มขาดแคลน

ต้นทุนผลตอบแทน พบว่า เกษตรกร ได้รับผลตอบแทนสูงคุ้มค่าต่อการลงทุน โดยมีต้นทุนต่ำกว่ารายได้ จึงทำให้เกษตรกรมีผลกำไร เนื่องจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรช่วยลดต้นทุนด้านปัจจัยการผลิตได้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากกลุ่มสามารถซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาโรงงาน นอกจากนี้กลุ่มยังมีการประสานงานกันที่ดี มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เช่น การประชุม การรับฟังผู้ที่ทางกลุ่มเชิญผู้มีประสบการณ์และมีความรู้จากภายนอกเข้าร่วมประชุมและให้ความรู้แก่เกษตรกร ได้รับข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ได้รับความรู้จากประสบการณ์โดยตรง ทั้งด้านการตลาดและด้านการผลิตอยู่เสมอและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นันทิดา (2547) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์รายได้และการตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องเงินและแผ่นภาพโลหะของกลุ่มเชียงใหม่ศิลป์ใน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ผลของการวิจัยพบว่าในการดำเนินงานด้านการผลิตขึ้นอยู่กับประธานกลุ่มฯ เพียงผู้เดียว ทั้งเรื่องการจัดหาวัตถุดิบ การตลาด ด้านผลตอบแทนของผลิตภัณฑ์ทุกผลิตภัณฑ์มีกำไร โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ชิ้นและพานให้ผลตอบแทนสูงสุด กลุ่มมีศักยภาพ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอยู่ในระดับ 5 ดาว รู้จักกันทั่วประเทศ เนื่องจากทางกลุ่มมีการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐอยู่เสมอ กลุ่มได้รับข่าวสารทางด้านการตลาดที่ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มไม่ต้องหาลูกค้าเองซึ่งเป็นผลพลอยได้ของกลุ่มที่ถือว่าเป็นจุดเด่นของกลุ่ม

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องประโยชน์ของการดำเนินงาน โดยการรวมกลุ่ม: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่มของเกษตรกร

1. ด้านข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

เพศ เกษตรกรเป็นเพศชาย ร้อยละ 83.33 เนื่องจากเพศชายส่วนใหญ่เป็นผู้นำครอบครัวและมีความสนใจเลี้ยงปลาเป็นอาชีพหลัก

อายุ เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 37.50 มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี เฉลี่ย 52.92 ปี อายุมากที่สุด 72 ปี และน้อยที่สุด 28 ปี

การศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 60.41 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 39.58 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คน เฉลี่ย 3.48 คน มีสมาชิกมากที่สุด 7 คน และน้อยที่สุด 2 คน

2. การเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพหลัก คิดเป็นร้อยละ 70.83 เนื่องจากมีพื้นที่เหมาะสมต่อการผลิตและปลานิลเลี้ยงง่าย โตเร็ว ให้ผลตอบแทนสูง

อาชีพเสริม เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 41.67 มีอาชีพรับจ้างทั่วไป

สาเหตุที่เลือกเลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพ เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 83.33 เนื่องจากปลานิลให้ผลตอบแทนคุ้มค่าต่อการลงทุน ขายได้ราคาดี และผลผลิตมีคุณภาพ พร้อมทั้งมีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน

ประสบการณ์ เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์อยู่ระหว่าง 11 - 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.59 เฉลี่ย 11.73 ปี ประสบการณ์มากที่สุด 25 ปี และน้อยที่สุด 1 ปี

ระยะเวลาในการเข้าร่วมกลุ่ม เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 72.92 เข้าร่วมกลุ่ม 7 ปี เฉลี่ย 5.87 ปี เข้าร่วมกลุ่มมากที่สุด 7 ปี และน้อยที่สุด 1 ปี

แหล่งความรู้ในการเลี้ยงปลานิลที่เกษตรกรได้รับ เกษตรกรทั้งหมดศึกษาการเลี้ยงปลานิลด้วยตนเอง

3. ลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม

ลักษณะผู้นำกลุ่ม

ด้านการตัดสินใจ ภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$) ผู้นำกลุ่มของเกษตรกรมีความมั่นคง และความแน่นอนในการตัดสินใจ อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$)

ด้านความรับผิดชอบ ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.17$) ผู้นำกลุ่มของเกษตรกรมีความรับผิดชอบต่อผลงานของตนและผู้ร่วมงาน อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.46$)

ด้านสติปัญญา ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.11$) ผู้นำกลุ่มของเกษตรกรมีความสนใจในด้านวิทยาการจัดการและด้านเทคโนโลยีด้านการผลิต อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$)

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.87$) รายชื่อในเรื่องของการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอและต่อเนื่อง เช่น รับฟังวิทยากรที่มาให้ความรู้ เข้าร่วมประชุมในแต่เดือน อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$)

ด้านงานประชาสัมพันธ์ ภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.28$) รายชื่อในเรื่องของการติดตาม ประเมินผล ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของกลุ่ม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.44$)

ด้านระดมทุนการกลุ่มกับเกษตรกร ภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$) รายชื่อมีการรายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการกลุ่ม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.29$)

การดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม

ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่ม มีโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่ม มีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและมีโครงสร้างองค์กรภายในกลุ่ม เพื่อให้การดำเนินงานกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีทั้งหมด 16 คน แบ่งออกเป็นคณะกรรมการบริหาร 6 คน และคณะกรรมการดำเนินงาน 10 คน

เงื่อนไขของกลุ่มที่มีต่อเกษตรกร เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิต และขายผลผลิตร่วมกัน โดยให้ทางกลุ่มจัดการผลผลิตตั้งแต่จับออกจากบ่อจนกระทั่งขาย เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง และกลุ่มหักค่าดำเนินงานจากน้ำหนักผลผลิตที่ได้ 2.00 บาท/กก.

การให้บริการของกลุ่มแก่เกษตรกร กลุ่มส่งเสริมให้เกษตรกรร่วมกันผลิตปลานิลอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพตามมาตรฐานตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนดและเป็นที่ต้องการของตลาด สนับสนุนปัจจัยการผลิตและเครื่องมืออุปกรณ์ในการผลิต ได้แก่ อาหารปลานิลตั้งแต่

อนุบาล – จับขาย พันธุ์ปลานิล และยารักษาโรค กองทุนหมุนเวียน โดยกลุ่มให้เกษตรกรเสียค่าธรรมเนียมเงินกู้ร้อยละ 1 ต่อเดือน แต่ต้องจ่ายให้หมดภายใน 6 เดือน เกษตรกร 1 ราย กู้ยืมได้ประมาณ 3,000 บาท/ครั้ง และกู้ยืมได้หลังการจำหน่ายปลานิลแล้วรุ่นละ 1 ครั้ง

ผลการดำเนินงานกลุ่มที่มีต่อเกษตรกร รายได้ของกลุ่มนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพทั้งทางด้านการตลาดและด้านการผลิตอย่างมีคุณภาพ ส่วนเงินรายได้ของกลุ่มที่เหลือจะจัดเป็นงบประมาณของกลุ่ม เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มต่อไป

ตอนที่ 2 การตลาด การผลิต และต้นทุนผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิล

การตลาด

ราคาขายปลานิล เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 91.67 ขายปลานิลในราคา 52 บาท

วิธีการขายปลานิล เกษตรกรทั้งหมดขายปลานิลให้กับทางกลุ่มจัดการผลผลิต ตั้งแต่จับออกจากบ่อจนกระทั่งขาย

การผลิต

จำนวนรุ่นในการผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงปลานิล 1 รุ่น/ปี คิดเป็นร้อยละ 54.17 เฉลี่ย 1.58 รุ่น/ปี เลี้ยงมากที่สุด 3 รุ่น/ปี และน้อยที่สุด 1 รุ่น/ปี

ระยะเวลาในการเลี้ยง เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.67 เลี้ยงปลานิลอยู่ระหว่าง 5 – 8 เดือน เฉลี่ย 7.04 เดือน เลี้ยงปลานิลมากที่สุด 12 เดือน และน้อยที่สุด 4 เดือน

จำนวนบ่อ เกษตรกรส่วนใหญ่มีบ่ออยู่ระหว่าง 1 – 3 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 85.42 เฉลี่ย 2.60 บ่อ มีบ่อมากที่สุด 23 บ่อ และน้อยที่สุด 1 บ่อ

ขนาดบ่อ เกษตรกรส่วนใหญ่มีขนาดบ่ออยู่ระหว่าง 1 – 2.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 72.92 เฉลี่ย 2.24 ไร่ มีขนาดบ่อมากที่สุด 6 ไร่ และน้อยที่สุด 1 ไร่

พื้นที่ผลิตปลานิล เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 47.92 มีพื้นที่ผลิตปลานิลอยู่ระหว่าง 1 – 2 ไร่ เฉลี่ย 3.28 ไร่ มีพื้นที่ผลิตปลานิลมากที่สุด 14 ไร่ และน้อยที่สุด 1 ไร่

ราคาพันธุ์ปลานิล เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.42 ซื้อพันธุ์ปลานิลในช่วงราคาน้อยกว่า 1 บาท/ตัว เฉลี่ย 1.59 บาท/ตัว ซื้อราคาแพงที่สุด 4 บาท/ตัว และถูกที่สุด 0.40 บาท/ตัว

ความยาวพันธุ์ปลานิลที่เกษตรกรปล่อยลงบ่อ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.42 ได้ปล่อยพันธุ์ปลานิลความยาว 1 เซนติเมตร เฉลี่ย 3 เซนติเมตร ปล่อยความยาวมากที่สุด 10 เซนติเมตร และน้อยที่สุด 1 เซนติเมตร

ความต้องการเลี้ยงปลานิลในพื้นที่หนึ่งตารางเมตรของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการเลี้ยงปลานิลในพื้นที่หนึ่งตารางเมตร 3 ตัว/ตร.ม. คิดเป็นร้อยละ 50.00 เฉลี่ย 2 ตัว/ตร.ม. โดยปล่อยมากที่สุด 4 ตัว/ตร.ม.และน้อยที่สุด 2 ตัว/ตร.ม.

อัตราการปล่อยพันธุ์ปลานิลลงบ่อ เกษตรกรส่วนใหญ่ปล่อยพันธุ์ปลานิลอยู่ระหว่าง 1,000 – 2,500 ตัว/ไร่ คิดเป็นร้อยละ 47.92 เฉลี่ย 2,900 ตัว/ไร่ โดยปล่อยมากที่สุด 5,000 ตัว/ไร่ และน้อยที่สุด 1,560 ตัว/ไร่

น้ำหนักผลผลิตที่ได้ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.92 ได้ผลผลิตปลานิลอยู่ระหว่าง 800 – 1,500 ก.ก./ไร่ เฉลี่ย 1,925 ก.ก./ไร่ และได้ผลผลิตปลานิลมากที่สุด 4,000 ก.ก./ไร่ และน้อยที่สุด 625 ก.ก./ไร่

ต้นทุนที่ใช้ในการเลี้ยงปลานิล เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้เงินส่วนตัวลงทุนในการเลี้ยงปลานิล คิดเป็นร้อยละ 89.58 และใช้ทุนจากแหล่งเงินกู้อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 6.25

แหล่งเงินกู้ที่เกษตรกรกู้ยืม เกษตรกรในจำนวนที่กู้ยืมเงิน 5 คน ส่วนใหญ่ได้กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และได้กู้เงินจากกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 8.33 และ 2.08 ตามลำดับ

ต้นทุนของการเลี้ยงปลานิล เกษตรกรมีต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 80,508 บาท/ไร่ หรือเฉลี่ย 42.07 บาท/ก.ก. ต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 79,561 บาท/ไร่ หรือเฉลี่ย 41.58 บาท/ก.ก. ต้นทุนคงที่เฉลี่ย 947 บาท/ไร่ หรือเฉลี่ย 0.49 บาท/ก.ก.

ผลตอบแทนจากการเลี้ยงปลานิล เกษตรกรมีรายได้รวมเฉลี่ย 98,952 บาท/ไร่ หรือเฉลี่ย 51.37 บาท/ก.ก. กำไรสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 18,444 บาท หรือเฉลี่ย 9.30 บาท/ก.ก. กำไรสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรเฉลี่ย 19,391 บาท หรือเฉลี่ย 9.79 บาท/ก.ก.

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร

จากผลกรวิเคราะห์กลุ่มเกษตรกร เพื่อหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคสามารถนำไปเป็นแนวทาง ในการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มของเกษตรกร ได้ดังนี้

ด้านการตลาด เพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลผลิตปลานิลเพิ่มขึ้น หาวิธีการหาผลผลิตของปลานิล เพื่อให้มีราคาดี ศึกษาวิธีการแปรรูปจากเนื้อปลานิลเพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด หาตลาดรายใหญ่เพิ่มแทนการขายให้พ่อค้าท้องถิ่น ราคาจะได้คงที่และกำหนดปริมาณการผลิตได้

ด้านการผลิต พัฒนาเกษตรกร พัฒนารูปแบบการผลิต หาแหล่งเงินลงทุนเพิ่ม

ตอนที่ 4 สาเหตุของการเข้าร่วมกลุ่ม ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม และปัญหาอุปสรรค

สาเหตุการเข้าร่วมกลุ่ม เกษตรกรทั้งหมดเข้าร่วมกลุ่มเพื่อต้องการขายผลผลิตให้ได้ราคาดี เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งทางการซื้อปัจจัยการผลิตและขายผลผลิต เพื่อให้มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน

ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ เกษตรกรทั้งหมดมีอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งทางการซื้อปัจจัยการผลิตและขายผลผลิต มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน รองลงมา เกษตรกรสามารถขายผลผลิตปาล์มน้ำมันได้ในราคาดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ 91.66 และเกษตรกรซื้อปัจจัยการผลิตปาล์มน้ำมันได้ในราคาถูก คิดเป็นร้อยละ 72.92

ประโยชน์ที่กลุ่มได้รับ กลุ่มได้มาตรฐานการผลิตของกลุ่มที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน และเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาทางการตลาดทั้งทางการซื้อปัจจัยการผลิตและขายผลผลิต ลดความเสี่ยงทางการตลาด มีตลาดใหม่ๆ ให้ความสนใจติดต่อซื้อผลผลิตเพิ่มขึ้น กลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นโดยได้จากค่าบริการในการดำเนินงานกลุ่ม

ปัญหาอุปสรรคด้านการตลาด โดยรวมส่วนใหญ่พบในระดับ น้อย ($\bar{X} = 2.01$) ได้แก่ ปัญหาเรื่องขาดข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด ($\bar{X} = 2.13$) ปัญหาเรื่องผลผลิตไม่มีคุณภาพทำให้มีราคาต่ำ ($\bar{X} = 2.10$) ปัญหาเรื่องไม่ได้รับเงินจากการขายตามกำหนด มีความล่าช้าในการจ่ายเงิน ($\bar{X} = 1.98$) ปัญหาเรื่องไม่ได้รับความยุติธรรมในการัดขนาดและชั่งน้ำหนัก ($\bar{X} = 1.88$) และปัญหาเรื่องไม่มีตลาดรองรับ ($\bar{X} = 1.88$)

ปัญหาอุปสรรคด้านการผลิต โดยรวมส่วนใหญ่พบในระดับ น้อย ($\bar{X} = 2.65$) ปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิตที่เกษตรกรพบมากที่สุด ได้แก่ ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานเอกชน ($\bar{X} = 4.33$) พบในระดับ ปานกลาง ได้แก่ ปัญหาเรื่องการไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ ($\bar{X} = 3.10$) พบในระดับ น้อย ได้แก่ ปัญหาเรื่องโรคระบาด ($\bar{X} = 2.46$)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกร ดังนี้

1. จากผลการศึกษา พบว่าเกษตรกรได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐน้อยมาก ทั้งด้านการตลาดและด้านการผลิต และแหล่งเงินทุน กลุ่มควรติดต่อประสานงานขอความร่วมมือกับหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตปาล์มน้ำมันให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น และลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนช่องทางการตลาดที่ยั่งยืน กว่าการพึ่งพาหน่วยงานของภาคเอกชน เช่น อบรมวิธีการเลี้ยงที่ถูกต้องตามหลักวิชาการให้กับเกษตรกรโดยตรง ทั้งทางด้านเทคโนโลยีการตลาดและการผลิต ตลอดจนการบริหารจัดการต้นทุนการผลิต
2. จากผลการศึกษา พบว่าเกษตรกรมีปัญหาเรื่องอาหารมีต้นทุนสูง ควรมีการพัฒนาวิธีการผสมอาหารปาล์มน้ำมันทดลงขึ้นใช้ภายในกลุ่ม จากวัสดุหาง่ายในท้องถิ่น เช่น เศษผัก ผลผลิตจากการเกษตรอื่นๆ นำมาผสมกันจนกระทั่งเป็นการพัฒนาเป็นอาหารเม็ด เพื่อช่วยแก้ปัญหาอาหารสำเร็จรูปมีต้นทุนสูง และช่วยลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกร
3. จากผลการศึกษา พบว่าตลาดรับซื้อปาล์มน้ำมันของกลุ่มเป็นตลาดภายในท้องถิ่น และภายในจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตไปไม่ถึงตลาดต่างจังหวัด จึงควรหาตลาดใหม่เพิ่มเป็นการขยายตลาดให้กว้างขึ้นทั้งตลาดภายในจังหวัดและต่างจังหวัดอาจจะเริ่มจากจังหวัดใกล้เคียง หรือในส่วนของภาคเหนือก่อน แล้วจึงขยายไปในภาคอื่นๆ ตามลำดับ เพื่อรองรับผลผลิตของกลุ่มที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น
4. จากผลการศึกษา พบว่าระบบการขนส่งผลผลิตที่ดี มีส่วนช่วยรักษาคุณภาพความสดของปาล์มน้ำมันได้ดี ขายได้ราคาสูง เป็นที่ต้องการของตลาดเนื่องจากปาล์มน้ำมันมีความสด ดังนั้นจึงควรนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการขนส่ง เช่น อ็อกซิเจนเข้ามาช่วยในการขนย้าย และต้องใช้ถังอ็อกซิเจนที่มีความเหมาะสมกับระยะทางในการขนส่ง มีความระมัดระวังในการขนส่ง ตลอดจนมีการจัดให้เกษตรกรศึกษาดูงานในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องเพื่อให้เกษตรกรรู้จักใช้อย่างถูกวิธีและมีหลักการ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษากลุ่มผู้ผลิตปาล์มน้ำมันในพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของวิธีการดำเนินงานกลุ่ม และการตลาดปาล์มน้ำมันที่แตกต่างกัน เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน และผลผลิตให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น และเพื่อสนับสนุนการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มเกษตรกรในอนาคตต่อไป
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนผลตอบแทนระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับเกษตรกรผู้เลี้ยงปาล์มน้ำมันในตำบลหนองจ่อม อำเภอสนทราย ที่ไม่ได้เข้ากลุ่มดังกล่าวรวมถึงเกษตรกรในพื้นที่อื่นๆ ภายในจังหวัด เพื่อชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับ จากการดำเนินงาน โดยการรวมกลุ่มกับการไม่ได้รวมกลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้กับเกษตรกรเห็นถึงประโยชน์ของการรวมกลุ่ม
3. ควรศึกษาถึงตลาดปาล์มน้ำมันภายในจังหวัดและต่างจังหวัดอย่างต่อเนื่อง แล้วนำความต้องการของตลาดปาล์มน้ำมันมาพัฒนาการผลิตของกลุ่มให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานเพิ่มขึ้น เป็นที่ต้องการของตลาดต่อไป

บรรณานุกรม

กรมประมง. 2551. การเลี้ยงปลานิล. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.fisheries.go.th>. (20 ตุลาคม 2553).

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2549. การคิดเชิงประยุกต์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย. 97 น.

โสมสิต ปันเปี่ยมรักษ์. 2546. ผู้สตูดิโอ SMEs เส้นทางแห่งความสำเร็จ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น. 87 น.

จักร ดิงศักดิ์. 2549. การจัดการยุคใหม่: กลยุทธ์การบริหารผลการดำเนินงาน. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท. 72 น.

จิรัตน์ สังข์แก้ว. 2540. การลงทุน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 85 น.

เฉลิมพล คล้ามพันธ์. 2544. ประมวลความเรียงเกี่ยวกับสหกรณ์ออมทรัพย์. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร. 76 น.

ชมพูนุช ทรัพย์ทองคำ. 2549. ประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านสินเชื่อของสหกรณ์ออมทรัพย์ของข้าราชการกรมที่ดิน จำกัด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 145 น.

ชูศักดิ์ จุฑาวัตร. 2545. ระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาการเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 250 น.

ญาณิสา สารอินตา. 2549. การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพของสตรี: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มเครือข่ายสิ่งทอ อำเภอคลอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 185 น.

ณิษฐา แสงทอง. 2547. วิสัยทัศน์การพัฒนากลุ่มจังหวัดและจังหวัด. กรุงเทพฯ: สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. 96 น.

ดนุชา ไชยวงศ์. 2547. การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการเลี้ยงปลานิล อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 132 น.

ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์. 2552. 10 ความสามารถหลักเพื่อก้าวสู่ยอดหัวหน้างาน. นนทบุรี: โรงพิมพ์ทรงปิยวน จำกัด. 185 น.

ทัศนีย์ สิงห์เจริญ, ยุคนธร พิบูลแถว และกาญจนา พันธุ์เอี่ยม. 2550. การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์. 194 น.

ทินัมพร สุวรรณโกสุม. 2548. **ต้นทุน รายได้ และปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณผลผลิตปลานิลของสมาชิกสหกรณ์ประมงพาน จำกัด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 175 น.

ธนรักษ์ เมฆขยาย. 2553. **การจัดการธุรกิจฟาร์ม.** เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 504 น.

ธันยธรณ์ ไชยปัญญา. 2551. **การรวมกลุ่มผลิตและจำหน่ายอาหารในเขตตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. 154 น.

นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์. 2548. **โครงการ การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงนอกภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.** น. 124-130. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

นันทิดา ศิลาวรรณา. 2547. **การวิเคราะห์รายได้และการตลาดของผลิตภัณฑ์เครื่องเงินและแผ่นภาพโลหะของกลุ่มเชียงใหม่ศิลป์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 121 น.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548. **การจัดการธุรกิจสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ: ซี.พี.บุ๊ค สแตนดาร์ด. 86 น.

ปกรณ์ อุ้นประเสริฐ, วิรุพระนอง ศรีณรงค์ และอำภรณ์ ภูนิคม. 2541. **การเพาะเลี้ยงปลานิล.**

[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.fisheries.go.th>. (20 ตุลาคม 2553).

ปวัน มินรักษ์เรืองเดช. 2549. **การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 142 น.

ประวูลิ ละครราช. 2545. **ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดยโสธร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 187 น.

ประสพโชค มั่งสวัสดิ์. 2550. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารเศรษฐกิจ.** น. 165- 168.

ใน **รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติของนักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3.**

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปราณี กองทิพย์และมังกร ปุ่มกิ่ง. 2542. **หลักการจัดการ.** กรุงเทพฯ: พัฒนา วิชาการ. 127 น.

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. 2542. **พฤติกรรมกลุ่ม.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พัฒนาศึกษา จำกัด. 90 น.

พรนพ พุกกะพันธุ์. 2544. **ภาวะผู้นำและแรงจูงใจ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จามจุรีย์โปรดักท์. 46 น.

พรรณราย ทรัพย์ประภาพร. 2548. จิตวิทยาประยุกต์ใช้ในชีวิตและการทำงาน. กรุงเทพฯ:

ว. เพ็ชรสกุลการพิมพ์. 68 น.

พัชรภรณ์ กลัดพวง. 2548. ผลประโยชน์ของการรวมกลุ่มเกษตรกรปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อ
การส่งออก จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 160 น.

พิรพงษ์ ปรามริ้ว. 2547. การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มดีเหล็กบ้านฝ่ายมูล
อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
120 น.

พิงพิศ จักรปิง. 2549. จิตวิทยาและการแนะแนวเด็กวัยรุ่น. เชียงใหม่: บริษัทเชียงใหม่พรินต์
จำกัด. 103 น.

เพ็ญธิดา สิทธิอาษา. 2546. การศึกษาด้านทุนและผลตอบแทนจากการลงทุนในการผลิต
มะขามหวานแปรรูปของกลุ่มเกษตรกรในเขา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 115 น.

ไพโรจน์ วงศ์วิภาณนท์. 2547. หลักการจัดการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ออลดิเจฟฟี่ จำกัด. 60 น.

ภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2541. การบริหารธุรกิจขนาดกลาง
ขนาดย่อมและค้าปลีก. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 235 น.

ภาณุเดช เพียรความสุข. 2550. การรวมกลุ่มของผู้ประกอบการอาชีพทางกิ่งมะม่วง. น. 24-30.

ใน วารสารบัณฑิตศึกษา ปีที่ 6. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ขงยุทธ เกษสาคร. 2541. ภาวะผู้นำและแรงจูงใจ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เอสเคบुकเน็ต. 89 น.

บุษรัตน์ รัตนชมภู. 2550. การวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ของการเลี้ยงปลาในเขตภาคเหนือ
ตอนบนของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 172 น.

ชลนา ไส้มะนะวัฒน์. 2541. การรวมกลุ่มและศักยภาพในการแก้ปัญหาของชุมชนชนบท
ในภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 128 น.

วรรณา ประยุกต์วงศ์. 2549. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางเลือกเพื่อการบริหารธุรกิจที่ยั่งยืน.
กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย. 52 น.

วันวิสา เกิดพุด. 2549. การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้: กรณีศึกษาศูนย์กิจกรรม
ธรรมชาติมาบเอื้อง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. สถาบันบัณฑิตพัฒนา
บริหารศาสตร์. 140 น.

วัลลีย์ ชัยสุรัตน์. 2547. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: เทพรัตน์พับลิชชิงกรุ๊ป
จำกัด. 230 น.

- วิทยากร เชียงกุล. 2548. เศรษฐกิจไทยปัญหาและทางแก้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร. 62 น.
- ศนิษฐ สวัสดิโกศล. 2549. กลยุทธ์หยุดความขัดแย้ง. กรุงเทพฯ: แบคกรอฮิลการพิมพ์. 39 น.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. 2550. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บูสีนีสส์เวิร์ลด์. 160 น.
- ศุภกิจ สุ่มสาย. 2549. การรวมกลุ่มของสตรีชาวไทพวนในการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง: กรณีศึกษาการจัดตั้งศูนย์ทอผ้าบ้านป่าแดง ตำบลหนองพะยอม อำเภอดงพวน จังหวัดพิจิตร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. 85 น.
- ศุภชัย พาณิชภักดิ์. 2544. การวางแผนกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: พิมพ์โดยกระทรวงพาณิชย์. 48 น.
- สมบัติ สังฆราช. 2549. เศรษฐกิจไทย 1. เชียงใหม่: แพรวงการพิมพ์. 57 น.
- สมใจ สุวรรณผิว และชนิษฐา ไทยพิทักษ์. 2547. การบริหารธุรกิจขนาดย่อม. กรุงเทพฯ: พัฒนาวิชาการจำกัด. 80 น.
- สุวรรณวรรเดช โพธิราช. 2548. การจัดการธุรกิจปลานิลเพื่อการค้า ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 145 น.
- สุวกิจ ศรีปัดดา. 2549. การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง กับวิสาหกิจชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 163 น.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2547. กรอบแนวคิดทางทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 257 น.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. 2549. แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: มุลนิธิ วิถีสุข. 42 น.
- สุพานี สฤญภูวนิช. 2544. การบริหารเชิงกลยุทธ์ แนวคิดและทฤษฎี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 100 น.
- สุรีย์พร แสงคำมา. 2545. การรวมกลุ่มผู้ปลูกส้มสายน้ำผึ้ง ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 129 น.
- อนันต์ โกเสส. 2553. ประธานกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย. สัมภาษณ์. 1 มีนาคม 2553.
- อภิชัย พันธเสน. 2546. การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลาง และขนาดย่อม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสถาบันสนับสนุนการวิจัย. 125 น.

- อภิวัดน์ อะภิวงษา. 2546. การรวมกลุ่มผู้ทำนํ้าพริกปรุงอาหารพื้นเมืองบ้านสันมะนะ
ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 180 น.
- อัลสุรียา กรรณสูตร. 2552. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับ
ประสิทธิผลบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
132 น.
- อุษณิ มงคล. 2551. ภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพของบทบาทองค์การบริหารส่วนตำบลกับประสิทธิผล
ขององค์กร. คุษฎีปริญญาานิพนธ์ปริญญาเอก. มหาวิทยาลัยบูรพา. 154 น.
- Bowler Lan. 1992. **The Geography of Agriculture in Developed Market Economies.**
New York: Co-published in the United States with John Wiley and Sons.Inc.
86 p.
- Guadosa Almanzan and Claude E. Boyd. 2009. **Plankton Production and Tilapia Yield in
Ponds.** [Online] Available <http://www.sciencedirect.com> (20 October 2012).
- Macher Ron. 1999. **Making Your Small Farm Profitable.** Canada: University of Canada.
63 p.
- Makehem. J.I., and Malcolm L.R. 1998. **The Farming Came Now.** USA: University of
Cambridge Press. 79 p.
- Yamane T. 1973. **Statistics: Inductory Analysis:Third Edition.** Singapore: Harper & Row.
1,130 p.

ภาคผนวก

ตาราง 31 การคำนวณค่าเสื่อมราคาเครื่องมือ/อุปกรณ์ของเกษตรกร

รายการ	จำนวน	ราคา(บาท)	มูลค่า (บาท)	มูลค่าซาก (บาท)	อายุการใช้งาน (ปี)	ค่าเสื่อม/ปี (บาท)	ใช้กับการ เลี้ยงปลา (%)	ค่าเสื่อม/ปี กับการ เลี้ยงปลา (บาท)	ค่าซ่อม/ปี (บาท)
1.คูโปด้า	1.19	30,456.25	36,602.08	2,541.67	17.04	1,889.85	85.20%	1,610.15	683.33
2.ไคโวร	1.23	5,856.25	7,203.19	1,485.42	14.88	384.25	74.40%	285.88	435.42
3.ท่อสูบน้ำ	1.58	4,358.33	6,886.16	1,304.17	15.1	369.67	75.50%	279.10	289.58
4.เครื่องตัดหญ้า	1.15	4,058.75	4,667.56	1,672.50	12.43	240.95	82.87%	199.68	178.05
5.ตะกร้า	2.67	160	427.2	28.89	8.67	45.94	86.70%	39.83	-
6.แห/สวิง	1.15	596.15	685.57	178.46	9.08	55.85	90.80%	50.71	-
7.อวน	1	8,750.00	8,750.00	2,375.00	14.5	439.66	72.50%	318.75	375
8.ตราข้ง	1	3000	3000	750	16	140.63	80.00%	112.50	-
รวม								2,896.60	1,961.38
เฉลี่ย/รุ่น								1,833.29	1,241.38
เฉลี่ย/ไร่								558.93	378.47

ที่มา: จากการคำนวณ

ตาราง 32 การคำนวณค่าเสื่อมราคาโรงเรือนของเกษตรกร

รายการ	จำนวน	ราคา(บาท)	มูลค่า (บาท)	มูลค่าซาก (บาท)	อายุการใช้งาน (ปี)	ค่าเสื่อม/ปี (บาท)	ใช้กับการเลี้ยง ปลา (%)	ค่าเสื่อม/ปี กับการ เลี้ยงปลา (บาท)	ค่าซ่อม/ปี (บาท)
โรงเรือน	1.08	20,000.00	21,600.00	3,506.25	18.21	993.62	91.05%	904.69	-
รวม						993.62		904.69	-
เฉลี่ย/รุ่น								572.59	-
เฉลี่ย/ไร่								174.57	-

ที่มา: จากการคำนวณ

ตาราง 33 การคำนวณค่าเสื่อมราคาของเกษตรกร

รายการ	จำนวน	ราคา(บาท)	มูลค่า (บาท)	มูลค่าซาก (บาท)	อายุการใช้งาน (ปี)	ค่าเสื่อม/ปี (บาท)	ใช้กับการเลี้ยง ปลา (%)	ค่าเสื่อม/ปี กับการ เลี้ยงปลา (บาท)	ค่าซ่อม/ปี (บาท)
บ่อ	2.6	22,593.75	59,679.75	4,610.42	38.33	1,436.72	76.66%	1,101.39	-
รวม				4,610.42		1,436.72		1,101.39	-
เฉลี่ย/รุ่น				2,917.99		909.32		697.08	-
เฉลี่ย/ไร่				889.63		277.23		212.52	-

ที่มา: จากการคำนวณ

ภาคผนวก ข

ประวัติอำเภอสันทราย และประวัติกลุ่มเกษตรกร

ข้อมูลเบื้องต้นของอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

สภาพทั่วไป

1. ความเป็นมา

อำเภอสนทราย ได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอสนทราย เมื่อปี พ.ศ. 2440 โดยบริเวณที่ตั้งที่ว่าการอำเภอสนทรายมีลักษณะเป็นเนินทราย เนื่องจากแม่น้ำปิงกับแม่น้ำคาเว้ได้ไหลมาในฤดูฝน และนำทรายมาทับถมบริเวณนี้ทุกปีจนเป็นเนินทรายขนาดใหญ่ ดังนั้นเมื่อทางราชการได้กำหนดบริเวณพื้นที่บริเวณนี้เป็นอำเภอ จึงตั้งชื่อว่า “อำเภอสนทราย” ขึ้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2440 ได้สร้างอาคารที่ว่าการอำเภอเป็นไม้ชั้นเดียวมีมุขด้านหน้า ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 อาคารที่ว่าการอำเภอหลังเดิมได้ชำรุดทรุดโทรมมากหมดสภาพที่จะใช้การได้ ประกอบกับสภาพที่คับแคบ ทางราชการจึงอนุมัติเงินงบประมาณให้สร้างอาคารที่ว่าการอำเภอขึ้นใหม่ และได้ดำเนินการสร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2513 สภาพของที่ว่าการอำเภอในขณะนั้นมีขนาดเล็ก ทำให้ไม่สะดวกในการให้บริการประชาชนที่มาติดต่อราชการ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2527 และปีต่อมาได้มีการต่อเติมอาคารที่ว่าการอำเภอออกไปอีก ทางด้านหน้า ชั้นบนและด้านหลัง เพื่อความสะดวกในการบริการประชาชนมากยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2544 อำเภอสนทรายได้รับงบประมาณในการก่อสร้างที่ว่าการอำเภอสนทราย หอประชุม และบ้านพักนายอำเภอ (หลังใหม่) เป็นงบประมาณในการก่อสร้างเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 12,540,417 บาท และงบประมาณครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง เป็นเงิน 2,544,927 บาท จึงได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอสนทราย หอประชุม และบ้านพักนายอำเภอแล้วเสร็จในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2544 และได้กำหนดทำบุญสมโภชอาคารที่ว่าการอำเภอ และพิธีสืบชะตา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2544

2. ลักษณะทางกายภาพ

2.1 ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 12 กิโลเมตร เนื้อทั้งหมด 285.02 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 178.125 ไร่

ทิศเหนือติดกับอำเภอแม่แตง

ทิศใต้และทิศตะวันตกติดกับอำเภอดอยสะเก็ด

ทิศตะวันตกติดกับอำเภอแม่ริมและอำเภอเมืองเชียงใหม่

2.2 ลักษณะทางภูมิประเทศ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขาอยู่ในชั้นความสูง 300 เมตร ถึง 947 เมตร จากระดับน้ำทะเล ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงมาทางทิศใต้ ดินโดยทั่วไปเป็นดินเหนียว มีแม่น้ำไหลผ่านหลายสายที่สำคัญได้แก่ น้ำปิง แม่น้ำกวง แม่น้ำคาเว้ และแม่น้ำห้วยเกียง และมีระบบการชลประทานที่เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรกรรมมาช้านาน

3. การปกครองและประชากร

อำเภอสนทรายมีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 59,232 ไร่ ครอบคลุมเกษตรกร จำนวน 17,934 ครอบครัวย อำเภอสนทรายมีการแบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2475 เป็นดังนี้

ตาราง 34 การปกครองท้องถิ่น ประกอบด้วย 12 ตำบล

ลำดับ	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนประชากร
1	ป่าไผ่	17	13,641
2	แม่แฝกใหม่	14	7,674
3	หนองหาร	13	17,643
4	แม่แฝก	12	9,416
5	สันนาเม็ง	12	9,074
6	หนองแห้ง	11	5,273
7	สนทรายน้อย	10	10,497
8	หนองจ้อม	9	15,661
9	สนทรายหลวง	9	6,620
10	สันพระเนตร	7	6,614
11	สันป่าเปา	6	4,249
12	เมืองเล็น	5	2,797
	รวม	125	109,159

ที่มา: ที่ว่าการอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ (2553)

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. ทรัพยากรดิน มีดินเป็นดินเหนียวมีคุณภาพดี ให้ผลผลิตต่อไร่สูง เหมาะในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม
2. ทรัพยากรป่าไม้ มีป่าสวนแห่งชาติป่าสนทราย
3. แหล่งน้ำสำคัญ แม่น้ำปิง แม่น้ำกว๊ม แม่น้ำลาว และแม่น้ำห้วยแก้ว อ่างเก็บน้ำ 3 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยโจ้ อ่างเก็บน้ำห้วยเกี้ยง และอ่างเก็บน้ำห้วยฮัก โครงการชลประทาน 2 แห่ง

คือ โครงการชลประทานแม่แฝก และโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่กวง มีพื้นที่รับน้ำกว่า 60,000 ไร่

การคมนาคม

1. การคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอและจังหวัด คือ ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1001 (เชียงใหม่ – พะเยา) ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1019 (เชียงใหม่ – ดอยสะเก็ด) ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1000 (เชียงใหม่ – สันทราย)
2. การคมนาคมภายในตำบล และหมู่บ้าน คือ ทางหลวงชนบท สายบ้านป่าเหมือด บ้านพายน้อย สายบ้านแม่ใจ – บ้านโป่ง สายบ้านแม่แค – สหกรณ์ สายบ้านป่าเหมือด – บ้านศรีบุญเรือง สายบ้านทุ่งข้าวตอก – บ้านคอย สำหรับเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างตำบลและหมู่บ้าน เป็นสภาพถนนคอนกรีตเป็นส่วนมาก

สาธารณูปโภค

1. ไฟฟ้า การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้บริการจ่ายกระแสไฟฟ้าให้กับทุกหมู่บ้านของอำเภอ (125 หมู่บ้าน)
2. ประปา ใช้ระบบประปาหมู่บ้าน บ่อน้ำบาดาล 265 บ่อ บ่อน้ำตื้น 16,462 บ่อ สระน้ำ 39 แห่ง ฝาย/ทำนบ/พังกั้นน้ำ 47 แห่ง
3. โทรศัพท์ มีการให้บริการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ โดยมีจำนวนคู่สายองค์กร 5,787 คู่สาย บริษัทร่วม 13,461 คู่สาย รวม 19,248 คู่สาย
4. ไปรษณีย์โทรเลข จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ ที่ทำการไปรษณีย์สาขาสันทราย และสาขาแม่ใจ

สภาพทางเศรษฐกิจ

1. การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (85%) ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์
2. เกษตรกรรม มีพื้นที่ทั้งสิ้น 59,232 ไร่ ครอบครัวยุทธ จำนวน 17,934 ครอบครัว
3. พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวนาปี ถั่วเหลือง มันฝรั่ง มะเขือเทศ พริกใหญ่ ลำไย ลิ้นจี่ มะม่วง

4. การเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญ ได้แก่ โคเนื้อ โคนม โคเนื้อ กระบือ สุกร ไก่เนื้อ ไก่ไข่ เป็ด แพะ แกะ และการเลี้ยงปลานิล

อุตสาหกรรม

มีโรงงานอุตสาหกรรมและสถานประกอบการที่ได้รับอนุญาต จำนวน 15 แห่ง
การเงิน การธนาคาร

สถาบันการเงินมีธนาคาร จำนวน 13 แห่ง ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) สาขาสมุทรสาคร สาขาแม่โจ้ และสาขาโด้สสมุทรสาคร ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) สาขาสมุทรสาคร ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขาสมุทรสาคร สาขาแม่โจ้ ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาสมุทรสาคร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สาขาแม่โจ้ สาขาแม่แฝก สาขาป่าเหมือด ธนาคารออมสิน สาขาสมุทรสาคร สาขาแม่โจ้ ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) จากข้อมูล จปฐ. ปี 2553 รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 60,395 บาท ดังนี้

ตาราง 35 รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของเกษตรกรอำเภอสมุทรสาคร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

ลำดับของอำเภอ	ตำบล	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (บาท)
1	สันพระเนตร	75,013
2	สันป่าเปา	71,484
3	สันนาเม็ง	69,946
4	แม่แฝกใหม่	67,759
5	หนองหาร	65,733
6	แม่แฝก	58,026
7	เมืองเส้น	56,265
8	หนองจ้อม	50,927
9	หนองแข่ง	50,846
10	ป่าไผ่	48,344
เฉลี่ยรายได้ต่อคนต่อปีของคนในพื้นที่		60,395

ที่มา: ที่ว่าการอำเภอสมุทรสาคร จังหวัดเชียงใหม่

สภาพสังคม

1. มีจำนวนสถานศึกษา จำนวน 51 แห่ง แบ่งเป็น ระดับประถมศึกษา 38 แห่ง มัธยมศึกษา 1 แห่ง มหาวิทยาลัย 2 แห่ง สถานศึกษาเอกชน 8 แห่ง และสถานศึกษาพิเศษ (ร.ร.ศรีสังวาลเชียงใหม่) 1 แห่ง
2. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 1 แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบล 11 แห่ง ห้องสมุดประชาชน จำนวน 2 แห่ง
3. การศึกษาอื่นๆ ได้แก่ การจัดการศึกษาพัฒนาอาชีพและแก้ไขปัญหาคาความยากจน การฝึกวิชาชีพระยะสั้น การส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ข้อมูลคุณภาพชีวิต (กชช. 2 ค. และ จปฐ.)

1. คุณภาพชีวิตของประชาชนอำเภอสันทราย ปี 2553 การสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2553 ปรากฏว่า ประชาชนของ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีคุณภาพชีวิตที่ดี จากจำนวนครัวเรือนตามข้อมูล จปฐ. มี 14,131 ครัวเรือน มีจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 23,000 บาท/คน/ปี จำนวน 43 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 0.30 โดยประชาชนอำเภอสันทราย มีรายได้เฉลี่ย 60,395 บาท/คน/ปี
2. การดำเนินงานตามโครงการชุมชนพอเพียง ประจำปี 2553 อำเภอสันทรายมีจำนวนหมู่บ้าน/ชุมชน ทั้งหมด 129 หมู่บ้าน/ชุมชน เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในความรับผิดชอบของอำเภอ 49 หมู่บ้าน/ชุมชน เป็นหมู่บ้านคาบเกี่ยวระหว่างอำเภอและเทศบาล 6 หมู่บ้าน/ชุมชน เป็นหมู่บ้านคาบเกี่ยวระหว่างอำเภอเทศบาลกับเทศบาล 2 หมู่บ้านได้รับการอนุมัติแล้วทั้งหมด 29 หมู่บ้าน 32 โครงการ โครงการที่ต้องดำเนินการในปี 2553 จำนวน 100 ชุมชน 116 โครงการ อยู่ระหว่างการพิจารณาของ สพช. จำนวน 34 ชุมชน 42 โครงการ และมีโครงการที่ยังไม่ได้ดำเนินการ จำนวน 58 ชุมชน 74 โครงการ
3. อำเภอสันทรายเป็นหนึ่งในจำนวน 22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวจังหวัดเป็นระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่มีเนื้อที่ประมาณ 285.02 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 115,969 ไร่ อาณาเขตติดต่อของอำเภอสันทราย ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันกำแพง ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอแมริม และอำเภอเมืองเชียงใหม่ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา อยู่ในชั้นความสูง 300 เมตร ถึง 947 เมตรจากระดับน้ำทะเล ลักษณะพื้นที่

ลาดเอียงมาทางทิศใต้ อำเภอสนทรายไม่มีภูเขาสูง มีภูเขาลูกเดียว ทอดจากทิศเหนือลงมาทางทิศใต้ อำเภอสนทรายมีแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย ที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำกวัง แม่น้ำแม่ลาว แม่น้ำห้วยแก้ว และมีระบบชลประทานที่เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรกรรมมาเป็นเวลานาน อำเภอสนทรายมีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์

4. อำเภอสนทรายมีพื้นที่เป็นลักษณะที่ราบเชิงเขา เป็นดินเหนียว จึงเอื้อประโยชน์แก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่ 95% เหมาะแก่การทำการเกษตรกรรม

5. อำเภอสนทรายมีประชากรทั้งสิ้น 91,535 คน แยกเป็น ชาย 44,376 คน หญิง 47,159 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 321 คน ต่อตารางกิโลเมตร

ประวัติกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสนทราย

ที่ตั้งปัจจุบัน

กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสนทรายบ้านแม่เกิดหลวง (บ้านป่าเกิด) บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 5 ตำบลหนองจ่อม อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสนทรายเป็นการรวมกลุ่มของผู้ประกอบกิจกรรมการเลี้ยงปลานิลในบ่อดิน ในเขตพื้นที่อำเภอสนทรายและใกล้เคียง เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2548 โดยมีผู้ร่วมก่อตั้ง จำนวน 8 คน ได้แก่

นายอนันต์	โกเสส	ผู้จัดการกลุ่มคนปัจจุบัน
นายสวิง	ชัยสุรินทร์	ประธานกลุ่มคนแรก
นายทองอิน	กุศล	รองประธานคนแรก
นายสมศักดิ์	เชื่อนแก้ว	กรรมการ
นายศิริ	ถาวร	กรรมการ
นายบุญเลิศ	สมมิตร	กรรมการ (เสียชีวิตแล้ว)
นายสมคิด	พลเยี่ยม	กรรมการ (เสียชีวิตแล้ว)
นายประดิษฐ์	บุญระหงษ์	กรรมการ

เริ่มจำหน่ายอาหารและจับปลาครั้งแรกเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2548 ณ สำนักงานชั่วคราว เลขที่ 25/1 หมู่ 5 ตำบลหนองจ่อม อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยทุนดำเนินการมาจากการลงหุ้นของสมาชิก กิจกรรมกลุ่มมีการพัฒนามาเป็นลำดับ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2549 ได้ย้ายมาอยู่ ณ ที่ทำการปัจจุบัน

วิสัยทัศน์

กลุ่มผู้เลี้ยงปลาสร้อยเป็นการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงปลานิลในบ่อดินที่มีความมั่นคง เพื่อดำรงชีพอย่างมีความสุข ตามวิถีทางแห่งเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ

พัฒนาการเลี้ยงปลานิลในบ่อดินร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้อง โดยยึดหลัก เหตุผล การมีส่วนร่วมทั้งร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และพึ่งตนเอง พัฒนาและส่งเสริมสมาชิกในด้านความรู้ ทักษะ การใช้เทคโนโลยีในทุกๆ ด้าน ที่มีความจำเป็นและเหมาะสมในการเลี้ยงปลานิลในบ่อดิน เพื่อผลิตที่มีคุณภาพ พัฒนาและส่งเสริมด้านการตลาด ตลอดจนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพปลอดภัยสำหรับผู้บริโภค

เป้าประสงค์

สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลาสร้อยทุกรายมีการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ตามวิถีทางแห่งเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ลักษณะสำนักงานกลุ่มที่เกษตรกรมีความต้องการตรงกันคือ

1. มีสำนักงานที่มีบรรยากาศที่ดี เอื้ออำนวยต่อการเข้าใช้บริการ
2. มีพนักงานที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ มีสภาพจิตใจที่ถึงพร้อมในการให้บริการที่ดีที่สุดแก่สมาชิกกลุ่มและผู้เกี่ยวข้อง
3. มีสินค้าที่ดี ตลอดจนให้ความรู้ คำแนะนำที่สร้างสรรค์ตรงกับความต้องการของสมาชิกและผู้เกี่ยวข้อง

หลักปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลาสร้อย

1. ซื้อพันธุ์ปลานิลจากกลุ่ม
2. ซื้อสินค้าของกลุ่ม
3. ขายปลานิลให้กลุ่มเป็นผู้จัดการผลผลิตตั้งแต่จับจนกระทั่งขาย
4. เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง

คติเตือนใจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลาอันตราย

“ไม่มีภัยพิบัติใด ยิ่งใหญ่กว่าความไม่รู้จักพอ
ไม่มีหายนะใด ยิ่งใหญ่ไปกว่าความโลภ
ความสมบูรณ์เนื่องจากการรู้จักพอ เป็นความสมบูรณ์ที่นิรันดร์”

ที่มา: เล่าจื๊อ (2542 อ้างใน อนันต์, 2553)

ขั้นตอนการเลี้ยงปลาในบ่อที่ทางกลุ่มถือปฏิบัติกันมา

1. การเตรียมบ่อ ก่อนปล่อยพันธุ์ลูกปลาเกษตรกรต้องเตรียมความพร้อมของบ่อให้เรียบร้อย โดยการตากบ่อให้แห้งเพื่อปรับสภาพดินพื้นบ่อ
2. การตากบ่อ ควรมีการตากบ่อทุกครั้งหลังจากจับปลาขาย เพื่อเป็นการปรับสภาพของดินพื้นบ่อที่อาจมีการสะสมของสิ่งขับถ่ายจากสัตว์น้ำที่เลี้ยง
3. การใส่ปูนขาว มีวัตถุประสงค์เพื่อการฆ่าเชื้อต่างๆ ที่สะสมอยู่บริเวณพื้นบ่อปรับสภาพของดินในบ่อ
4. กำจัดวัชพืชและพรรณไม้น้ำต่างๆ เช่น กก หญ้า ผักตบชวา โดยนำมากองสุมไว้เมื่อแห้งแล้วนำมาใช้เป็นปุ๋ยหมักในขณะที่ยังปล่อยปลาเลี้ยง
5. กำจัดศัตรูปลา ศัตรูปลานิลได้แก่ กลุ่มปลากินเนื้อ เช่น ช่อน ชะโศก หมอ ดูก นอกจากนี้ก็ยังมีสัตว์พวก กบ เขียด งู เป็นต้น
6. การลอกเลน มีความจำเป็นถ้าหากว่ามีการสะสมของเลนในบ่อปริมาณมาก เพราะตากบ่อเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงต้องมีการลอกเลน ซึ่งอาจมีการลอกเลนปีละครั้งหรือทุก 2 ปี 3 ปี หรือ 5 ปี ขึ้นอยู่กับสภาพการสะสมของเลนในบ่อ
7. การนำน้ำขึ้นบ่อ ใช้วนดาถี 2 ชั้น หุ้มที่ปลายท่อให้น้ำเข้าบ่อ เพื่อกรองไข่และลูกปลานขนาดเล็กที่จะเข้ามาในบ่อ
8. การใส่ปุ๋ย ปลานิลเป็นปลาที่กินอาหารได้หลากหลายชนิด ในบ่อเลี้ยงปลาควรมีอาหารธรรมชาติเกิดขึ้นอยู่เสมอ จึงจำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเพื่อเร่งให้เกิดอาหารธรรมชาติจำพวก แพลงก์ตอนพืช (พืชน้ำขนาดเล็ก) เป็นลำดับแรก ซึ่งจะเหนี่ยวนำให้เกิดอาหารธรรมชาติอื่นๆ ตามมา
9. การอนุบาลลูกปลา ก่อนการเลี้ยงจำเป็นต้องมีการอนุบาลลูกปลาก่อน หากว่าปลาที่ซื้อมามีขนาดเล็ก ขั้นตอนการอนุบาลปลาจะมีประโยชน์ที่ทำให้ปลาที่เลี้ยงโตมีอัตราการรอด

เพิ่มขึ้น ปลาที่จับมีขนาดไม่แคบไซซ์ (เกร็ดแตกแห้ง หัวโต) ซึ่งทำให้การบริหารจัดการ การเลี้ยง
สะดวก ปลาที่จับขายมีคุณภาพดี ขายได้ราคาเพิ่มขึ้น

10. อนุบาลลูกพันธุ์ปลานิล ในกระชังในล่อนตาดี การเลี้ยงลูกปลานิลในอนุบาล
ควรขนาด 1 – 2 เซนติเมตร การให้อาหารลูกปลาอนุบาล ควรเป็นอาหารลูกกบผง หรือรำละเอียด

11. การปล่อยลูกพันธุ์ปลานิล ย้ายลูกปลาที่ผ่านการอนุบาลแล้วในตอนเช้า ก่อน
เวลา 08.00 น. แล้วนำมาพักในกระชังในบ่อเลี้ยงที่จะปล่อยประมาณ 2 ชั่วโมง เพื่อสังเกตปลาตัว
ไหนไม่แข็งแรงก็จะคัดออก ส่วนที่แข็งแรงก็ปล่อยลงเลี้ยงในอัตราความหนาแน่น 2,500 – 4,000
ตัว/ไร่ เพิ่มน้ำวันละ 10 เซนติเมตร ใช้เวลาประมาณ 10 วัน จะได้ปริมาณน้ำมีความลึก 1.5 – 2 เมตร

ปสท.23

ใบสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลาอันตราย

ข้าพเจ้า ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว.....
 เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....สัญชาติ.....เชื้อชาติ.....อายุ.....ปี
 ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ เลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....ตำบล.....
 อำเภอ.....จังหวัดเชียงใหม่ หมายเลขโทรศัพท์.....
 มีความประสงค์ที่จะสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่มผู้เลี้ยงปลาอันตรายโดยได้แนบเอกสารประกอบการ
 สมัคร ดังนี้

- ☐ 1. สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน หรือเอกสารอื่นที่ทางราชการเป็นผู้ออกให้
- ☐ 2. สำเนาทะเบียนบ้าน
- ☐ 3. เงินค่าสมัครเป็นสมาชิก 120 บาท

ลงชื่อ.....ผู้สมัคร
 (.....)
/...../.....

ความเห็นของผู้จัดการกลุ่มผู้เลี้ยงปลาอันตราย

- ☐ หลักฐานครบ
- ☐ เห็นควรรับ
- ☐ ไม่เห็นควรรับ เพราะ.....

ลงชื่อ.....ผู้จัดการ
 (นายอนันต์ โกเสส)
/...../.....

ความเห็นของประธานคณะกรรมการบริหารกลุ่มผู้เลี้ยงปลาอันตราย

- ☐ อนุมัติรับเป็นสมาชิก
- ☐ ไม่อนุมัติ เพราะ.....

ลงชื่อ.....ประธาน
 (นายศิริ ถาวร)
/...../.....

ภาคผนวก ก

ลักษณะทั่วไปในการพัฒนาการเลี้ยงปลานิล และประมวลดภาพ
การดำเนินกิจกรรมกลุ่มเกษตรกร

ลักษณะทั่วไปและการพัฒนาการเลี้ยงปลานิล

ตาราง 36 สถิติฟาร์มผู้เลี้ยงปลาในจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2553

อำเภอ	จำนวน (ราย)	เนื้อที่รวม (ไร่)	เลี้ยงปลาในบ่อ		เลี้ยงปลาในร่องสวน		เลี้ยงปลาในนาข้าว		เลี้ยงปลาในกระชัง		เลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์	
			ราย	เนื้อที่ (ไร่)	ราย	เนื้อที่ (ไร่)	ราย	เนื้อที่ (ไร่)	ราย	เนื้อที่ (ไร่)	ราย	เนื้อที่ (ไร่)
เมือง	281	170.86	196	155.23	12	10.09	3	5.50	-	-	70	70.00
สันทราย	667	322.17	606	300.29	8	2.49	12	29.20	9	270.00	32	32.00
สันกำแพง	336	149.80	245	146.48	-	-	2	2.20	32	1,736.00	57	57.00
ดอยสะเก็ด	856	198.59	433	196.06	1	0.04	5	2.20	-	-	417	417.00
สารภี	636	291.40	600	279.97	13	11.39	-	-	-	-	23	23.00
หางดง	249	55.06	99	45.00	56	10.00	1	-	-	-	93	93.00
สันป่าตอง	747	150.60	164	139.25	5	1.99	1	9.00	-	-	577	577.00
จอมทอง	557	331.75	451	331.68	-	-	-	-	-	-	106	106.00
ฮอด	344	308.19	190	308.09	-	-	-	-	-	-	154	154.00
ดอยเต่า	681	283.46	475	283.33	-	-	-	-	-	-	206	206.00
อมก๋อย	136	46.44	61	45.98	-	-	-	-	-	-	75	75.00
แม่แจ่ม	224	67.72	218	67.72	-	-	-	-	-	-	6	6.00
แม่ริม	366	188.64	255	187.56	-	-	1	1.00	1	18.00	109	109.00

ตาราง 36 (ต่อ)

อำเภอ	จำนวน (ราย)	เนื้อที่รวม (ไร่)	เลี้ยงปลาในบ่อ		เลี้ยงปลาในร่องสวน		เลี้ยงปลาในนาข้าว		เลี้ยงปลาในกระชัง		เลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์	
			ราย	เนื้อที่ (ไร่)	ราย	เนื้อที่ (ไร่)	ราย	เนื้อที่ (ไร่)	ราย	เนื้อที่ (ไร่)	ราย	เนื้อที่ (ไร่)
สะเมิง	162	25.15	116	25.12	-	-	-	-	-	-	46	46.00
แม่แตง	591	281.86	540	279.63	1	0.20	3	2.00	-	-	47	47.00
พร้าว	1,318	400.14	1,226	400.00	2	0.10	-	-	27	486.00	63	63.00
เชียงดาว	583	233.79	512	230.75	-	-	15	3.00	-	-	56	56.00
ฝาง	763	505.92	648	505.85	-	-	-	-	-	-	115	115.00
แม่อาย	507	901.37	411	901.31	-	-	-	-	-	-	96	96.00
เวียงแหง	204	104.50	136	104.46	-	-	-	-	-	-	68	68.00
ไชยปราการ	165	103.27	155	103.26	-	-	-	-	-	-	10	10.00
แม่วาง	156	44.40	81	44.35	-	-	-	-	-	-	75	75.00
กิ่ง อ.แม่ออน	209	74.76	126	74.71	-	-	-	-	-	-	83	83.00
กิ่ง อ.ดอยหล่อ	270	42.20	198	42.15	-	-	-	-	-	-	72	72.00
รวม	11,008	5,292.04	3,142	5,198.26	98	36.30	43	54.10	69	2,510.00	2,656	2,656.00

ที่มา: สถานีประมงจังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะทั่วไปและการพัฒนาการเลี้ยงปลานิล

1. ชีววิทยาของปลานิล

ปลานิลมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Oreochromis niloticus* (Linn) จัดอยู่ในวงศ์ Cichlidae ซึ่งปลาในวงศ์นี้มีอยู่ประมาณ 700 ชนิด มีริมฝีปากบนและล่างเสมอกัน บริเวณแก้มมีเกล็ด 4 แถว ลำตัวมีสีเขียวปนน้ำตาล และมีลายพาดขวาง 9 – 10 แถว ครีบหลังและครีบกันและครีบหางมีจุดขาว และเส้นข้างลำตัวขาว ครีบหลังมีอันเดียวประกอบด้วยก้านครีบก้น 9 – 10 อัน มีเกล็ด 33 เกล็ด บนแถบเส้นข้างลำตัว ด้านข้างมีเกล็ดตามแนวเฉียง จากตอนต้นของครีบหลังลงมาถึงเส้นข้างลำตัว 5 เกล็ด และจากเส้นข้างลำตัวลงมาถึงแนวส่วนหน้าของครีบก้น 13 เกล็ด ลำตัวมีสีเขียวปนน้ำตาล ตรงกลางเกล็ดมีสีเข้ม ที่กระดูกแก้มมีจุดสีเข้มอยู่หนึ่งจุด บริเวณปลายอ่อนของครีบหลัง ครีบก้น และครีบหาง มีจุดสีขาวและสีดำตัดขวางอยู่ทั่วไป สถาบันวิจัยและพัฒนาพันธุ์กรรมสัตว์น้ำ (กรม ประมง, 2551)

Boulenger (1907 cited in Guadiosa et al., 2009) กล่าวว่า ปลานิลเป็นปลาที่มี ลักษณะลำตัวแบน มีความกว้างของลำตัวเป็น 47.8% ของความยาวลำตัว ส่วนหัวค่อนข้างโต มีความยาวเป็น 35.2% ของความยาวลำตัว จะงอยปากตรงหรือโค้งเว้าเล็กน้อย แพนหางตรงในปลา ขนาดเล็ก แต่จะค่อนข้างกลมมนเมื่อปลาโตขึ้น ปลาขนาดเล็กจะมีแถบสีดำขวางลำตัวอยู่ 8 – 9 แถบ แพนหางมีแถบดำในจำนวนที่ไม่แน่นอน หัวมีสีเทาอมชมพู ขอบหางและก้นแดง

2. ลักษณะทั่วไปที่ใช้จำแนกปลาใน Genus Tilapia

2.1 Genera Tilapia ลักษณะการวางไข่จะเกาะติดวัตถุและจะเฝ้าดูแลไข่ตลอดเวลา บริเวณกระดูกเหงือก (gill arch) พบว่ามีซี่กรอง (gill racker) ประมาณ 6 – 12 อัน มีฟันหยาบอยู่ บริเวณขากรรไกรและส่วนล่างของคอหอย

2.2 Genera Sarotherodon ปลาในสกุลนี้เพศผู้หรือเพศเมียจะอมไข่ไว้ในปาก มีซี่กรองประมาณ 12 – 27 อัน ลักษณะฟันบนขากรรไกรและบริเวณคอหอยจะเป็นฟันละเอียด

2.3 Genera Oreochromis ปลานิลเพศเมียเท่านั้นที่ดูแลลูกด้วยวิธีการอมไข่ และการสร้างรังเพื่อการวางไข่ มีซี่กรอง 15 – 27 อัน ลักษณะฟันบริเวณขากรรไกรและคอหอยจะมีหลายขนาด ตั้งแต่ค่อนข้างหยาบจนถึงละเอียด (Trewavas, 1982 cited in Guadiosa et al., 2009)

3. ความแตกต่างระหว่างเพศ เห็นได้ชัดเจนจากลักษณะของดึ่งเพศ

3.1 ปลานิลเพศผู้

อวัยวะสืบพันธุ์ที่อยู่บริเวณใกล้กับช่องทวารจะมีลักษณะเรียวยาวยื่นออกมา จะมีรูเปิด 2 รู คือ รูก้น (anus) และรูเปิดรวมของท่อน้ำเชื้อและปัสสาวะ (urogenital pore) สีของลำตัวจะมีสีเข้มสดใส แถบขวางข้างจะมีสีชมพูออกแดง และใต้คางจะมีสีแดง

3.2 ปลานิลเพศเมีย

อวัยวะสืบพันธุ์จะมีลักษณะเป็นรูค่อนข้างใหญ่และกลม ปลาเพศเมียจะมีรูเปิด 3 รู คือ รูก้น รูท่อน้ำไข่ (genital pore) และรูท่อน้ำปัสสาวะ (urinary pore) อวัยวะจะมีลักษณะค่อนข้างกลมใหญ่ และมีช่องเปิดเป็นขีดขวางตรงกลางอวัยวะเพศ สีของตัวปลาจะซีดกว่าเพศผู้ มองเห็นแถบขวางข้างลำตัวได้ชัดเจน ใต้คางจะมีสีเหลืองและขนาดตัวปลาโดยทั่วไปจะเล็กกว่าเพศผู้

ตาราง 37 ความแตกต่างของเพศปลานิล

ลักษณะ	เพศผู้	เพศเมีย
สีบนลำตัว	เข้มกว่า	จางกว่า
สีใต้คาง	เข้มกว่า	จางกว่า
อวัยวะเพศ	เรียวยาว	สั้นและใหญ่กว่า
ช่องเปิดบนอวัยวะเพศ	1 ช่อง อยู่ส่วนปลาย	2 ช่อง อยู่ส่วนปลาย 1 ช่อง อยู่ส่วนหน้า 1 ช่อง

ที่มา: สถานีประมงจังหวัดเชียงใหม่ (2553)

4. ประวัติปลานิลในประเทศไทย

ปลานิลได้ถูกนำเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรก โดยสมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศมกุฎราชกุมาร แห่งประเทศญี่ปุ่น ได้ทรงจัดส่งมาทูลเกล้าฯ ถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จำนวน 50 ตัว เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2508 ในระยะแรกได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปล่อยลงเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ ในบริเวณพระตำหนักสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปเลี้ยงในบ่อดิน เมื่อเลี้ยงไว้ในบ่อดินได้ประมาณ 5 เดือนเศษ พบว่าปลาเหล่านี้ออกลูกเป็นจำนวนมาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่ชุดบ่อเพิ่มและทรงปล่อยปลาลงเลี้ยงในบ่อด้วยพระองค์เอง เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2508 และได้ทรงพระ

กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่จากกรมประมงเข้าไปทำการตรวจสอบการเจริญเติบโตทุกเดือน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2509 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพันธุ์ปลาชนิดนี้ให้แก่กรมประมง จำนวน 10,000 ตัว เพื่อนำไปเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ และได้ทรงพระราชทานชื่อปลาชนิดนี้ว่า “ปลานิล” (เพิ่มพูน, 2531 อ้างใน สุวรรณเดช, 2548)

ปัจจุบันปลานิลได้รับการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์จากสถาบันวิจัยและพัฒนาพันธุ์กรรมสัตว์น้ำ กรมประมง และหน่วยงานของเอกชน ทำให้เกิดเป็นปลานิลสายพันธุ์ใหม่ๆ ขึ้นประมาณ 3 สายพันธุ์ดังนี้

4.1 สายพันธุ์จิตรลดา 1 เป็นสายพันธุ์ที่ถูกปรับปรุงและพัฒนาจากปลานิลที่เลี้ยงอยู่ในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เป็นระยะเวลาถึง 7 ชั่วอายุ และได้ปลาสายพันธุ์ใหม่ที่มีการเจริญเติบโตเร็วกว่าสายพันธุ์ที่เลี้ยงในพระตำหนักฯ ประมาณร้อยละ 22

4.2 สายพันธุ์จิตรลดา 2 (Genetically Male Tilapia; GMT) คือ ลูกปลานิลที่ผลิตจาก พ่อพันธุ์ YY (บางทีเรียกว่า ปลานิลซูเปอร์เมล) ซึ่งเป็นปลาที่ถูกเปลี่ยนแปลงโครโมโซมเพศให้เป็น YY แทนที่จะเป็น XY ตามปกติ เมื่อนำพ่อพันธุ์ YY นี้ไปผสมกับแม่ปลานิลทั่วไปก็น่าจะมีผลให้ได้ลูกปลาเพศผู้ XY ทั้งหมด คือ ลูกปลานิลที่ผลิตจากพ่อพันธุ์ (YY) ซึ่งเป็นปลาที่ถูกเปลี่ยนแปลงโครโมโซมเพศให้เป็น (YY) และเมื่อนำไปผสมกับแม่ปลานิลควรจะได้ลูกปลาเพศผู้ (XY) ทั้งหมด แต่ผลปรากฏว่า อัตราเพศผู้ของปลานิลสายพันธุ์จิตรลดา 2 นี้ ให้ลูกปลาเพศผู้เฉลี่ยร้อยละ 95.6 และหากจะให้ได้เพศผู้ทั้งหมดแม่ปลานิลจะต้องเป็นสายพันธุ์เดียวกับพ่อพันธุ์ นอกจากนี้พบว่าอุณหภูมิ น้ำระหว่างการเพาะฟักมีผลต่ออัตราส่วนเพศของลูกปลาที่ได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ปลานิลสายพันธุ์จิตรลดา 2 นี้ได้รับความนิยมในวงจำกัด เนื่องจากปลาประเภท GMT มีการเจริญเติบโตช้ากว่าลูกปลานิลเพศผู้ที่ได้รับการแปลงเพศ

4.3 สายพันธุ์จิตรลดา 3 (Genetically Improved Farmed Tilapia Line; GIFT) เป็นปลาที่ปรับปรุงจากการคัดพันธุ์ปลานิล 7 สายพันธุ์ โดยประเทศฟิลิปปินส์มาประมาณ 5 ชั่วอายุ ซึ่งประกอบด้วยสายพันธุ์ อียิปต์ กานา เคนยา สิงคโปร์ เซนาเกลส์ อิสราเอล และได้หวัน จึงนำเข้าประเทศไทยและคัดพันธุ์ต่ออีก 2 ชั่วอายุ ปลาสายพันธุ์นี้มีหัวเล็ก ลำตัวหนาและกว้าง เจริญเติบโตเร็วได้ขนาด 3 – 4 ตัว/กิโลกรัม ภายใน 6 – 8 เดือน มีผลผลิตสูงกว่าปลานิลทั่วไปถึง 40%

5. วิธีการเพาะพันธุ์ปลานิล

โดยสามารถจัดเตรียมการเพาะลูกปลาเพศผู้ได้ 4 วิธีดังนี้

5.1 วิธีที่ 1 การคัดเลือกโดยดูลักษณะเพศภายนอก

นำปลาที่เลี้ยงทั้งหมดมาแยกเพศโดยตรง จำเป็นต้องเป็นปลาที่มีขนาดใหญ่พอสมควร โดยดูลักษณะสีใต้ท้องของปลา สำหรับปลาเพศผู้จะมีสีแดงหรือสีชมพู ส่วนปลาเพศเมียใต้ท้องจะมีสีเหลือง หรือจะสังเกตบริเวณช่องขั้วถ่าย เพศเมียจะมี 3 ช่อง เพศผู้จะมี 2 ช่อง ขนาดปลาที่สามารถเห็นความแตกต่างได้ชัดเจนควรมีขนาดความยาวตั้งแต่ 12 เซนติเมตร และมีน้ำหนัก 50 กรัมขึ้นไป

5.2 วิธีที่ 2 การผสมข้ามสายพันธุ์

การผสมข้ามสายพันธุ์ทั้งสกุลและชนิด ในปลาบางชนิดทำให้เกิดลูกปลาเพศเดียวกัน ก็ได้ เช่น การผสมข้ามสายพันธุ์ระหว่าง *O.niloticus* กับ *O.aureus* จะได้ลูกปลานิลเพศผู้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ซึ่งประสบความสำเร็จมาแล้วในประเทศอิสราเอล

5.3 วิธีที่ 3 การใช้ฮอร์โมนแปลงเพศปลา

สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การฝังแคปซูล การแช่ปลาในสารละลายฮอร์โมน และการผสมฮอร์โมนในอาหารให้ลูกปลากิน โดยใช้ฮอร์โมนแอนโดรเจนหรือฮอร์โมนเพศผู้สามารถเปลี่ยนได้มากกว่า 95 เปอร์เซ็นต์

5.4 วิธีที่ 4 ปลานิลซูเปอร์แมล

เป็นการผลิตลูกปลานิลเพศผู้ทั้งครอก ซึ่งสถาบันวิจัยและพัฒนาพันธุ์กรรมสัตว์น้ำได้ดำเนินการขยายพันธุ์

6. การขุดบ่อเลี้ยงปลา

การขุดบ่อเลี้ยงปลา ปัจจุบันนิยมใช้เครื่องจักรกล เช่น แทรกเตอร์ รถดั้มขุดดิน เพราะเสียค่าใช้จ่ายต่ำกว่าใช้แรงงานคนขุดเป็นอันมาก ปฏิบัติงานได้รวดเร็วและการสร้างคันดินก็สามารถอัดให้แน่น ป้องกันการรั่วซึมได้เป็นอย่างดี ความลึกของบ่อประมาณ 1 เมตร มีเชิงลาดประมาณ 45 องศา เพื่อป้องกันการพังทลายของดิน และมีขานบ่อกว้างประมาณ 1 – 2 เมตร ตามขนาดความกว้างยาวของบ่อที่เหมาะสม ถ้าย่อยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เช่น คู คลอง แม่น้ำ หรือในเขตชลประทานควรสร้างท่อระบายน้ำเข้า – ออกคนละทาง ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำและระบายน้ำได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องสูบน้ำ

7. ขั้นตอนการเลี้ยงปลานิล

7.1 **การจัดวัชพืชและพรรณไม้ต่างๆ ให้หมด** เช่น กก หญ้า ผักตบชวา โดยนำมา กองรวมไว้ เมื่อแห้งแล้วนำมาใช้เป็นปุ๋ยหมัก ในขณะที่ปล่อยปลาลงเลี้ยง ถ้าในบ่อเก่ามีเลนมาก จำเป็นต้องสาบขึ้น โดยนำไปเสริมคันดินที่ชำรุด หรือใช้เป็นปุ๋ยแก่พืชผัก ผลไม้ บริเวณใกล้เคียง พร้อมทั้งตกแต่งเชิงลาดและคันดินให้แน่นด้วย

7.1.1 **การจัดศัตรูศัตรูของปลานิล** ได้แก่ ปลาจำพวกกินเนื้อ เช่น ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาหมอ ปลาดุก นอกจากนี้ยังมีสัตว์พวก กบ เขียด งู เป็นต้น ดังนั้นก่อนที่จะปล่อย ปลานิลลงเลี้ยง จึงจำเป็นต้องกำจัดศัตรูดังกล่าวเสียก่อน โดยวิธีระบายน้ำออกให้เหลือน้อยที่สุด

7.1.2 **การกำจัดศัตรูของปลา** อาจใช้โล่ดินสดหรือแห้ง ประมาณ 1 กิโลกรัม ต่อปริมาณน้ำในบ่อ 100 ลูกบาศก์เมตร โดยทุบหรือบดโล่ดิน ให้ละเอียดนำลงแช่น้ำประมาณ 1 – 2 ปี๊บ ขยำโล่ดินเพื่อให้น้ำสีขาวออกมาหลายๆ ครั้ง จนหมดนำไปสาบให้ทั่วบ่อ ศัตรูของปลาจะ ลอยตัวขึ้นมาภายหลังสาบโล่ดินประมาณ 30 นาที ใช้สวิงจับขึ้นมาบริโภครได้ ศัตรูของปลาที่เหลื อตายพื้นบ่อจะลอยขึ้นมาในวันรุ่งขึ้น ส่วนศัตรูจำพวก กบ เขียด งู จะหนีออกไปจากบ่อ และก่อน ปล่อยปลาลงเลี้ยงควรทิ้งระยะไว้ประมาณ 7 วัน เพื่อให้ฤทธิ์ของโล่ดินสลายตัวไปหมดเสียก่อน

7.2 **การใส่ปุ๋ย** โดยปกติแล้ว อุปนิสัยของปลานิลจะกินอาหารจำพวกแพลงตอนพืช แพลงตอนสัตว์ เศษวัสดุเน่าเปื่อยตามพื้นบ่อ แหน สาหร่าย ฯลฯ ดังนั้นในบ่อเลี้ยงปลาควรให้อาหารธรรมชาติดังกล่าวเกิดขึ้นอยู่เสมอ จึงต้องใส่ปุ๋ยลงไปละลายเป็นธาตุอาหาร พืชขนาดเล็ก จำเป็นต้องใช้ในการปรุงอาหารและเจริญเติบโต โดยกระบวนการสังเคราะห์แสง ซึ่งเป็นห่วงโซ่อาหาร อันดับต่อไปคือ แพลงตอนสัตว์ ได้แก่ ไรน้ำ และตัวอ่อนของแมลง ปุ๋ยที่ใช้ได้แก่ มูลวัว ควาย หมู เป็ด ไก่ นอกจากนี้ปุ๋ยที่ได้จากมูลสัตว์แล้ว อาจใช้ปุ๋ยหมักและฟางข้าว ปุ๋ยพืชสดต่าง ๆ ก็ได้

อัตราส่วนการใส่ปุ๋ยคอก ในระยะแรกควรใส่ประมาณ 250 – 300 กิโลกรัม/ไร่/เดือน ส่วนในระยะหลังควรลดลงเหลือเพียงครึ่งหนึ่ง หรือสังเกตสีของน้ำในบ่อ และในกรณีที่ทำ ปุ๋ยคอกไม่ได้ก็จะใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ สูตร 15 : 15 : 15 ใส่ประมาณ 5 กิโลกรัม/ไร่/เดือน ก็ได้ วิธีใส่ ปุ๋ยถ้าเป็นปุ๋ยคอกควรตากให้แห้งเสียก่อน เพราะปุ๋ยสดจะทำให้มีก๊าซจำพวกแอมโมเนียละลายอยู่ใน น้ำมากเป็นอันตรายต่อปลา การใส่ปุ๋ยคอกใช้วิธีหว่านลงไปบ่อโดยละลายน้ำทั่วๆ ก่อน ส่วน ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยสดนั้นควรกองรวมไว้ตามมุมบ่อ 2 – 3 แห่ง โดยมีไม้ปักล้อมเป็นคอกล้อมกองปุ๋ย เพื่อป้องกันมิให้ส่วนที่ยังไม่สลายตัวกระจาย

7.3 **อัตราการปล่อยปลา** อัตราการปล่อยปลาที่เลี้ยงในบ่อดินขึ้นอยู่กับคุณภาพน้ำ อาหารและการจัดการเป็นสำคัญ โดยทั่วไปจะปล่อยลูกปลานิลขนาด 3 – 5 เซนติเมตร ลงเลี้ยงในอัตรา 1 – 3 ตัว/ตารางเมตร หรือ 2,000 – 5,000 ตัว/ไร่

7.4 การให้อาหาร การใส่ปุ๋ยเป็นการให้อาหารแก่ปลานิลที่สำคัญมากวิธีหนึ่ง เพราะจะได้อาหารธรรมชาติที่มีโปรตีนสูง และราคาถูก แต่เพื่อเป็นการเร่งให้ปลาที่เลี้ยงเจริญเติบโตเร็วขึ้นหรือถูกต้องตามหลักวิชาการ จึงควรให้อาหารจำพวกคาร์โบไฮเดรต เป็นอาหารสมทบด้วย เช่น รำ ปลายข้าว มีโปรตีน ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ เศษอาหารที่เหลือจากโรงครัวหรือภัตตาคาร อาหารประเภท พืชผัก เช่น แหนเป็ด สาหร่าย ผักคบขบขสับให้ละเอียด เป็นต้น อาหารสมทบเหล่านี้ควรเลือกชนิดที่มีราคาถูกและหาได้ง่าย ส่วนปริมาณที่ให้ก็ไม่ควรเกิน 4 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักปลาที่เลี้ยง หรือจะใช้วิธีการสังเกตปลาที่ขึ้นมากินอาหารจากจุดที่ให้เป็นประจำ คือ ถ้ายังมีปลานิลมาออกันอยู่มากเพื่อรอกินอาหารก็เพิ่มจำนวนอาหารมากขึ้นตามลำดับทุก 1 – 2 สัปดาห์ ในการให้อาหารสมทบบมีข้อพึงระวังคือ ถ้าปลากินไม่หมด อาหารจมพื้นบ่อ หรือละลายน้ำมากก็จะทำให้เกิดความเสียหายเป็นอันตรายต่อปลาที่เลี้ยง และต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำเปลี่ยนน้ำบ่อยๆ เป็นต้น

7.5 บ่อดิน

บ่อที่เลี้ยงปลานิลควรเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเพื่อสะดวกในการจับ เนื้อที่ตั้งแต่ 200 ตารางเมตรขึ้นไป อาหารที่ให้ใช้เศษอาหารจากโรงครัว ปุ๋ยคอก อาหารสมทบอื่นๆ ที่หาได้ง่าย เช่น แหนเป็ด สาหร่าย เศษพืชผักต่างๆ ปริมาณปลาที่ผลิตได้ก็เพียงพอสำหรับบริโภคในครอบครัว ส่วนการเลี้ยงปลานิลเพื่อการค้า ควรใช้บ่อขนาดใหญ่ ตั้งแต่ 0.5 – 3.0 ไร่ ควรจะมีหลายบ่อเพื่อทยอยจับปลาเป็นรายวัน รายสัปดาห์ และรายเดือน ทำให้มีรายได้มาใช้จ่ายเป็นเงินทุนหมุนเวียนสำหรับค่าอาหารปลา เงินเดือนคนงาน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ

8. การเลี้ยงปลานิลในบ่อดินแบ่งได้ 4 ประเภท ตามลักษณะของการเลี้ยงดังนี้

8.1 การเลี้ยงปลานิลแบบเดี่ยว

โดยปล่อยลูกปลานิลขนาดเท่ากันลงเลี้ยงพร้อมกัน ใช้เวลาเลี้ยง 6 – 12 เดือน แล้ววิดจับหมดทั้งบ่อ

8.2 การเลี้ยงปลานิลหลายรุ่นในบ่อเดียวกัน

โดยใช้อวนจับปลานิลขนาดใหญ่คัดเฉพาะขนาดปลาที่ต้องการจำหน่าย แล้วปล่อยปลานิลขนาดเล็กลงเลี้ยงให้เจริญเติบโตต่อไป

8.3 การเลี้ยงปลานิลร่วมกับปลานิลชนิดอื่น

เช่น ปลาสร้อย ปลาตะเพียน ปลากิน ฯลฯ เพื่อใช้ประโยชน์จากอาหาร หรือเลี้ยงร่วมกับปลากินเนื้อ เพื่อกำจัดลูกปลาที่ไม่ต้องการขณะเดียวกันจะได้ปลากินเนื้อเป็นผลพลอยได้ เช่น การเลี้ยงปลานิลร่วมกับปลากลาย และการเลี้ยงปลานิลร่วมกับปลาช่อน เป็นต้น

8.4 การเลี้ยงปลานิลแบบแยกเพศ

โดยวิธีแยกเพศปลาหรือเปลี่ยนเพศปลาเป็นเพศเดียวกัน เพื่อป้องกันการแพร่พันธุ์ในบ่อ ส่วนมากนิยมเลี้ยงเฉพาะปลาเพศผู้ ซึ่งมีการเจริญเติบโตเร็วกว่าเพศเมีย

9. วิธีการเลี้ยงปลานิล

9.1 การเลี้ยงปลานิลเพศผู้ในบ่อดินแบบกึ่งพัฒนา

9.1.1 เตรียมบ่อดิน

โดยสูบน้ำเข้าบ่อให้ได้ระดับน้ำสูงประมาณ 1 เมตร ใส่ปูนขาว 200 กิโลกรัม ต่อไร่และปุ๋ยคอก 200 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งไว้ประมาณ 7 วัน เพื่อให้เกิดอาหารธรรมชาติในบ่อซึ่งเป็นอาหารของปลา

9.1.2 ปล่อยลูกปลา

ขนาด 2 – 3 เซนติเมตร จำนวน 5,000 ตัว/ไร่ ในระหว่างการเลี้ยงมีการเติมปุ๋ยคอก 200 กิโลกรัม/ไร่/เดือน เพื่อให้เกิดอาหารธรรมชาติในบ่อ และให้อาหารเสริม เช่น ปลาป่น รำ ข้าว ปลาขี้ขาว กากถั่วเหลือง เป็นต้น ควรมีการเติมน้ำในบ่อปลาอย่างสม่ำเสมอด้วย

9.1.3 เมื่อเลี้ยงในระยะเวลา 5 เดือน

จะได้ปลาขนาด 300 กรัม เริ่มให้ปลากินอาหารเม็ด ระดับโปรตีน 25 เปอร์เซ็นต์ ปริมาณ 3 เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัวเป็นเวลา 1 เดือน

9.1.4 ผลผลิต

ได้ปลานิลขนาด 2 – 3 ตัว/กิโลกรัม ผลผลิต 1.5 – 2 ตัน/ไร่

9.2 การเลี้ยงปลานิลร่วมกับสัตว์บก

รูปแบบเพื่อใช้มูลสัตว์และปุ๋ยในบ่อเป็นอาหาร ซึ่งจะเป็นการใช้ประโยชน์แบบผสมผสานระหว่างการเลี้ยงปลากับการเลี้ยงสัตว์อื่นๆ โดยเศษอาหารที่เหลือจากการย่อยหรือคดหล่นจากการให้อาหารของปลาโดยตรง ในขณะที่มูลของสัตว์จะเป็นปุ๋ยและให้แร่ธาตุสารอาหารแก่พืชน้ำ ซึ่งเป็นอาหารของปลาทั้งยังจะลดต้นทุน ค่าใช้จ่ายและแก้ปัญหาหมากาจะได้

วิธีการเลี้ยงสัตว์ร่วมกับปลา อาจใช้วิธีสร้างคอกสัตว์บนบ่อปลาเพื่อให้มูลไหลลงบ่อปลาโดยตรงหรือสร้างคอกสัตว์ไว้บนคันบ่อแล้วนำมูลสัตว์มาใส่ลงบ่อในอัตราที่เหมาะสมในประเทศไทยนิยมเลี้ยงสุกร จำนวน 10 ตัว หรือเป็ด ไก่ไข่ จำนวน 200 ตัว/บ่อปลา พื้นที่น้ำ 1 ไร่

การเจริญเติบโตและผลผลิตจากการเลี้ยงปลานิล

ปลานิลเป็นปลาที่มีการเจริญเติบโตเร็ว เมื่อได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องจะมีขนาดเฉลี่ย 500 กรัม ในเวลา 1 ปี ผลผลิตไม่น้อยกว่า 1,500 กิโลกรัม/ไร่/ปี ในกรณีที่เลี้ยงในกระชังที่คุณภาพน้ำดี มีอาหารสมทบอย่างสมบูรณ์ สามารถให้ผลผลิตไม่น้อยกว่า 5 กิโลกรัม/ลูกบาศก์เมตร

ตาราง 38 การเจริญเติบโตและผลผลิตจากการเลี้ยงปลานิลในประเทศไทย

อายุปลา (เดือน)	ความยาว (เซนติเมตร)	น้ำหนัก (กรัม)
3	10	30
6	20	200
9	25	350
12	30	500

ที่มา: สถานีประมงจังหวัดเชียงใหม่ (2553)

1. การจับจำหน่ายและการตลาด

ระยะเวลาการจับจำหน่าย ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับขนาดของปลานิลและความต้องการของตลาด โดยทั่วไปปลานิลที่ปล่อยลงเลี้ยงในบ่อรุ่นเดียวกันก็จะใช้เวลาประมาณ 4 – 12 เดือน จึงจะจับจำหน่าย เพราะปลานิลที่ได้จะมีน้ำหนักประมาณ 2 – 3 ตัว/กิโลกรัม ซึ่งเป็นขนาดที่ตลาดต้องการ ส่วนปลานิลที่ปล่อยลงเลี้ยงหลายรุ่นในบ่อเดียวกัน ระยะเวลาการจับจำหน่ายก็ขึ้นอยู่กับราคาปลาและความต้องการของผู้ซื้อ คู่มือฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์น้ำ โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกร หลังการพื้ชาระหนี้ด้านประมง ปี 2545 (กรมประมง, 2551)

2. การจับปลานิลทำได้ 2 วิธี ดังนี้

2.1 จับปลาแบบไม่วิดบ่อแห้ง

จะใช้วนตาห่างจับปลาเพราะจะได้ปลาที่มีขนาดใหญ่ตามต้องการ การตีวนจับปลานั้น ผู้จับยืนเรียงแถวหน้ากระดาน และเว้นระยะห่างกันประมาณ 4.50 เมตร ซึ่งอยู่ห่างทางด้านหนึ่งของบ่อแล้วลากวนไปยังอีกด้านหนึ่งของบ่อตามความยาวแล้วกววนขึ้น หลังจากนั้นก็นำสวิงตักปลาใส่ชั่งเพื่อชั่งขาย ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนได้ปริมาณตามที่ต้องการ ส่วนปลาเล็ก

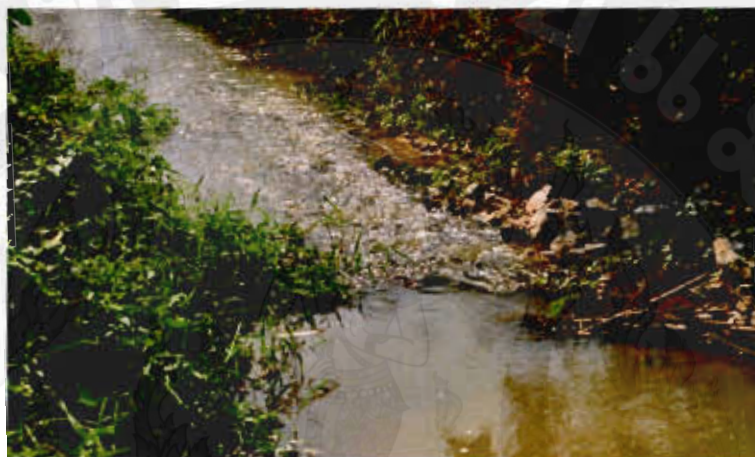
ปล่อยเลี้ยงในบ่อต่อไปการลากอวนแต่ละครั้งจะมีปลาเบญจพรรณเป็นผลพลอยได้เสมอ เช่น ปลา
คุก ปลาหลด ปลาตะเพียน ปลาช่อน เป็นต้น

2.2 จับปลาแบบวิดบ่อแห้ง

ก่อนจับปลาจะต้องสูบน้ำออกจากบ่อให้เหลือน้อย แล้วตีอวนจับปลาเช่นเดียว
วิธีแรก จนกระทั่งเหลือจำนวนน้อยจึงจะสูบน้ำออกจากบ่ออีกครั้งหนึ่งและขณะเดียวกันก็ตักน้ำได้
ปลาให้ไปรวมกันอยู่ร่องบ่อ ร่องบ่อนี้จะเป็นส่วนที่ลึกอยู่ด้านหนึ่งของบ่อเมื่อน้ำในบ่อแห้งและ
เกษตรกรก็จับปลาขึ้นจำหน่ายต่อไป การจับปลาลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะทำกันทุกปีในฤดูแล้ง

ประมวลภาพกิจกรรมการดำเนินงานกลุ่ม ของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย

แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้

ภาพ 5 ลักษณะชลประทานแบบคันดิน
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาพ 6 ลักษณะชลประทานแบบคอนกรีตถาวร
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ลักษณะบ่อ

ภาพ 7 ลักษณะบ่อขุดใหม่ แสดงถึงการขยายพื้นที่การผลิตของเกษตรกร
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาพ 8 ลักษณะบ่อเก่าที่ใช้เลี้ยงปลานิลเป็นระยะเวลานาน
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาพ 9 เกษตรกรผู้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิล
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาพ 10 การเลี้ยงปลานิลแบบผสมผสานกับไก่พันธุ์เนื้อของเกษตรกร
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

การอนุบาลลูกพันธุ์ปลานิลก่อนปล่อยลงบ่อ

ภาพ 11 ลักษณะการอนุบาลพันธุ์ปลานิล
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาพ 12 การให้ออกซิเจนด้วยวิธีการป่นน้ำขึ้นลงในบ่ออนุบาล
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาพ 13 การสูบน้ำเข้า – ออก บ่อ
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ขั้นตอนการจับผลผลิตและขายผลผลิต

ภาพ 14 การลากอวนจับปลานิลในบ่อ
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

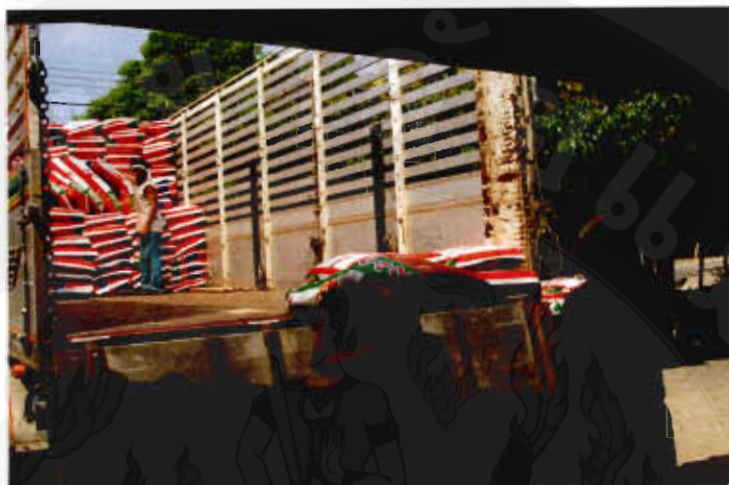

ภาพ 15 การคัดขนาดน้ำหนักรตามเบอร์ที่กำหนด
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาพ 16 การชั่งน้ำหนักและจดบันทึกหลักฐานการซื้อขาย
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ประมวลภาพด้านการตลาด

ภาพ 17 บริษัทอาหารสัตว์เอกชนนำอาหารปลามาส่งให้กับกลุ่ม
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

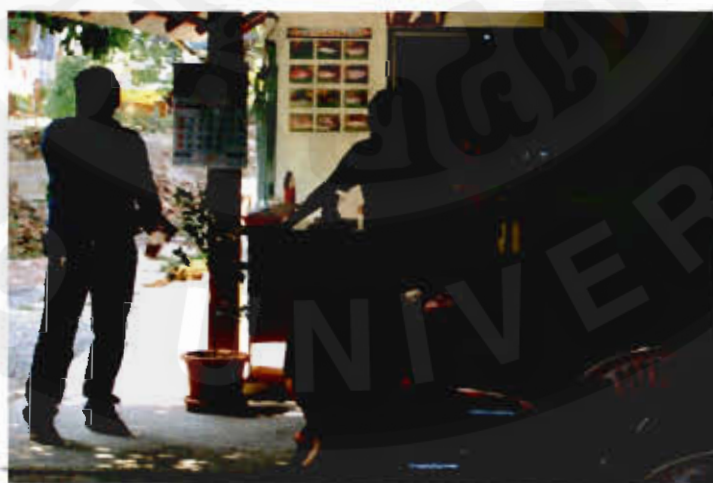

ภาพ 18 โรงเรือนเก็บอาหารปลานิลของกลุ่มเกษตรกร
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

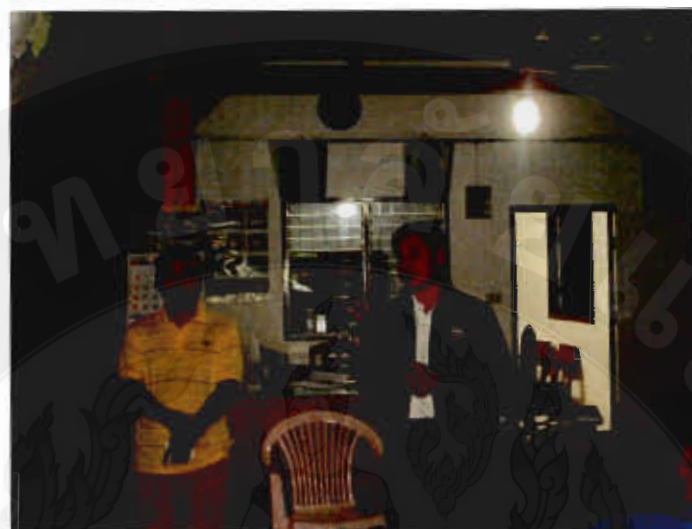

ภาพ 19 เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มมาซื้ออาหารปลานิลกับกลุ่ม
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

กิจกรรมกลุ่ม

ภาพ 20 ประชุมกลุ่มประจำเดือนร่วมกัน
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาพ 21 เชิญนักวิชาการสถานีประมงเชียงใหม่มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ในการเลี้ยงปลานิล
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาพ 22 ส่งเสริมให้เกษตรกรศึกษาดูงานทั้งในและนอกสถานที่
ที่มา: จากการสำรวจข้อมูล

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์เกษตรกรและผู้นำกลุ่ม/คณะกรรมการดำเนินงาน

เลขที่ _____

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่: 1 สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล

ประโยชน์ของการดำเนินงาน โดยการรวมกลุ่ม: กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย
โดย นายคเชนทร์ แปลกมาก นักศึกษาปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

แบบสัมภาษณ์นี้ จัดทำขึ้นเพื่อนำข้อมูลไปประกอบการศึกษาทำวิจัยวิทยานิพนธ์ของ
นักศึกษาปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ข้อมูลที่
จะได้รับจะไม่ถูกนำไปเปิดเผยเจาะจงว่าเป็นของผู้ใด ผู้จัดทำขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
ทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์นี้เป็นอย่างยิ่ง

ข้อชี้แจง: โปรดเขียนข้อมูลและทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น
4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน และลักษณะการดำเนินงานในการเลี้ยงปลานิล

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

1. ชื่อ.....นามสกุล.....
2. เพศ ☐ 1) ชาย ☐ 2) หญิง
3. อายุ.....ปี
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวน.....คน
มีส่วนช่วยในการเลี้ยงปลานิล จำนวน.....คน
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
☐ 1) ไม่เคยเข้ารับการศึกษ ☐ 2) ประถมศึกษา ☐ 3) มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ 4) มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ 5) อนุปริญญา/ปวส. ☐ 6) ปริญญาตรีขึ้นไป
6. เลี้ยงปลานิลเป็นอาชีพ ☐ หลัก ☐ รอง
อาชีพอื่นนอกเหนือจากการเลี้ยงปลานิล
☐ 1) ชาวนา ☐ 2) รับจ้างทั่วไป ☐ 3) ค้าขาย ☐ 4) ธุรกิจส่วนตัว
☐ 5) พนักงานบริษัท ☐ 6) รับราชการ ☐ 7) อื่นๆ (ระบุ).....
7. มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิลมาแล้ว.....ปี

8. เข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลมาแล้ว.....ปี

9. ได้รับความรู้เรื่องการเลี้ยงปลานิลจากแหล่งใด

☐ 1) ศึกษาเอง

☐ 2) เพื่อนเกษตรกร

☐ 3) กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล

☐ 4) หน่วยงานของรัฐ

☐ 5) หน่วยงานของเอกชน

☐ 6) อื่นๆ (ระบุ).....

10. ข้อมูลด้านลักษณะผู้นำกลุ่มผู้เลี้ยงปลานิล

ข้อ	ลักษณะของผู้นำ	ระดับความคิดเห็น				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ด้านสติปัญญา						
1.	มีความคิดและหลักการด้านการเลี้ยงปลาอย่างมีเหตุผล					
2.	มีความสนใจด้านวิชาการและเทคโนโลยี ในการผลิตอยู่เสมอ					
3.	สามารถสื่อสารกับสมาชิกได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม					
4.	มีความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาด้านการผลิต และการตลาดอย่างต่อเนื่อง					
5.	เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ พัฒนาด้านการผลิต และการตลาดอย่างชัดเจน					
ความรับผิดชอบ						
1.	มีความตรงต่อเวลา กระตือรือร้น ในการทำงาน					
2.	เสียสละ มีความเอื้อเฟื้อต่อผู้ร่วมงาน					
3.	มีความรับผิดชอบต่อผลงานของตนและผู้ร่วมงาน					
4.	ปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนงานและพัฒนาคุณภาพด้านการผลิต					
5.	เป็นที่ไว้วางใจของสมาชิก และบุคคลอื่นๆ					
6.	ให้ความร่วมมือกับสมาชิกและบุคคลอื่นในการปฏิบัติงาน					
7.	สามารถเข้าสังคม และเข้ากับบุคคลอื่นได้ทุกระดับ					

การตัดสินใจ						
1.	ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลได้สอดคล้องกับนโยบายเพื่อพัฒนาการผลิต					
2.	มีความมั่นคง และแน่นอนในการตัดสินใจ					
3.	มีการตัดสินใจที่ชัดเจน โดยคำนึงถึงผู้ปฏิบัติ					
4.	มีความระมัดระวังในการตัดสินใจ เพื่อป้องกันความผิดพลาด					

11. ข้อมูลด้านความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล

ข้อ	ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม	ระดับความคิดเห็น				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
การได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากกลุ่ม						
1.	ให้บริการอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ต่อสมาชิก					
2.	จัดบุคลากรบริการเผยแพร่ความรู้แก่กลุ่ม					
3.	อำนวยความสะดวกผู้มาติดต่อกับกลุ่ม					
4.	บันทึกและประเมินผลการให้บริการกลุ่ม					
5.	เชิญวิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้					
6.	ติดต่อขอสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ จากหน่วยงานภายนอก					
7.	เชิญผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เช่น ประชุมประจำเดือน					
เกี่ยวกับคณะกรรมการกลุ่ม						
1.	สรรหาบุคลากรเพื่อเป็นคณะกรรมการกลุ่ม					
2.	เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่ม					
3.	จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการกลุ่ม					
4.	รายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการกลุ่ม					
5.	คณะกรรมการกลุ่มมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานกลุ่ม					

การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น						
6.	วางแผนสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น					
7.	กำหนดบุคลากรติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น					
8.	จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น งานประเพณี และการพัฒนาท้องถิ่น					
9.	ให้ความช่วยเหลือในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน					
10.	ให้ความช่วยเหลือในการจ้างงานจากกลุ่มต่อชุมชน					
11.	จัดทำรายงานผลการสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มต่อสมาชิก					
12.	ดำเนินการประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆ					
งานประชาสัมพันธ์						
1.	ดำเนินการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์					
2.	กำหนดเป้าหมาย และวิธีดำเนินการประชาสัมพันธ์					
3.	จัดทำข่าวสารของกลุ่มต่อสมาชิกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
4.	ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของกลุ่มอย่างต่อเนื่องตลอดปี					
5.	ติดตาม ประเมินผล การประชาสัมพันธ์ข่าวสารของกลุ่ม					

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านประโยชน์ที่ได้รับ และสาเหตุการเข้าร่วมกลุ่ม

1. ประโยชน์ที่ได้รับจากกลุ่ม

ข้อ	ประโยชน์ที่ได้รับจากกลุ่ม	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	หมายเหตุ
1	ขายผลผลิตได้ราคาดี			
2	ปลานิลที่ผลิตได้มีคุณภาพมากขึ้น			
3	มีอำนาจในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง			
4	ผลผลิตมีตลาดรองรับที่แน่นอน			
5	กู้ยืมเงินลงทุนได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ			

6	ซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาถูก			
7	ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม			
8	ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ			
9	อื่นๆ (ระบุ)			

2. สาเหตุในการเข้าร่วมกลุ่ม

ข้อ	สาเหตุในการเข้าร่วมกลุ่ม	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	หมายเหตุ
1	เพื่อให้ขายผลผลิตได้ราคาดี			
2	เพื่อร่วมกันทำให้ผลผลิตมีคุณภาพ			
3	เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง			
4	เพื่อให้ผลผลิตมีตลาดรองรับที่แน่นอน			
5	เพื่อซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาถูก			
6	เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการกู้ยืม			
7	เพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด			
8	เพื่อให้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ			
9	อื่นๆ (ระบุ)			

ตอนที่ 3 ข้อมูลการใช้ปัจจัยการผลิต การตลาด และต้นทุนผลตอบแทนการผลิต

1. สภาพการเลี้ยงปลานิล

- 1) เลี้ยงทั้งหมด.....รุ่น/ปี
- 2) ระยะเวลาในการเลี้ยงปลานิลตั้งแต่ปล่อยลงบ่อจนจับขาย เฉลี่ย.....เดือน/รุ่น
- 4) จำนวนบ่อทั้งหมด.....บ่อ, ขนาดบ่อละ.....ไร่
- 5) ขนาดปลาที่ปล่อย.....เซนติเมตร
- 6) จำนวนปลาที่ปล่อย.....ตัว/ไร่/รุ่น ปล่อยตารางเมตรละ.....ตัว

ต้นทุนการผลิต

1. ต้นทุนผันแปร

- 1) ซื้อลูกพันธุ์ปลานิลจาก.....เป็นพันธุ์ปลานิล.....ราคา.....บาท/ตัว
หมายเหตุ รวมค่าพันธุ์ปลา.....บาท/ไร่รวมค่าพันธุ์ปลา.....บาท/รุ่น

2) การให้อาหารปลานิล

ข้อ	รายการ	จำนวน (กระสอบ/เดือน)	ราคาต่อกระสอบ (บาท)
1.	อาหารปลาลูกอีอด (เดือนแรก)		
2.	อาหารปลารุ่น (เดือนที่ 3 – 4)		
3.	อาหารปลารุ่น (เดือนที่ 6 ขึ้นไป)		

(1) จำนวนอาหารที่ให้.....กระสอบ/รุ่น ราคากระสอบละ.....บาท

(2) รวมค่าอาหารที่ให้.....บาท/รุ่น

3) ค่าปูนขาว กระสอบละบาท จำนวน.....กระสอบ/ไร่

4) ค่าปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมีบาท จำนวน.....กระสอบ/ไร่

5) ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง.....บาท/เดือน ค่าไฟฟ้า.....บาท/เดือน

6) แรงงานในครัวเรือน.....คน/คนละ.....ชม./วัน

4) แรงงานจ้างประจำ.....บาท/เดือน แรงงานจ้างชั่วคราว.....บาท/เดือน

หมายเหตุ รวมค่าแรงงานทั้งหมด.....บาท/ไร่/รุ่น

7) ค่าแรงคนจับปลาออกบ่อเพื่อจำหน่าย คนละ.....บาทจำนวน.....คน

หมายเหตุ รวมค่าแรงงานทั้งหมด.....บาท/ไร่/รุ่น

8) ค่าซ่อมอุปกรณ์.....บาท/ปี

2. ต้นทุนคงที่

1) การถือครองที่ดินและจำนวนที่ใช้ในการเลี้ยงปลานิล

(1) เนื้อที่ทั้งหมด จำนวน.....ไร่

(2) ของตนเอง จำนวน....ไร่/เช่า จำนวน.....ไร่/ค่าเช่า..... บาท/ไร่/ปี/อายุเช่า.....ปี

(3) เสียภาษีที่ดินไร่ละ.....บาท รวมภาษีที่ดิน.....บาท/ปี

2) โรงเรือน/ที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ จำนวน.....หลัง เสียภาษี.....บาท/ปี

3) ค่าขุดบ่อไร่ละ.....บาท จำนวน.....ไร่ ใช้เลี้ยงปลาแล้ว.....ปี

4) ค่าลอกเลนออกจากบ่อไร่ละ.....บาท จำนวน.....ไร่

5) เครื่องมือและอุปกรณ์ (ที่มีอายุการใช้งานมากกว่า 1 ปี)

รายการ	ราคา (บาท)	จำนวน	อายุการใช้งาน		มูลค่าซากต่อหน่วย (บาท)
			ใช้มาแล้ว(ปี)	ใช้ต่ออีก(ปี)	
เครื่องสูบน้ำ (เครื่องปั้มน้ำคูโบต้า)					
เครื่องปั้มน้ำ (ไคเวิร์)					
ท่อสูบน้ำ (ท่อพยานาค)					
เครื่องตัดหญ้า					
ตะกร้าใส่ปลา					
แห/สวิง					
อวน					
ตราซัง					
อื่นๆ (ระบุ)					

6) ภาวะหนี้สิน

การกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุนในการเลี้ยงปลานิล

☐ 1) ไม่ได้กู้ ใช้เงินทุนส่วนตัว จำนวน.....บาท

☐ 2) กู้จากแหล่งเงินกู้

แหล่งเงินกู้	จำนวน เงินกู้ (บาท)	ปีที่กู้	ระยะเวลา ในการกู้	ดอกเบี้ย (ร้อยละ/ ปี)	ได้คืน เงินต้น (บาท)	หนี้ คงเหลือ (บาท)	ดอกเบี้ย (บาท)
ธ.ก.ส.							
ธ.พาณิชย์							
กลุ่มผู้เลี้ยงปลา นิล							
นายทุนท้องถิ่น							
พ่อค้า/แพปลา							
ญาติพี่น้อง							
อื่นๆ (ระบุ)							

ข้อมูลผลผลิตและการตลาด

1. ผลผลิต และราคา

1) ได้ผลผลิตรวมทั้งหมด.....ก.ก./ปี มีรายได้ในการเลี้ยงทั้งหมด.....บาท/ปี

2) ผลผลิตแต่ละบ่อ

บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			
บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			
บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			
บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			
บ่อ	ขนาด	รุ่น	ขนาดปลา/ตัว	ปริมาณ	ราคาต่อหน่วย	มูลค่า

ที่	(ไร่)	ที่	(กิโลกรัม)	(กิโลกรัม)	(บาท)	(บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			
บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			
บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			
บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			
บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			
บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			

			รวม			
บ่อ ที่	ขนาด (ไร่)	รุ่น ที่	ขนาดปลา/ตัว (กิโลกรัม)	ปริมาณ (กิโลกรัม)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	มูลค่า (บาท)
			0.5			
			0.4			
			0.3			
			0.2			
			รวม			

2. การตลาด

1) พ่อค้าที่รับซื้อ

- ☐ 1) พ่อค้าท้องถิ่น ☐ 2) ร้านอาหารและตลาดสด ☐ 3) พ่อค้าในจังหวัด
☐ 4) พ่อค้าต่างจังหวัด ☐ 5) กลุ่มผู้เลี้ยงปลานิล ☐ 3) อื่นๆ

(ระบุ).....

2) การชำระเงินของผู้ซื้อ

- ☐ 1) เงินสด ☐ 2) เงินเชื่อ/ผ่อนจ่าย

3) ผู้กำหนดราคาในการซื้อขาย

- ☐ 1) เกษตรกร ☐ 2) พ่อค้าคนกลาง ☐ 3) ตามราคาท้องตลาด
☐ 4) กลุ่มผู้เลี้ยงปลานิล ☐ 5) ต่อรองระหว่างผู้ซื้อ-ขาย

ตอนที่ 4 ข้อมูลด้านปัญหาและอุปสรรค

ข้อ	ปัญหาและอุปสรรค	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
ด้านการผลิต						
1	น้ำไม่เพียงพอ/น้ำเสีย					
2	โรคระบาด					
3	ปัจจัยการผลิตต้นทุนสูง					
4	ขาดแคลนแรงงาน					
5	ขาดแคลนเงินทุน					

6	ไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ					
7	ไม่ได้รับเทคโนโลยีในการผลิตใหม่ ๆ					
8	ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
9	ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ					
10	ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภาคเอกชน					
11	การขนส่งไม่สะดวก					
ด้านการตลาด						
12	ผลผลิตไม่มีคุณภาพถูกกีดราคา					
13	ไม่ได้รับเงินจากการจำหน่ายผลผลิตล่าช้า					
14	การชั่งน้ำหนักและการัดขนาดไม่ยุติธรรม					
15	ขาดแคลนตลาดรองรับ					
16	ขาดข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด					
17	อื่นๆ (ระบุ)					

1. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของท่านที่มีต่อการดำเนินงานของกลุ่ม

- 1)
- 2)

2. ท่านต้องการความช่วยเหลือด้านใด ที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

- 1)
- 2)

เลขที่ _____

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่: 2 ประธานกลุ่ม/คณะกรรมการดำเนินงาน

ประโยชน์ของการดำเนินงานโดยการรวมกลุ่ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทราย
โดย นายคเชนทร์ แปลกมากนักศึกษาปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

แบบสัมภาษณ์นี้ จัดทำขึ้นเพื่อนำข้อมูลไปประกอบการศึกษาทำวิจัยวิทยานิพนธ์ของ
นักศึกษาปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ข้อมูลที่จะ
ได้รับจะไม่ถูกนำไปเปิดเผยเจาะจงว่าเป็นของผู้ใด ผู้จัดทำขอขอบพระคุณผู้ให้การสัมภาษณ์ทุกท่าน
ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ข้อชี้แจง: เป็นการสัมภาษณ์สภาวะแวดล้อมภายใน และสภาวะภายนอกกลุ่ม ของกลุ่ม
เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลสันทรายพัฒนา โดยสัมภาษณ์ผู้ดำเนินงานกลุ่ม ได้แก่ ประธานกลุ่ม
คณะกรรมการกลุ่ม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในหัวข้อดังนี้

1. สภาวะแวดล้อมภายในกลุ่ม (จุดแข็ง และจุดอ่อน)

1.1 จุดแข็ง

ด้านผู้นำ สมาชิกกลุ่ม กฎเกณฑ์ของกลุ่ม ลักษณะการดำเนินงาน การเงิน การผลิต
การตลาด และอื่นๆ

1.2 จุดอ่อน

การผลิต การทำกิจกรรมกลุ่ม ความรู้ในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร และอื่นๆ

2. สภาวะแวดล้อมภายนอกกลุ่ม (โอกาส และอุปสรรค)

2.1 โอกาส

พื้นที่การผลิต การตลาด เทคโนโลยีการผลิต การได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐและ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และอื่นๆ

2.2 อุปสรรค

พื้นที่การผลิต การผลิต คู่แข่งทางการตลาด การการขนส่ง และอื่นๆ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล

นายกเชนทร์ แปลกมาก

เกิดเมื่อ

11 มีนาคม 2527

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2545 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มจร.
วิทยาเขตเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. 2549 ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (สาขาเกษตรศาสตร์)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่